

Карл Май

Една загадка

1. Мазилото на красотата

Беше в Багдад, преди отпътуването ни за Персия. Седях с моя дребен, храбър хаджи Халеф Омар, шейха на хаддедихните, в едно кафене. Вън продавачите огласяваха стоките си. Един от тях влезе; беше провесил едно сандъче, пълно с малки глинени похлупца. Спрял на вратата, той дигна нависоко едно от тези илаб* и се провикна:

[* Илаб — мн.ч. от илбе — кутийка — б.а.]

— Иа Летафет, иа Джамал, иа Абед ес Са'ад! (О, прелест, о, красота, о, безпределност на щастието!) Младостта се връща! Намажете ли си челото и страните, всички бръчки, всички петна побягват и нищо не остава!

Той явно предлагаше за продан някакво средство за разкрасяване и тъй като аз не се интересувах от такива неща, човекът ми бе безразличен. Но видях, че другите посетители на кафенето не са така безразлични. Мнозина от тях купиха похлупца и ги прибраха, за да ги занесат на „харема“ си. Търговецът, както забелязах, беше не само известен, но и търсен мъж. Халеф също го дари за мое удивление с едно съвсем необичайно внимание, което трябва да си имаше някоя определена причина. Когато таджирът (търговец) предложи и на него една кутийка, той го попита явно напрегнато:

— Би ли ми казал от кого си доставяш това средство за красота?

— Защо да не ти разкажа? — отвърна търговецът. — Аз съм горд, че съм единственият, който го получава за продажба от неговата прочута създателка. Имам право да я посещавам годишно само два пъти. Тогава вече ме чакат всички харимат*1 и ето защо моят Мархем ед Джамал*2 се разпродава много бързо.

[*1 Харимат — мн.ч. от харем — б.а.]

[*2 Мехлем за красота.]

— Ти каза преди малко, че не оставало нищо. Какво имаш предвид с това?

— Браздите, бръчките и всички обезобразявания и грозоти на лицето. Казвам ти, ако отидеш при племето, към което принадлежи създателката на тази помада, ще видиш само жени и момичета, по чиито страни се е посипал снегът на планините и са озарени от вълшебното сияние на утринната заря. Това чудодейно средство е тайна, която тя е наследила чрез прабабата на своята прабаба. Тази, от своя страна, имала отново една прародителка, чиято пък прародителка, една много благочестива жена, я е получила от архангел Джебраил (Гавраил). Той ѝ занесъл помадата като възнаграждение за нейните добродетели непосредствено от Седмото небе на Рая, където бивала приготвяна, за да дарява на блажените духове вечна младост.

— Сега кажи най-сетне как се казва жената!

— Нейното същинско име аз не зная. Тя е наричана Умм ед Джамал*.

[* Умм ед Джамал — Майка на красотата — б.а.]

— Къде живее?

— Тя е ту тук, ту там, защото има хиляди харимат, които трябва да посети. Бахтиярка е от подразделението идис, което пребивава на север от Керманшах, но често се изтегля и по-нататък.

— Когато търсиш жената, как узнаваш в коя местност се намира нейният тир*?

[* Тир — племенно отделение при бахтиярите — б.а.]

— Отивам при аттар (аптекаар) мирза Тарас в Керманшах, който също продава помадата. Той винаги знае къде се намира Умм ед Джамал. Колко захлупца искаш да вземеш, едно, две или три?

— Колко струва едното?

— Един риял меджид*.

[* Един риял меджиди е равен на приблизително четири марки — б.а.]

— Тогава няма да купя ни една — заяви Халеф.

— Защо?

— Прекалено е скъпо.

Търговецът отстъпи няколко крачки назад и го нахока гневно:

— Прекалено скъпо? За когото красотата на неговия харем притежава толкова малко стойност, той самият също няма никаква стойност. Първо ме разпитваш за всевъзможни неща, а след като ти отговорих, казваш, че няма да купиш нищо и възнаграждаваш добротата ми с опит да ме опозориш и

накараш лика ми да се зачерви от срам. Аллах да те погуби! Нека той никога не позволи на брадата ти да израсне и ти нахлупи на главата франкски цилиндър!

Това последно странно пожелание е голяма обида за всеки мохамеданин. Въпреки своя иначе внезапно избухващ гняв Халеф прие спокойно поругаването и ми каза, когато мъжът се отдалечи:

— Даже Мазилото на красотата да струваше само една пара, и през ум нямаше да ми дойде да го купя от него. Ханнех, моята жена, най-несравнимата сред всички чародейки на земята, ми го забрани.

— Ханнех? — попитах учуден. — Как е могла тя да знае, че ще се срещнеш с този търговец?

— Тя действително не го знаеше, сихди. Но... но... хм... да не си помислиш погрешно пък за нея, ако ти кажа как стои работата?

— Няма.

— Тогава ще узнаеш. Ти си не само най-добрият приятел, ами и благодетелят на нашето племе. Ти съдиш не по външността, а виждаш, както Аллах, сърцето на човека. Ама я ми кажи искрено, да не би обитателката на твоята женска шатра, жената на твоята душа, да има вече бръчици?

Знаех какво искаше. Ориенталките застаряват бързо, неговата Ханнех също имаше вече бръчици.

— Еммех* още няма никакви, защото е още млада. Но когато ме е правила толкова дълго щастлив, както Ханнех теб, тя ще има такива и заради тези бръчици аз ще я обичам още повече отпреди.

[* Еммех — Емма Май, родена Полмер — б.пр.]

Тогава той бързо вметна:

— Сихди, ти си наистина един също така добър човек както аз. Аз също обичам моята Ханнех, най-красивата сред всички жени на земното царство, с двама по-голяма сила, откак гладките ѝ страни започнаха полека-лека да се набраздяват. Тя стори всичко, всичко, което беше възможно, за да отстрани бръчиците, ала напразно. Ти знаеш, че бръчките са въшките на красотата, те се размножават до неимоверност. Ако всяка жена е достатъчно умна, няма да допусне да се появят! Но жените не притежават предпазливост, която е изтъкнато качество на нас мъжете. Аллах да ги закриля! Ти няма да повярваш колко дълбоко бръчките на лицето прорязват сърцето на жената, когато някоя помада не донесе облекчение. Ханнех, най-великолепната роза сред всички рози, сподели с мен накрая, че само прочутата Умм ед Джамал може да ѝ помогне. Тази бахтиярска жена действително е станала прочута със своята чудодейна помада. Но е далеч от нас нагоре отвъд персийската граница и ето

защо прелестната спътница на моя живот беше съвсем заплена, когато чу, че двамата се каним да вървим към Персия. Тя с най-голяма охота ми даде разрешение да те придружа, но при условие, че ѝ занеса от Мазилото на красотата толкова, колкото е нужно да се изглади неизцеримото иначе набраздяване на нейния лик. Аз ѝ го обещах от все сърце, защото, както виждаш, въпреки предпазливостта ми и над моите вежди вече свиха гнездо няколко бръчки, които с драга воля бих прогонил. Ето защо се зарадвах, когато преди малко узнах от търговеца къде човек може да се осведоми за Умм ед Джамал. Ние трябва незабавно да яздим нагоре към Керманшах.

— Ние? Да не би това да означава ти и аз?

— Ами да, разбира се! Ти все пак няма да ме пуснеш да замина сам, за да чакаш тук, докато се върна.

— Не ми хрумва, Халеф! Нашият път отива към Шираз, не към Керманшах, докдето не е необходимо да яздим, тъй като ти тук можеш да получиш помадата.

— Тук? Та нали това е, което Ханнех, женската същина на моето блажено щастие, ми забрани. Не цената беше за мен висока, ами търговците фалшифицират чудодейното мазило. За да спечелят повече пари, те правят от едно похлупце сто. Забъркват вътре какви ли не неща, които са не само безполезни, но и вредни за красотата. И когато сетне една жена се намаже, преживява нещастията от единайсет бръчки по лицето ѝ веднага да станат двама и две. Не, Ханнех иска да има истински мехлем, от ръката на самата Умм ел Джамал и ей затова трябва да идем горе до Керманшах!

— Скъпи Халеф — отвърнах успокоително, — аз бях кажи-речи склонен да приема думите ти като шега, ала разбирам, че говориш сериозно. Знаеш ли колко е далеч Керманшах от Багдад? Ще мине повече от седмица, преди да се върнем. Трябва ли да жертваме това време заради едно мазило, което според мен няма никакъв ефект?

— Сихди, въпросът не е в помадата, а в подмладяването и разкрасяването на един лик, който е за мен най-обичният на земята. И никакъв ефект? Ох, сихди, вие франките сте винаги готови да претендирате за всяка мъдрост и знания. Но Аллах в своята доброта ни е дарил с дарования, с които вие, въпреки своята ученост, не разполагате. Ти нали чу, че архангелът е донесъл тази помада от Седмото небе, и тъй като вие франките нямате Седмо небе, то не можете и да притежавате тази помада. А че тя наистина помага, че има удивително действие, можеш да схванеш по милионите бръчки, които е премахнала. Ти знаеш каква вяра и какво доверие оказвам на всяка твоя дума, ама тая помада я познавам по-добре от теб. Или пък ти може би си бил при онази прародителка, за която търговецът спомена преди малко?

— Не.

— Тъй! Осведоми се в харимат на джезирехите и на цялата погранична територия. Питай също в Техеран, Исфахан, Керинд и Хамадан! Ще узнаеш, че от мазилото на Умм ед Джамал изчезва всяко набраздяване на лицето. Аз съм го чувал повече от сто пъти и те моля сериозно да не ме гневиш.

Халеф се беше разпалил. Съзнах, че никакво поучение не би дало плодове, и сега опитах да го отклоня от намерението му по друг начин:

— Вероятно по обратния път от Персия ще минем през Керманшах. Тогава навярно все още ще е време да се осведомиш за бивака на идис.

— Не, толкоз дълго ми е невъзможно да чакам. Та нали чу, че бръчките са въшките на красотата. Трябва ли да им дам време на тези въшки да се разпрострат така, че по-късно да се нуждаем от два пъти повече помада, отколкото е нужно сега? Аз искам да видя Ханнех, блаженството на моите очи, ненабраздена, когато се прибера у дома. Затова ще яздя сега към Керманшах и ще й пратя цяра въщи, за да може по време на отсъствието ми да го приложи. Ако не искаш да ме придружиш, ще яздя сам, но това би огорчило моята душа.

Халеф се отвърна и замълча. Тоя нещастен продавач на мазила! Защо му трябваше да се мъкне в кафенето и да напомни на хаджията за „набраздяването“ на неговия харем! Беше действително глупост да се предприеме една такава ненужна езда. Но ориенталецът няма чувство за цената на времето и дребният шейх също нямаше разбиране за забавянето, което изискваше от мен. В действителност за някакво забавяне в строг смисъл аз също не можех да говоря. Бях предприел това пътешествие, за да събера впечатления и опит, и спокойно можех да си позволя едно отклонение от няколко дни. Да, дори беше възможно по този страничен път да се намират повече приключения отколкото по главния път. Освен това ми хрумна, че няколко тира от бахтиярите са али илахис, т.е. принадлежаха към една секта, с която още не се бях запознал. Може би щеше да ми се удаде възможност там горе при Керманшах да попълня тази празнота. Струваше ми се ненормално, наистина, да предприема едноседмична и вероятно не безопасна езда само и само да взема някакво „натривало“ от някаква стара персийска знахарка. Ето защо направих все пак още един опит да отклоня хаджията от неговото намерение:

— Известен ли ти е тирът — подех отново, — подплемето на бахтиярите, към което принадлежи Умм ед Джамал, Халеф?

— Не — отговори той сухо.

— Чу ли от търговеца името на този тир? То гласеше „идис“. Знаеш ли какво означава това?

— Не.

— Думата е кюрдска и означава „хитрец“, но и също „шмекер“. Ти значи се каниш да търсиш шмекери?

— Защо пък не? Тъкмо защото са или се казват шмекери, сега толкоз повече искам да отида. Може би ще преживеем нещо. Та нали затова правим пътуването. Сега аз се радвам два пъти повече на ездата. Ти по-късно много ще съжеляваш, задето не си я направил заедно с мен! Можеш да ме изчакаш в Багдад!

— Такъв случай няма да настъпи, защото ако продължаваш да настояваш, сърце няма да ми даде да те пусна да тръгнеш сам.

Тогава дребосъкът се обърна бързо към мен и попита с просияло лице:

— Значи ще яздиш с мен, сихди? Хамдулиллах! Аз победих, победих Кара бен Немзи ефенди, когото още никой човек не е надвивал! Сихди, благодаря ти! Ние не само ще идем да вземем Мазилото на красотата, ами при това ще извършим геройски дела, които ще наследят нашите деца, деца на децата и дъщери на правнуците.

— Мазилото?

— Мълчи! Имам предвид естествено нашите героични дела! Ела, нека се върнем при нашия бинбаши (майор), та да му кажем, че утре по ранина ще потеглим за Керманшах. Той предварително още ще се възрадва на делата на храбростта, които ще извършим, и деянията на дързостта и победата, които ще чуе от нас при завръщането ни.

Сега моят дребен Халеф си беше отново старият. Самохвалството принадлежеше към неговия характер както парадните звуци към тромпета, но човек на драго сърце можеше да му прости този недостатък заради останалите му добри качества. Що се отнася до бинбашията, то това беше домакинът, при когото живеехме. Платихме си кафето и тръгнахме.

Бинбашията знаеше, че искахме да се спуснем по реката, и когато сега чу, че тръгваме най-напред към Керманшах, се осведоми за причината. Халеф го извести с цялата откровеност и тогава узнах за свое учудване, че бинбашията споделя мнението му. На него също му беше известно реномето, с което се ползваше Умм ед Джамал, и ме увери, че то е напълно основателно. А Кепек, дебелият, прибави с тежки, важни жестове:

— Да, Ум ед Джамал носи с пълно право името си. Нейната помада разкрсява и най-грозния сурат и аз често съм чувал в кафенето да се приказва, че дори мъже са изпитали върху себе си благодарността на помадата. Но аз не я купувам!

При тази матестация през ум не ми мина да придам на съмнението си по-нататъшни думи.

Да, за него помадата беше действително напълно излишна, защото благосклонният към него късмет беше, така да се каже, толкова грижовно натъпкал кожата му с тлъстина, че съществуването на бръчица по тази окръгленост беше напълно невъзможно.

Няколко дни по-късно вече се намирахме далеч зад прочутата порта на планината Загрос и то по някогашния военен път, по който Александър Велики през 330 година преди Христа потеглил към Екбатана в преследването на Дарий. Сега този път нямаше, наистина, ни най-далечна прилика с това, което човек си представя за военен път.

Двамата имахме отлични коне. Дори самият шах не би се срамувал от тях. Аз яздох моя Асил бен Рих (Благородния), а Халеф седеше на един прекрасен неджди жребец, който се казваше Баркх (Светкавица).

Двете животни, непродаваеми по своята стойност, притежаваха най-изискана арабска школовка и си разбираха „тайните“, без които дори най-благородното животно не би имало своята пълна стойност за джезирех бедуините.

Последната нощ останахме в Миян и Так, едно малко селце, и после минахме през една тясна планинска клисура, която излизаше в доста широката, протегляща се почти до Керинд долина. За последно споменатото селище бях любопитен по причина, че го окачествяват като главно селище на али илахис, които толкова исках да опозная. Разправят, че те обожествявали халиф Али и не само се молели на Дявола, ами даже го считали за създател на Всемира. Пурите и бахтиярите, към които те най-вече принадлежаха, били разбойнически, брутални хора. В последните дни навсякъде, където отсядахме, ни бяха предупреждавали за тях. Всички ни бяха обяснявали, че е рисковано само двама да яздим през планините, в чиито клисури се криела отъясно и отляво сганта, за да се възползва от всяка възможност за грабеж. Бяха ни назвали също имената на няколко души, които в последно време били нападнати и убити. Но ние бяхме минавали и през съвсем други местности, без да сме се страхували, така че учтиво отклонявахме съпровода, предлаган ни в различните селца. От опит знаехме, че тези наемни защитници виждат единствената си задача само в това как „да ударят келепира“ от своите повереници и при приближаване на истинска опасност си плюят на петите. Бяхме стигнали необезпокоявано в близост до Керинд и се надявахме със същото щастие да достигнем Керманшах, нашата следваща цел.

Вярно, в Ханикин и после също в Сер и Пул ни бяха разказали, че по-нататък във вътрешността на страната наскоро имало няколко случаи на бабиски размирици. Но не бяхме научили нищо по-конкретно и сметнахме тези предупреждения също само за опит да ни се натресе полицейска охрана.

Каква работа имахме ние чужденците със сектата на бабите, чиито членове нямаха ни най-малка причина да ни считат за врагове?

Основателят на тази секта беше хаджи Али Мухамед от Шираз. Той осведомява, че неговото учение било входът към истинското блаженство. По тази причина то бе наречено Баб (Порта) и оттук името баби. Тъй като новото учение биваше окачествявано като завършек на Корана и новият лъжеучител твърдеше, че стои по-високо от Мохамед, персийското правителство, подбунено от ислямитското духовенство, настъпи срещу бабите, чийто основен отряд бе победен след дълга съпротива и после жестоко езекутиран. Незасегнатите от този удар събраха нови привърженици и проповядваха отмъщение. Беше извършен опит за покушение срещу шах Насир ед Дин, който обаче не успя. Виновниците изтърпяха нечовешки наказания и всеки, изповядващ бабизма, трябваше да бяга или да се отрече с клетва от вярата си. Правителството мислеше, че с това е нанесло на сектата смъртоносен удар, ала огънят продължаваше да тлее. Знаеше се, че скришом той се разпростира все по-надалеч и ту тук, ту там излизаше наяве в отделни искри. По цяла Персия се ширеше мнението, че шахът сигурно няма да умре от естествена смърт, а от ръката на някой баби. Няколко от споменатите искри бяха онова, за което ни разказаха в Ханикин и Сер и Пул. Ние не го взехме под внимание, защото нямахме нищо общо с жаждата за отмъщение на бабистите и се страхувахме от тях също толкова малко, както от бахтиярите и алиилахисите.

Та си яздехме, значи, без грижа в хладното юнско утро и се радвахме, че сме преодолели гореспоменатата, труднопроходима клисура. Вляво от нас високи, голи скални стени се точеха часове наред, докато от дясната страна планината се възкачваше в по-меки линии. За съжаление, ни липсваше гората, по отношение която Персия изобщо си е бедна. Запръска ситен дъждец, който лека-полека се усили и накрая заваля с такова усърдие, че Халеф неволно възкликна:

— Сихди, водата проникна до кожата ми, трябва ли още по-навътре да навлезе? Там горе се мярка някаква стара зидария. Дали да не опитаме да намерим там закрила, докато тези препълнени персийски облаци се изпразнят.

Без да дочака отговора ми, той се насочи към дясната страна, където лежаха руините на един стар строеж от по-раншните столетия. Те бяха обкръжени с гъсталак от сладник*, през който една утъпкана пътека водеше към вътрешността. Това навяваше предположение, че старата зидария вече често е била използвана за прибежище. Ние минахме яздейки през гъсталака и стигнахме до открито отгоре четвъртито ограждение, което не предлагаше никаква закрила от дъжда. Но срещу нас една пролука водеше по-нататък и ние достигнахме през нея във второ помещение, чийто таван беше

наполовина още налице. Тук можехме да седнем на сухо, стига... да получехме разрешение за това.

[* *Glycyrrhiza glabra* — б.пр.]

Там именно вече се намираха двама души — един мъж и едно момче, които, съдейки по бедното облекло, бяха просяци. Този занаят тук, види се, бе препитаващ, защото мъжът беше с исполински телесни форми и неговите силни крайници не създаваха впечатление за гладуване. Момчето беше негово умалено, но в никой случай слабо копие. Двамата не показаха, когато ни съгледаха, никаква изненада. Исполинът се изправи бавно и се поклони, без дума да каже.

— Есселям алейкум! — поздравих аз.

— Ве 'алейкум есселям! — отговори той.

— Ти ли си собственикът на това място?

— Не, то принадлежи на всекиго — заяви исполинът.

— Разрешаваш ли да подирим тук подслон от дъжда?

— Ти си повелителят, ние се отморихме и тръгваме.

— Остани. Има място за всички ни!

Той обаче не се задържа, а тръгна. Момчето също стана и го последва. Те се отдалечиха не към страната, от която бяхме дошли, а към срещуположната, където половината зид се беше срутил и пролуката не беше съвсем затулена от растящия отпред бъзуняк.

Държането на непознатия в никой случай не будеше подозрение. Той, бедният дявол, се боеше да е близо до хора, които по негово мнение стояха високо над него. Въпреки това аз слязох бързо от коня, за да погледна след него. Те вървяха покрай един близък гъсталак от бидмушк (мускусна върба) и после се насочиха към нашия път отсреща.

Халеф също беше слязъл. Покривът предлагаше място за нас двамата и също за конете ни. Ние се настанихме удобно, легнахме плътно един до друг и забърборихме. Пушките стояха заради влагата в калъфите си. Дъждът се изливаше като из ведро. Причиняваният от него шум беше толкова силен, че приближаването на някой човек, дори ездач, не би се чуло. Казвам го за мое извинение, но то си е и тежко обвинение, защото ако не можехме да разчитаме на ушите си, толкова по-внимателни трябваше да бъдем с очите.

Аз лежах на дясната си страна, а Халеф — на лявата. Аз бях обърнат с гръб към споменатия мускусен върбалак, а Халеф с лице към него. Посред разговора видях погледът му да се втрещва и лицето му да става неподвижно; това бе кажи-речи вцепенението на ужаса. Обърнах се тъкмо навреме, за да видя една дружина диво изглеждащи мъже да си пробива път през върбалака

и да се втурва към нас. Поисках да скоча и да посегна с две ръце към револверите, които заради дъжда бях втикнал възможно най-дълбоко в пояса... беше твърде късно. В следващия миг всичките тези хора лежаха върху нас. Опитах да ги отхвърля, да се изправя, но напразно! Въпреки физическата си сила не успях да освободя ръцете и краката си. Враговете бяха твърде много. Бях вързан с ликови въжета също като Халеф, който не беше направил опит за съпротива и веднага бе омотан. Оръжията ни бяха иззети и джобовете — опразнени.

Хората, с които си имахме работа, бяха всички, без изключение, все големи здравеняци. Преброих повече от двайсет. Персийци не бяха, това различих веднага. Вероятно принадлежаха към някое номадско племе. За моя неприятна изненада сред тях се намираше и просякът, а синът му стоеше до ъгъла и ни се хилеше по начин, който също така ясно като с думи казваше: „Я погледнете, тъпаци, колко съм по-умен от вас!“ Впрочем по време на нападението и нашата напразна съпротива аз не бях изрекъл нито дума. И сега все още се държах мълчаливо. Халеф обаче, комуто бе невъзможно да овладее яда си, се разгълча като сврака. С това той предизвика гнева на предводителя, който след няколко здрави ритника го предупреди:

— Мълчи, кучи син! Нищо не застрашава живота ви. Но ако ни оскърбявате, ще ви застреляме, безполезни градски крастави жаби такива! Ние искаме само вашите коне, оръжията ви и един откуп, чийто размер тепърва ще определим. Открихме ви в Хадж и Кара и препуснахме бързо пред вас, за да ви заловим недалеч оттук. Но вие, като потърсихте тая стара съборетина, ни облекчихте работата. Този мъж и неговото момче лежаха тук, за да следят за идването ви. После той дойде да ни извести. Сега продължаваме ездата. Бъдете умни и се примирете с пленничеството! Само чрез смирение можете да спасите живота си.

Той си бе служил при това изявление със смесица от арабски, персийски и кюрдски, с което потвърди предположението ми, че принадлежи с хората си към някой ихлаут* от граничните планини. Смяташе ни за градски люде, защото носехме черни персийски астраганени калпаци, които си бяхме закупили от Багдад, за да не бъдем вземани още от пръв поглед за чужденци.

[* Ихлаут — номадско племе — б.а.]

Дъждът беше престанал внезапно, сякаш в качеството си на съюзник на разбойниците бе имал само задачата да ни вкара в руините. Нашите нови, достойни за обич, познати бяха оставили конете си на известно разстояние. Бяхме поведени натам. Предводителят възседна моя Асил бен Рих, а един друг се метна на жребеца на Халеф. Това така ядоса дребния хаджи, че той на мига приложи „тайната“. Тя се състоеше в два пъти изговорената дума „литахт“*.

[* Литахт — долу — б.а.]

Веднага щом нашите два врани коня чуха сигнала, подскочиха с четирите крака във въздуха и двамата ездачи полетяха над земята. Опитаха отново да ги възседнат, ала не им се удаде. Та значи не оставаше нищо друго, освен да предоставят жребците на нас. Ние ги яхнахме и бяхме здраво вързани. После продължихме, при което бяхме взети помежду от по двама нагледвачи. Аз яздох в челото, а Халеф на края на шествието, следователно не можехме да разговаряме помежду си.

Бях убеден, че нашите нападатели щяха да се отклонят. И те наистина се насочиха скоро към една тясна странична клисура, която процеп ваше отляво високата скална стена. Поехме навътре и аз се запитах дали някога ще достигнем Керманшах и ще намерим Умм ед Джамал.

В никой случай не е приятно да си пленник на полудивите ихлаути, защото никога не можеш предварително да знаеш на какви дяволии ще се изложиш в последния момент. Но аз ще излъжа, ако кажа, че ме беше страх. Та нали не се касаеше за живота ни, а за нашата собственост. Хората, изглежда, най-вече бяха хвърлили око на конете ни. Те бяха възбудили алчността на разбойниците и тъй като притежателите на такива скъпоценни животни според схващанията на тези деца на природата трябваше да са баснословно богати люде, те се надяваха да изстискат от нас значителен откуп.

Не се отнасяха лошо с нас. Опитваха максимално да облекчат нашето положение и когато малко след обяд стигнахме в едно голямо село от шатри, ни бе позволено да слезем и удобно да седнем един до друг. Получихме и същото ядене, което ихлаутите приготвиха за себе си. Бивакът беше голям. Изброих поне сто черни шатри, в които трябва да живееха над петстотин човека. В близост пасяха коне, сред които не се намираше нито един негоден, и множество добри охранени говеда, овце и кози. Дори гъски видях да се клатушкат наоколо между шатрите. Мъжете бяха все силни фигури, по които човек можеше да забележи въздействието на здравословния планински въздух, а сред жените и момичетата, ходещи незабулени, имаше сравнително повече красавици, отколкото иначе другаде съм срещал. Тъй като ориенталките притежават краткотрайна младост, ми се стори странно, че не можех да откроя ни една така наречена „стара жена“. Не забелязвах и никакви бръчки. Лицата на всички имаха здравия планински тен, но при това толкова чиста, нежна кожа, че човек добиваше усещането, сякаш вижда през нея как циркулира кръвта. Неволно се сетих за средството за красота на Умм ед Джамал и когато, станал сега по-внимателен, потърсих някакво кожно загрозяване, не открих нищо. Не можах да забележа нищо, което да прилича на бенки, лунички, акне, пъпчици, нито пък някакъв друг кожен дефект, което представлява тайната мъка на някои женски създания. Когато обърнах внимание на Халеф върху това, той каза:

— Сихди, тая работа и на мен веднага направи впечатление. Дори при хаддехните, които са горди с несравнимостта на своите жени и дъщери, няма наполовина толкова красавици като тук. Позволявам ти за всеки Дуд ед Джилд*, който намериш в някое лице на нашето обкръжение, да ми лепнеш един як шамар. Имам убеждението, че всички тези дъщери на ихлаутите притежават Мазилото на красотата, което диря за моята Ханнех, най-великолепната сред всички рози на цветното царство. Може ли да попитам?

[* Дуд ед Джилд — буквално: „червей на кожата“ — черни комедони — б.а.]

— Пази се! Един такъв въпрос би се изтълкувал като непростимо оскърбление.

— Но как иначе ще узная по какъв начин да направя съдържанието на моя харем също така красиво, както са тези жени?

— Само изчакай! — предупредих. — Обяснението за тази важна работа вероятно ще си дойде от само себе си.

— Има ли много Дидан ед Джилд* ощастливителката на твоето съществуване?

[* Дидан — мн.ч. от дуд — червей — б.а.]

— Ни един-единствен.

— Да, тогава за теб е много лесно да си толкова безразличен. Ама аз трябва да се погрижа едно цяло гъмжило от тези Дидан ел Вишш* да прогоня и поради това ми е невъзможно да съм така безучастен като теб. Мъжът, за когото красотата на неговата жена няма никаква стойност, не заслужава да има жена. Отбележи си това, сихди!

[* Дидан ел Вишш — червеи на лицето — б.а.]

Това също беше плесница, макар и не с ръка. Шейхът беше вътрешно недоволен, че в „моя харем“ нямаше и един-едничък Дуд ед Джилд, докато в неговия се намираха твърде много. Впрочем за нас не беше трудно да правим споменатите наблюдения, защото ние двамата представлявахме предметът на любопитството на целия бивак и особено на женската част от обитателите, която ни посвещаваше своето внимание. Но това не ставаше по някой неприятен начин, а толкова безобидно и непринудено, сякаш нападението и отвличането на непознати пътници си е нещо обикновено и разбиращо се от само себе си. При това изтърваха по някоя забележка и ето как узнахме, че ихлаутите, в чиито ръце бяхме попаднали, принадлежаха към подразделението идис. Когато Халеф разбра това, ми каза:

— Хамдулиллах (хвала и слава на Аллах), че благополучно се намерихме при „шмекерите“, чиято сродница е Умм ед Джамал! Сега се надявам да получа помадата, без да е нужно да яздя до Керманшах.

Храбрият дребен мъж мислеше само за прочутата помада, но не и за това, че бяхме пленници.

Когато идисите се нахраниха и позволиха на конете един час почивка, продължихме ездата. Пътят ни водеше през различни клисури и долини все нагоре. Местността, през която минавахме, беше гориста и богата на потоци и извори, което за съжаление вече не може да се каже за всяка част на толкова обилното някога на води персийско царство. После излязохме на едно лишено от дървета плато, по което бръснеше чувствително студен вятър. На изток се възкачваше дългият Кух и Парау, а зад него се извисяваше високият Елвенд — първият само отчасти, вторият обаче изцяло покрит със сняг.

Ние яздохме най-вече в галоп. След един час теренът отново се снижи. Спуснахме се в тръс в една тясна долина, където пак имаше гора и вода. Аз още не бях идвал в този край, но с основание мога да предположа, че се намирахме в близост на обитаваното от али илахис селце Гавара. То вероятно лежеше на север от нас, докато ние яздохме на изток. Привечер минахме през тревиста, заключена околоръст от хълмове низина, а после покрай една гора, чиято окрайнина се простираше първо на юг и по-късно образуваше една дълбока, широка ливадна бухта, която бе целта на нашата езда.

Тук имаше множество черни номадски шатри, които не можах да обгърна с поглед, защото вече беше станало тъмно. Под дърветата се издигаха изградени от пръти и уплътнени с чимове колиби, които предлагаха по-добра защита срещу студ, вятър и дъжд отколкото тънките шатри. В и пред шатрите вече горяха вечерните огньовете, които хвърляха трепкащи отблясъци върху оживената шетня на бивака. Жителите, изглежда, бяха доста заможни по отношение на добитъка. Ние трябваше да криволичим помежду стадата, преди да стигнем урда*.

[* Урд — бивак — б.а.]

Хората се стекоха любопитно, когато пристигнахме, ала не им бе предоставено време дълго да ни гледат. Яздихме помежду им до една от споменатите колиби, в която ни вкараха. Трябваше да седнем върху нахвърляна плява и бяхме така вързани, че по мнението на тези хора за измъкване не можеше и да се мисли. Предводителят ни даде да разберем, че всеки опит за бягство ще бъде незабавно наказан със смърт. Що се отнася до отношението оттук насетне към нас, то щял да пита за това ходиах (господарка).

След това се отдалечи, но остави при нас за надзор един млад, добре въоръжен воин. Той запали огън и седна до него. Когато опитах да завържа с

него разговор, той ме осведоми, че не бивало да приказва с нас. На нас обаче говоренето не било забранено, в случай че не си служим с език, който той не разбира.

Така лежахме в продължение на час в очакване. Тук имаше ходиах. Племето от жена ли беше управлявано? Странно! Бяхме любопитни да узнаем при какви условия възнамеряват да ни върнат свободата. Размерът на откупа ни беше безразличен, защото и бездруго нямаше да платим нищо. Мъчнотията се състоеше само в това по какъв начин преди бягството, което лесно можеше да се уреди, да се доберем до нашата собственост.

Ето че направената от здрав плет врата се отвори и вътре пристъпи една жена. Нашият пазач тутакси стана, поклони ѝ се и напусна колибата. В неговия, явно не задължителен, а по желание, направен поклон се изразяваше толкова искрено почитание, че тази жена не можеше да е някоя обикновена. Тя остана, след като той си бе тръгнал, до вратата и ни огледа с изпитателен поглед. Държането ѝ беше гордо и самоуверено, без да е оскърбително. Главата ѝ беше непокрита, ала дългите, дебели плитки на нейната гъста, бяла като сняг коса бяха увити във висок кок — една „капела“, на която биха завидели не една и две европейки. Според цвета на косата тя трябваше да е стара, ала в нейното пълно и сега още красиво лице не можеше да се забележи никаква бръчка, а в дръзките ѝ, но все пак женствено меко оформени черти бе залегнал израз на енергия, каквато човек може да притежава само в млада възраст. Една дълга тъмносиня, подобна на мантия одежда, в която бе скрита едната ръка, покриваше нейната висока фигура. Другата ръка, придържаща одеянието на дипли, беше пълна и толкова бяла, че чак се учудих. Тъмните очи на старицата имаха своеобразен, идващ като от дълбочина блясък, а гласът ѝ звучеше в приятен алт, когато ни отпрати сега думите:

— Аллах ви даде в нашите ръце и аз идвам да ви запитам кои сте. Моите воители са пропуснали да зададат този въпрос, защото все пак аз съм тази, която ще решава.

— Значи ти си ходиах? — осведоми се Халеф.

— Да.

— Как посмяхте да ни нападнете и ограбите? Какво ви бяхме сторили? Знаеш ли какво казва Корана за крадците, разбойниците и убийците? Ние изискваме незабавно да бъдем освободени!

Жената направи с ръка пренебрежително движение.

— Дължите го на вашия шах, на вашия шах и неговите слуги, които не са нищо повече от роби. Те посегнаха на воители от нашето племе. Моят син Келат и внук ми Шерга също бяха отведени в Керманшах, за да бъдат войници,

додето са живи. Те никога няма да могат да се върнат при нас и затова съществува вражда между мен и техните мъчители, между нас и вас.

— Нас? Какво ни засяга нас вашата вражда? — изтътна дребният шейх.
— Каква работа имаме ние с твоя син и внука ти? Как изобщо можеш вече да имаш внук? Ти си още твърде млада.

— Годните на моя живот са скрити от твоите очи. Знай, че внукът ми също вече има син, който значи е мой правнук.

— Машаллах! Ти, види се, си майката, бабата, прабабата, стринката и прастринката на цялото си племе. Откъде вземаш младостта, която все още притежава твоят лик?

— Аллах ми я е дал и съхранил. Но защо говориш само ти? Защо мълчи твоят спътник? Ти ли си по-знатният от двамата?

— При нас единият е знатен точно колкото другия, защото ние сме прочути люде. Аз съм шейхът на хаддехидните от голямото племе шаммар и се казвам хаджи Халеф Омар бен хаджи Абул Аббас ибн хаджи Давуд ал Госарах.

— Тогава ти не си аджеми, (персиец).

— Не.

— Това влошава вашето положение, вместо да го подобрява. Аз никога не съм чувала твоето дълго име, но хаддехидните са врагове на няколко кюрдски племена, които ние наричаме приятели. Следователно аз ще удвоя откупа, който трябваше да заплатите.

— Твоите устни преливат от любезност и доброта към нас. Колко искаш?

— Пет хиляди туман* за двама ви.

[* Туман — златни монети, по него време около 40 000 марки — б.а.]

— Само толкова? Не съм си и мислел, че толкова малко струваме.

— Добре, тогава ще платите десет хиляди.

— Това също е твърде малко.

Тя му метна гневни светкавици.

— Присмиваш ли ми се? Пази се! Аз се старая да водя над моето племе господство на любовта и да се отнасям също меко спрямо чужденците, но мога да бъда и много строга.

— Аз говоря сериозно и искам откровено да ти кажа: ние двамата притежаваме толкова висока стойност, че никой не може да я заплати, дори ние самите. Ето защо вие няма да получите нищо.

— А вие няма да сме свободни, преди да сте платили каквото поисках.
— Тогава ни задръж, в името на Аллах! Та на нас и бездруго ни харесва при вас.

— Ако не получавате нищо за ядене, май по-малко ще ви се харесва.

— Не ни мисли! Ние гладуваме колкото ни е угодно, но нито миг по-дълго.

— Ти май мислиш за бягство. Избий си го от ума! Който се намира в наши ръце, само с мое разрешение бива освобождаван. Кой е спътникът ти?

— Това е прочутият в цял свят Кара бен Немзи ефенди.

— И неговото име никога не съм чувала. Той значи не може да е толкова много прочут, както ти казваш. Към кое племе принадлежи?

— Неговото име Бен Немзи би трябвало да ти подсказва, че родният му край се намира в далечната Алемания (Германия).

— Не живее ли там народът, който победи и свали от трона Напулиун Сувим*?

[* Напулйун Сивум — Наполеон III — б.а.]

— Да.

— Тогава той не е мюсюлманин, а християнин?

— Да.

— Това е още по-лошо за вас, защото аз мразя християните. Той сигурно се срамува, дето е един от тях, понеже не смее да говори с мен.

Тук обаче тя попадна при моя хаджи точно където не трябва. Той не търпеше да бъда обиждан и сега също вметна гневно:

— Чуй, жено, това твърдение е най-глупавото, което съм чувал през целия си живот. Този Кара бен Немзи ефенди е един несравним властелин над духа и тялото не само в своето отечество, ами във всички страни на земята. Познава народите на всички точки на света и говори техните езици. Убивал е лъвове и е затривал слонове. Неговият юмрук поваля победоносно всички врагове и царе, крале и другите му там владетели, които са радостни, ако им бъде позволено да говорят с него. Коя и каква обаче си ти всъщност? Една жена, една главатарка на шмекери, една майка на разбойническа паплач, която иска да изстиска пари от нас. Ако ефендите не говори с теб, то това не е от страх, а защото е твърде много горд, за да позволи на една такава скитница да чуе неговия благословен от Аллах глас.

Ходиах остана при това оскърбление спокойна, ала отвърна с повишени тон:

— Като наказание за тези думи ще трябва да платите сега двайсет хиляди тумана откуп. Ти ни нарече паплач и шмекери, ала няма по-презряна сган и по-големи крадци от християните.

Тогава аз се изправих въпреки вървите си в седнало положение и заявих:

— Ти изрече най-голямата лъжа в живота си. Докажи ми истинността на това твърдение!

Тя отстъпи пред острия ми тон крачка назад, но после усмихнато — две напред.

— Ти значи не си все пак съвсем ням. Дори ме удостояваш с отговор. Лъжа ли го наричаш? Аз изрекох истината. Кажи ми русите, англичаните, гърците, арменците, мисионерите, които ни пращате, християни ли са?

— Такива са.

— Тогава ти вече призна истинността на моето твърдение. Кой дебне като някое хищно животно по границата на Персия, за да я погълне? Англичанинът, русинът! Кому никога не е достатъчна неговата страна, а иска все повече страни и народи да придобие под свое владичество? Християнинът! Кой е най-лукавият мошеник, най-безсъвестният измамник на Ориента? Гръцкият и арменският християнин! Кой разпраща своите така наречени „Пратеници на любовта“, за да ги последват мечът, топовете, стотици болести, користта, измамата, престъпването на мата, грабежа на земи? Християнинът! Какво са консулите, пратениците, които във всички, също и в нашите, владетелски дворове сеят интриги, раздори и недоверие, за да изпращат по-късно плодовете от тези коварства у дома? Християните! Наблюдавай нашите мисионери! Аз не познавам различните секти, към които те се числят. Те са толкова много, че човек изобщо не може да ги запомни. Но всеки от тях твърди, че разгласявал вярата, която единствено те правела блажен. Затова те се мразят и преследват. Презират се едни други, говорят, проповядват и се борят тайно и явно едни срещу други, а пък изискват от нас вяра и доверие! Изискват уважение и благоговение и не подозират, изглежда, че самите правят всичко възможно, за да се лишат от своята чест и нашата почит. Те винаги носят на езика си голямата дума Любов, ала същевременно се разкъсват помежду си, разкъсват и нас! Много християни пътуват през тази земя, защото главният път от Багдад нагоре минава тук покрай нас. Аз съм ги виждала и съм говорила с тях, тук и в градовете, също в Техеран и Исфahan. Обаче не съм опознала нито един-едничък християнин, чиито дела да сметна за онова, което ни е било обещавано от неговата вяра, неговото учение. Какво е допринесла вашата така наречена любов на иноверците? Кръв и пак кръв! Където стъпите, народите изчезват, защото вашите нозе са нозете на гибелта, и по вашите стъпки се прокрадва смъртта. Аз казах преди малко, че мразя

християните. Но аз не само ги мразя, а и ги презирам, защото комуто делата са в противоречие с неговите слова, той не заслужава нищо друго, той трябва да бъде презиран. Та не си мисли значи, че ще ви пощадя! Напротив, тъкмо защото си християнин, ще постъпя много строго с вас. Какво можеш да кажеш срещу моите думи? Искам да имам отговор! Говори!

Жената ме погледна с искрящи очи очаквателно в лицето. Тя беше изляла речта си така внезапно, така без същинска причина върху мен, че тя трябва от дълго да се бе натрупвала в нея. Какво можех, какво трябваше да кажа срещу това? Колко често ми бяха отправяни вече тези упреци! Никак не е лесно да се отвърща на подобни обвинения, защото в тях има твърде много истина за този, който е само по име християнин, и колкото и да го усуква, не може да се отърве от неприятното чувство, че ще бъде изобличен. Аз не отбягнах погледа ѝ и отговорих спокойно:

— Ще ти кажа само две кратки слова. Първото е: Ти си жена. Второто гласи: Ти си нещастна.

— Какво имаш предвид? Не те разбирам.

— Тогава ме изслушай! Ти мислиш, така си ме сразила с речта си, че изобщо няма да мога да ти отвърна. Но се лъжеш. Ти си нямаш представа колко дълбоко ми позволи да надникна в душата ти. Ти се намираш в голямо заблуждение по отношение живота извън теб и живота в самата теб. Най-напред живота извън теб: ти гледаш с погрешни очи и поради това бъркаш вярата с народа. Народите възникват, развиват се и си отиват също както човекът се ражда, расте и умира. Сблъскат ли се две нации, едната от които е млада и силна, а другата — стара и слаба, то старата трябва да отстъпи на младата. Ако са от различни религии, не религията, а старческата слабост убива. Вашите ориенталски гърци и арменци принадлежат към стари, отмиращи племена. А че те са западнали и нравствено само доказва, че имам право, защото те ще залязат, макар и също да се наричат християни. Воля на Аллах е да измират цели народи както отделните хора. И когато им излезе такъв късмет, е погрешно да се отдава вината на християнството, напротив, аз мога гордо и открито да изповядвам, че на християнството е присъща силата, животът да спаси от упадък дори тези нации. Ти няма да искаш да го признаеш, ала все пак ще трябва да се съгласиш, защото ти — направих къса пауза и продължих с натъртване — отдавна вече не си исламех (мохамеданка).

— Аз? Вече не съм исламех? — попита тя бързо. — Каква, каква съм иначе?

— Християнка.

— Би хатър-и-худах! (За Бога!) — възкликна ходиах, като плесна ръце. — Ти дръзваш да ме наричаш християнка?

— Това не е дързост, а истина. Преди малко аз казах, че ти се намираш в заблуда и по отношение на живота в теб самата. Аз те виждам и говоря с теб днес за пръв път. Следователно не те познавам, но хвърлих един поглед в дълбините на твоята душа, в която живее един голям, болезнен копнеж по любовта и избавлението. Ти вече от дълги години търсиш Бога, неговото небе и неговото отвъдно блаженство, ала не си намерила човек, който да ти посочи пътя за нагоре...

— Мълчи! — прекъсна ме жената властно.

После пристъпи към огъня, седна и сложи нови съчки в пламъците. При това почти не отвърна очи от мен. Сякаш искаше да ме пониже с поглед. Едва след дълго време каза бавно и като че ѝ бе трудно да изтръгне от себе си признанието:

— Защо ми говориш по начин, по който иначе се говори само с мъже, и то учени мъже?

— Ти не си обикновена жена, а учена жена. Но ти не притежаваш учеността на главата, а учеността на сърцето, което се стреми към по-извисени блага от тези, към които пресметливият разсъдък протяга мършави ръце.

— Ефенди... да не би ти да си мъжът, когото търся от толкова дълго, без да го намирам? Можеш ли ти да ми покажеш пътя за нагоре? Аз съм почти склонна да го повярвам и все пак не го вярвам, защото ти си... християнин!

— Да, и благодаря на Бога за високото благоволение дето мога да бъда християнин. Аз се старая не само да се наричам християнин, но и наистина да съм християнин. Ако всички християни го вършеха, ти щеше другояче да говориш за нас. Кажеш ли всички изповедници на исляма за добри хора?

— Не, те за съжаление не са такива.

— Виновен ли е ислямът за това?

— Определено не.

— Как става тогава, че обвиняваш нашата вяра, понеже си опознала християни, които не са били добри хора? Един добър християнин обаче винаги е и добър човек.

— Тогава значи и един добър мюсюлманин е също винаги добър човек?

— Не, защото ислямът не изисква от своите следовници любовта, която е основният камък и ъгловият стълб на християнското учение.

— Ислямът също учи на любов.

— Само на любов към и сред своите привърженици. Нашето Свето писание обаче ни повелява да обичаме всички хора, дори враговете като нас самите.

— Също враговете?

— Да.

— Би чешм-и-ферсендем (В името очите на моя син), това не е възможно. Никой смъртен не притежава безкрайното самообладание, необходимо за да обича врага като самия себе си. Кажеш ти би ли могъл да направиш на твоя смъртен враг същото благодеяние както на своя кръвен приятел?

— Да.

— Ти сбърка. Искаше да кажеш „не“!

— Аз исках да кажа „да“ и го повтарям!

— Това е лъжа.

Тя скочи и ме стрелна с гневни очи.

— Истина е! — потвърдих аз.

— Лъжа, лъжа, нищо освен лъжа! Сега и аз те презирам. Ти си умен мъж и почти разпозна копнежа, който живее в моето сърце. Ти искаш да го използваш в твоя изгода и се стараеш да гледам на теб като на някой дарител на голям дар. Но няма да ме измамиш! Ти беше толкова непредпазлив да ми отвориш очите с твоята невъзможна любов към враговете. Чрез това, че искаш да се представиш за християнин на всички християни, ти доказа, че си християнин само по име, един себичен, пресметлив и лош човек. Ти надзърна в душата ми, ала не ме опозна. Помисли, че е лесно да заблудиш мен, простата и неука мохамеданка. Но аз не съм това, за което ме смяташ. Аз живея само кратко време от годината тук в дивите планини, а се намирам иначе почти винаги на път и в харимат на велможите на нашето царство. Там аз държа очите и ушите си отворени и събирам духовни съкровища, чиято равностойност никой не би могъл да ми заплати и със злато. Още харемът на Мухамед шах, бащата на нашия сегашен владетел, стоеше отворен за мен, а преди туй бях приятелка на всички жени на Фетх Али шах, най-великия от Каджарите*...

[* Каджари — персийска династия (1794 — 1925) от тюркменски произход — б.пр.]

— Какво... наистина ли...? — прекъснах я удивено. — Та това е повече от един човешки живот.

По лицето ѝ мина горда, със съзнание за собствена цена, усмивка и тя отговори:

— Да, тук престава цялата ваша франкска мъдрост. Тук не можете да сторите нищо друго, освен да се дивите. Знай, че моята възраст възлиза далеч над шест десетилетия, и че аз, когато един ден умра, ще изглеждам все така млада, както в днешния ден. Аз имам в ръката си извора на младостта, защото съм Умм ед Джамал, от чиито ръце хиляди са получили блясъка на красотата и...

Беше прекъсната от Халеф, защото този се изправи, колкото бързо му бе възможно във вървите, и извика запленено:

— Ти си Умм ед Джамал? Хамдулиллах! Хвала, слава, почести и благодарности, изказани на Аллах, задето позволи да бъдем твои пленници! Колко струва една кутийка от твоята чудодейна помада? Аз ще купя на часа десет, двайсет, може и петдесет парчета, стига да не е прекалено скъпа!

— Ти? — попита тя. — Ти няма да получиш ни една-едничка.

— Защо не?

— Защото хаддехните са врагове на нашите приятели. И през ум не ми минава да изглаждам бръчките и браздите на твоя харем. Аз по-скоро желая те да станат дълбоки като урвите и пропастите на нашите планини. Колко жени имаш?

— Една.

— Как е името ѝ?

— Ханнех. Тя е най-прекрасната и красива роза сред всички ухани цветове от царството на цветята.

— Най-прекрасната и най-красивата? И въпреки туй искаш за нея от моята помада? Нейното лице сигур прилича на някой спаружен шипков плод, а вървежът ѝ — на малко камилче. В харимат на хаддехните не живее и една-единствена красива жена.

Това беше за моя дребен, лесно кипващ хаджи като искра в буре барут.

— Какво чувам? — изкряска той. — Моята Ханнех, перлата и короната на всички жени, приличала на спаружена шипка и малкото на камила! Ако не бях вързан и ти не беше жена, щях да те заплюя и сетне така да те тръшна на земята, че никога вече да не можеш да се дигнеш. Ами как изглеждаш ти? Да не би да си красива? Дори не си го въобразявай! Хаддехните притежават най-прелестните жени от всички народи по земята. Пред тях вашите жени са като дългоноги тарантули, сравнени със златисто потрепкващи пеперуди. Помадата на красотата за тях е излишна, аз изобщо не я желая. Ако твоята красота е всичко, което човек добива от нея, хич не ти искам мазилото, защото то само ще обезобрази и похаби чаровния лик на любимката на моята душа.

Ходиах не каза нито дума на тези оскърбления. Тя отправи към него един дълъг, изпълнен с презрение поглед и се отвърна после, за да се отдалечи.

— Правилно ли постъпих, сихди? — попита ме той, когато тя си беше отишла.

— Не. Ти трябваше да премълчиш.

— Да премълча? Когато някой очерня Ханнех, виделината на моите очи и слънцето на живота ми? Шипка! Ще ми се за това на тая дърта пергишка да израсне мустак, голям колкот' на някой персийски сипехсалар (фелдмаршал). Нека си задържи тя помадата и да натрива с нея своите кози и овце.

Халеф трябваше да прекъсне посред излиянието на своето сърце, защото пазачът се върна и ни съобщи, че ходиах заповядала да не получим никакво ядене и да не говорим повече помежду си. При първата дума щели да ни разделят. Това бе последицата от бърбивостта на Халеф.

За мен мълчанието беше добре дошло, но за него беше по-лошо от глада. Той го изразяваше с немите, наистина, но пък много красноречиви погледи, които от време на време ми хвърляше. Най-доброто в нашето положение беше да направим опит да заспим. Но преди това да ни се удаде, пазачът ни беше сменен от други двама, които още веднъж строго ни повториха забраната за говоренето. Нощта беше студена. Огънят не топлеше, а вървите ни пречеха да легнем удобно. Въпреки това аз спях доста добре и се будих на няколко пъти само от смяната на пазачите.

Когато новият ден дойде, вълн се надигнаха високи крясъци. Звучеше толкова опасно, сякаш бивакът беше нападнат от врагове. Хората търчаха оживено насам-натам. Чухме гневни проклетия. Конете тупкаха с крак и цвилеха. Аз се угрижих единствено за нашите. Единият от пазачите се отдалечи, за да разбере причината за тази възбуда. Но ние не узнахме нищо, когато мъжът се върна, защото той осведоми събрата си шепнешком. Но и на двамата им личеше, че събитието беше както важно, така и неприятно.

Ние не получихме нито нещо за ядене, нито за пиене. С удоволствие бихме пили по глътка вода, но не ни хрумна да молим за това. Най-неприятни бяха не гладът или жаждата, а вървите. Те не ни причиняваха болки, наистина, защото не бяха така здраво стегнати, както при индианците например, но ни уморяваха с това, че ни принуждаваха да заемаме неудобно физическо положение. Впрочем необходимо беше само да поискам и щях да получа свободата на ръцете си, понеже още от вчера бях опъвали така разтегнал въжето, което ги свързваше, че във всеки удобен миг можех да ги измъкна. Но в присъствието на пазачите с това нямаше да постигна нищо, понеже и краката ни бяха вързани наедно. Следователно трябваше да чакаме, докато по някое време бъдех освободени.

Това стана по обяд. Тогава влязоха двама по-възрастни воители. Единият беше предводителят на тези, които ни бяха пленили. Той ни събщи следното:

— Вие сте оскърбили ходиах. Ето защо тя ви отказва честта да дойде пак при вас, а вие ще бъдете отведени при нея, за да научите какво ще иска днес от вас.

— Та нали тя постави още вчера искането си! — отговорих аз.

— Нещата се промениха, защото вашите коне бяха взети от кавалеристи на шаха. Така ние не можахме да вземем тяхната цена и вие трябва да добавите загубата с пари.

— Какво? — попитах уплашено. — Взели са конете ни?

— Да, и заедно с тях още двайсет от нашите!

— Кой?

— Заранта тук беше един десте-и-севарех (ескадрон). Командващият в Керманшах се нуждае от коне за своите войскови части, защото шахът иска да обяви война на султана на Турция. Вие не сте тукашни и значи не знаете, че ние, ихлаутите, сме длъжни да предоставяме конете си, без някой да ни пита дали искаме, или не. На наиб-и-евела (старши лейтенант), който предвождаше тези кавалеристи, му харесаха вашите жребци и той ги взе.

— Нима не му казахте, че те изобщо не ви принадлежат?

— Худа не кунед! (Да пази Бог!) Дори и през ум не ни дойде да проявим такава глупост. Той щеше да иска да говори с вас и сетне да пъхне в собствения си джоб откупа, който трябва да ни платите.

— Накъде тръгна той с конете ни?

— Към Керманшах, но не само с вашите, а и с нашите. Дяволът да го прокълне! Сега елате!

Халеф се беше кажи-речи вцепенил от страх, че неговият Баркх и моят Бен рих са били отвлечени. За да не бъда разбран, му прошепнах на западен арабски:

— Не се безпокой, ние ще си ги получим отново. Ще яздим след тях. Само внимавай!

— Мълчете! — беше ни заповядано. — Вие не бива да разговаряте помежду си! Напред!

Бяхме изведени от колибата. Аз твърдо бях решил в нея повече да не стъпя.

2. При бахтиярите

Като казвам: „Твърдо бях решил да не стъпя повече в нея“, това може би звучи самонадеяно или дори смехотворно. Но аз можех да разчитам на себе си и на моя деятелен дребен Халеф, а за един прериен скитник тези ихлаути бяха само едни калпави чираци.

За да можем да вървим, ни бяха освободили краката.

Сега значи бях сигурен, че ще мога да използвам крайниците си веднага щом се наложи. Тъй като вчера при пристигането ни беше тъмно, хората не бяха съумели добре да ни огледат. Ето защо сега обитателите на бивака стояха във на гъсти тълпи да ни гледат. И отново ми направиха впечатление жените и момичетата, които и тук бяха незабулени. Странно бе, че дори майки, чиито израсли синове стояха редом с тях, имаха толкова момински свеж вид, сякаш бяха все още неомъжени. Не откривах, докато ни водеха през образувания шпалир, в тези женски лица ни най-малкия кожен недостатък, макар да имах остри очи. Вярно, аз можех да насочвам вниманието си не само към това фрапиращо обстоятелство. Едно много по-голямо внимание трябваше да посвещавам на конете на ихлаутите, защото се нуждаехме от два, за да препуснем възможно най-бързо към Керманшах.

Не можехме да желаем по-благоприятно устройство на бивака. Гората образуваше, както вече споменах, една бухта, протегляща се от север на юг. Вчера ние бяхме дошли на север. Конете пасяха при тамошния край на бухтата — неоседлани, но всичките с юзди. Водеха ни в тази посока, и то към една колиба, разположена толкова близо до крайнините на гората, че задната ѝ част се облягаше на два дървесни ствола, отдалечени приблизително на четири метра един от друг. Подлесът на това място бе образуван от картоп*.

[* Картоп (*Viburnum opulus*) — снежна китка — б.пр.]

Трябва да спомена, че бяхме оглеждани само с любопитство и в никое лице не се виждаше отсянка на омраза или някакво подобно чувство. За тези хора ние бяхме именно само средство да изкопчат откуп, нищо повече.

Спряхме пред споменатата колиба. Предводителят излезе първо сам и след късо време ни даде знак да го последваме. Бях очаквал да ни отведат пред едно събрание на изтъкнати воители, които са взели решение относно нас, и, следователно, си бях представял бягството много по-трудно, отколкото сега ми се стори, когато видях ходиха да седи сама в колибата.

Тя беше също изградена от пръти и чимове, и то без отвори за прозорци. Получаваше светлина само от многобройните процепи в стените и през един отвор в покрива, който служеше същевременно като отход за дима. В единия от задните ъгли беше изграден от камъни прост оджак, в другия

видях постелята от висок пласт шума, застлан с кожи. Тя сега служеше за диван на седналата върху нея собственичка. Няколко сандъка със сложени отгоре им покривки представляваха цялата мебелировка. Оръжия нямаше, освен нашите, които лежах на една малка черга, просната до постелята, и то не само те, а в компанията на всички предмети, дето се бяха намирали по джобовете ни. За мен беше истинско блаженство да зърна всичко така мило оставено на едно място.

Намирахме се само с жената и предводителя. Той стоеше зад нас с ръка на ножа. Тя метна къс, враждебен поглед към Халеф, после огледа мен по-малко неприязнено и започна да обяснява студено:

— Вие вероятно вече знаете какво се случи с конете ви. Те са изгубени за нас и вие следователно ще трябва да ни обезщетите. Джемма на моите воители реши за вас всичко и аз го одобрих. Оръжията ви не са ни необходими, защото ние самите си имаме достатъчно, а и не знаем как да боравим с някои от тях. Другите вещи също бихме могли да задържим, наистина, но те много вероятно имат по-голяма стойност за вас отколкото за нас, така че ние на драго сърце сме готови да ви ги продадем. Ако не ви липсва нищичко от това, което ви е принадлежало, толкова по-драговошно и по-добре ще платите. Така мислим ние...

— Машаллах! — извика тук хаджията. — Ние трябва да купим собствените си вещи и да ви обезщетим за конете, които са ни задигнали. Такава откаченост...

— Мълчи! — прекъсна го ходиах. — Тук ти нямаш думата. Аз не говоря с теб, а само с Кара бен Немзи ефенди!

И обръщайки се към мен, продължи:

— Аз още веднъж размислих върху всичко, което вчера си говорихме. Твоите думи докоснаха сърцето ми като ключ, който отваря вратата на някое светло, красиво жилище на блаженството. Бих желала да ти отправя много въпроси, на които да ми отговориш. Та нали ще разполагаме с много време, тъй като ще трае дълго, докато пратениците отидат и донесат парите ви.

Това прозвуча така чистосърдечно, толкова самоуверено, че аз развеселено попитах:

— И откъде ще идат да ги вземат?

— Където ти посочиш, защото само ти можеш да знаеш откъде ще ги получиш. Ако притежавахме още конете ви, щяхме да искаме по-малко от вас. Искам да ти кажа, че повелителят на Керманшах е враг на нашето племе, защото ме мрази. Неговият харем веднъж ме оскърби тежко и поради това вече не получава от мен „Пътя към красотата“. По тази причина той ми се закле в отмъщение и залови с хитрост и взе за войници моя син Келат и внука

ми Шерга. Двамата са свободни ихлаути и са се възпротивили да вършат робската служба, на която са ги осъдили. Тази съпротива възбудила неговия гняв. Той доказал чрез свидетели срещу бакшиш, че те са бабити и са се домогвали до живота му. Сега бил заминал за Техеран, за да отпразнува там Ной Рус*, а те щели да бъдат заведени след него, понеже празникът трябвало да бъде възславен със зрелището на тяхната екзекуция. Това ми го каза предводителят на отряда, който дойде днес по негова заповед да конфискува най-добрите ни коне. Моите деца са изгубени, а аз не мога да ги спася. Тяхната смърт ще бъде ужасна, защото бабите често биват умъртвявани като в тялото им се изрязват дупки, в които втикват горящи свещи. О, ефенди, да знаеше само как се чувства една майка при това положение.

[* Ной Рус — персийският новогодишен празник — б.а.]

Тя скри ръце в шепи и заплака високо и горчиво. После отпусна внезапно ръце, хвърли ми един полублуждаещ поглед през сълзите и запита сурово:

— Какво ще кажеш като християнин за това? И вашият бог ли е така свиреп като бога, за когото ислямът учи?

— Има само един Бог, Богът на вечната любов и милосърдие, ала ислямът не познава тази любов. Него обвинявай, не Бога! — отвърнах.

— Но пък Бог е съгласен синът ми и внукът ми да бъдат невинни измъчвани. Това ли е неговата любов и милосърдие? Това ли е справедливостта?

— Не се гневи на Всемогъщия и Всезнаещия! Той знае защо ти е сторил това бreme и ако е в неговата воля и ти го помолиш за това, децата ти ще бъдат спасени.

— Да се моля? С молитва?

— Да, моли се! Тръгни но стъпалата на молитвата към небето и тогава Бог ще тръгне насреща ти по стъпалата на изслушването. Моли се значи, моли се! Не Го набейдавай в несправедливост, след като ти самата си несправедлива спрямо други хора!

— Несправедлива? Срещу кого? Аз не зная нищо за това.

— Наистина ли? Не си ли такава спрямо нас? Какво сме ти сторили, че стоим тук като пленници? С какво сме го заслужили? Да не би да си справедлива спрямо нас?

Една своеобразна усмивка премина по лицето ѝ. Тя стана, извървя няколко крачки към мен и газа, гледайки ме с напрежение в лицето:

— Сега трябва да се покажеш като християнин и да защитиш вярата си. Та кажи защо се съгласи твоят Бог на любовта да извършим несправедливост спрямо вас?

— Може би заради теб. Трябвало е да Го опознаеш чрез нас и да повярваш в Него. Ако е по волята Му и аз Го помоля, то ние ще бъдем свободни, когато ни е угодно.

— Ти наистина ли вярваш в това, убеден ли си?

— Да, напълно убеден.

— Тогава докажи, че можете да бъдете свободни, когато ви е угодно! Дай ми това доказателство, ох, дай ми го, та да мога да повярвам в твоя Бог на любовта, на милосърдието! Ако той те освободи от ръцете ни, ще може да спаси и моите синове.

— И тогава ще повярваш и ще му се молиш?

— Да.

— В такъв случай те моля за едно обещание!

— Нека го чуя!

— Обещай ми, че ако се освободим против волята ви от нашето пленничество, ще се молиш от все сърце за спасението на твоите деца.

— Обещавам.

— Ще сдържиш ли думата си?

— Като свята клетва! Само че няма да ми се наложи да я сдържам, защото никой бог не може да ви спаси, ако се възпротивите да платите откупа.

— Мисли сега каквото си щеш! Аз обаче се улавям за думата ти! Ти веднага ще узнаеш как Аллах ще те принуди към молитвата.

Изхлузих едната си ръка от клупа, обърнах се към предводителя, който все още стоеше зад нас, и му нанесох удар с юмрука си по слепоочието. Оня рухна на земята и остана да лежи там в безсъзнание. В следващия миг ръцете ми бяха върху устата на жената, за да не може да извика. Повече нямаше какво да й посягам, защото тя затвори очи и се свлече в несвяст до мен.

Неочакваността на постъпката ми я беше уплашила повече, отколкото можеше да понесе, и аз вече държах моя лежащ върху черджето нож, с който прерязах вървите на хаджията. След това първата ни работа беше да вържем предводителя и да му тикнем един парцал между зъбите. Всъщност сега трябваше да сторим същото и с ходиах, ала нещо у мен се възпротиви да се отнеса по този начин с нея. Прибрахме си възможно най-бързо собствеността, избихме с прикладите на пушките един отвор в задната стена на колибата и изпълзахме предпазливо навън, за да узнаем преди всичко как стоят нещата

от другата страна. Зяпачите се бяха разкарали оттам, бяха останали само още неколцина, които обаче не гледаха в нашата посока. Ние залегнахме и запълзяхме навътре в гората между картопа, докато вече не можехме да бъдем видени от колибата.

Сега-засега се намирахме в безопасност и можехме да се захванем с търсенето на конете. Продължихме бързешком по периферията на гората — за щастие, без да срещнем някого — докато достигнахме северния край на биваха и видяхме конете пред нас.

Понеже и двамата бяхме познавачи, не ни трябваше много време да подберем двата най-добри. Никакъв човек не се мяркаше наблизо. Работата беше наистина такава, сякаш някой беше подготвил бягството ни и грижливо отстранил всяко препятствие. Скочихме към конете, яхнахме ги и препуснахме, без да се озъртаме, най-напред на север, за да заблудим евентуалните преследвачи.

Не бяхме се отдалечили кой знае колко, когато насреща ни се зададе на кон един млад ихлаут. Той обузда животното си и се втренчи в нас удивено. Аз също спрях моето и му казах:

— Като стигнеш сега в бивака, отиди незабавно при ходиах и й предай един прощален поздрав от нас! Напомни й от мен за Бога на любовта, комуто трябва от сърце да се моли. Тогава желанието й сигурно ще бъде изслушано. Съобщи й това, а сега продължавай да яздиш и побързай!

Младежът беше толкова слисан, че моментално се подчини, без дума да каже. Ние продължихме да галопираме още на известно разстояние в сегашната посока. Когато достигнахме твърда земя, по която нямаше да оставим никаква следа, завихме надясно, където един много стръмен, обрасъл с дървета планински склон водеше към билото. Когато го достигнахме, вече бяхме в безопасност, защото дърветата ни даваха желаното прикритие. До момента не бяхме разменили и думица. Но сега, когато забавихме в изкачването хода на конете, от устата на Халеф прозвуча бодър смях.

— Това си беше забавно, сихди. Ние сме свободни и си имаме пак всичко. Твоят юмрук употребява все същия здрав език както досега. Какви очи само ще ококори Умм ед Джамал, когато се пробуди, а и мъжът, когото ти повали с трясък! Как ли ще му бръмчи главата! Почти ми се иска да се върна и да му кажа, че трябва да накара неговата ходиах да го натърка с прочутото Мазило на красотата. Ама как ще се доберем до конете си? Как ще стигнем в Керманшах? Ние никога не сме били там и не знаем пътя.

— За тая работа няма защо да мислиш. Знаеш, че притежавам чувство за ориентация, което много рядко ме лъже, а тук, за щастие, няма вековна гора, в която да объркаш посоката, понеже не можеш да видиш небето от непроницаемия от листата свод. Ако нещо не се заблуждавам, тук ще излезем

на едно плато, а от другата му страна ще се спуснем до един приток на Кара Су. После ще трябва да минем напъряко през една верига от хълмове, зад която ще се натъкнем на самата Кара Су. Необходимо е само да я последваме, защото Керманшах е разположен недалеч от нейния бряг.

— Кога ще стигнем града?

— Не преди утре заран. Ще трябва да бивакуваме на открито.

— Това ми е безразлично, стига само да намерим нещо за ядене.

Изпитвам силен глад, а и гърлото ми е пресъхнало.

Жаждата ни беше скоро утолена, защото тук навсякъде имаше течаща вода, а по-късно ни провървя да ударим една дива коза, от чието месо можехме да преживеем няколко дена. Предсказанието ми също се оказа правилно: ние достигнахме Кара Су. Когато започна да се смрачава, спряхме в нейна близост и запалихме огън, на който бяха опечени най-хубавите късове от козата.

Най-напред говорихме за конете ни, за които сега и Халеф вече не се тревожеше. После той стигна до разговора ми с ходиах.

— Сихди, твоите думи ми бяха непонятни — каза. — Те звучаха, сякаш ти знаеше, че нейният син и внук ще бъдат спасени. Откъде обаче можеше да го знаеш?

— Не го знаех и сега също не знам нищичко, но понякога аз съм странен човек, скъпи Халеф. Става така, че думите, които в действителност не съм искал да кажа, сякаш са ми слагани в устата, сякаш в мен живее второ същество, което предвижда предстоящите неща и според тях ме напътва как да се държа. Аз нямам и най-малка отправна точка за това. Но ако сега трябва да кажа дали децата на ходиах ще бъдат спасени или екзекутирани, то бих заявил, че ще бъдат свободни, и то скоро.

— Ти си любимец на Аллах. Може би той ти е придал някой Джин ел Химайет (Дух на закрилата), който ти казва всичко и напътства твоите думи и дела. Бих искал и аз да имам един или двама такива!

— Това твое желание е вече изпълнено, защото всеки добър човек, който не иска насила да се отдалечи от Бога, стои в ръката на Господаря на небесното войнство, който провожда своите пратеници да разпрострат крила над него. Нека му се помолим, преди да отидем, да спим!

Халеф кимна одобрително и ме попита после:

— Ще се редуваме ли да спим?

— Не. Аз чувствам над себе си закрилата на Небето. Това е едно също така необяснимо виждане, чуване и знаене на сърцето, което е може би още

по-непогрешимо от виждането и чуването на сетивата на тялото. Лека нощ, драги Халеф!

— Лека нощ, скъпи сихди! Знаеш ли, има време, когато всяка твоя дума е като проповед. И ако всички хора имаха твоята твърда, непоклатима вяра, тогава те щяха да бъдат също толкова щастливи, както аз станах чрез теб.

Ние заспахме и въпреки нощния хлад спяхме крепко и несмущавано, докато утрото ни събуди. Тогава похапнахме пак и започнахме да яздим надолу покрай реката към Керманшах, който след по-малко от час видяхме разположен по неговите хълмове. Градът създаваше не само във вътрешността, но и още пред стените си, където военните провеждаха упражнения, едно войнствено впечатление. Ние скоро узнахме и причината: шахът бе отново ненадейно споходен от идеята да си иска обратно Багдад от султана и скрепяше тона искане без изгледи за успех с военни приготовления, които в действителност имаха съдбата да си останат именно само приготовления. Аз се осведомих от един векилбаши (фелдфебел) кой е в момента насир-и-шехр*. Той ми назова един сертип (полковник), висок, ала нищо незначещ чин, и си предложи срещу бакшиш услугите да ме заведе и му доложи за мен. Тук веднага опознах персийските военни порядки; да се надяваме, че те сега са по-добри.

[* Насир-и-шехр — бранител на града — б.а.]

Наброих му парите за почерпка предварително. Векилбашията тръгна напред, ние го последвахме на коне. Халеф подметна забележка за мъчнотиите, които ще трябва да преодолеем, за да си върнем животните. Аз обаче го успокоих:

— Не си го слагай за какър, Халеф! Аз нося в джоба си един ферман на шахин-ин-шаха, който е подпечатан в личното присъствие на владетеля. Срещу него не може се възправи никой сертип.

— Откъде имаш тоя ферман? Шахът познава ли те?

— Не. И аз също не го познавам. В това отношение двамата значи стоим на равна нога. Ти нали си чел моите турски книжа. По-добри от тези, които съм имал и още имам, не може да съществуват и въпреки туй бях непознат на султана. Но аз имах един влиятелен приятел в Стамбул, покойният Мустафа Мохаррем ага, капъджията (вратар) на Високата порта. Той ми набави документите. Никой княз не може да получи по-резултатни. Такива влиятелни личности има и другаде, човек трябва само да знае потайните ходове. Персийски фермани се получават не само в Персия.

Бяхме отведени в построената от Мухамед Али мирза в центъра на града Пах и Тетх (резиденция) и останахме да чакаме там в един двор фелдфебела, който отиде да доложи за нас. Той скоро се върна и ни поведе

към вътрешността, където ни посочи една завеса да влезем. Помещението, което сега ни прие, някога е било скъпо обзаведено, ала сега имаше занемарен вид. На един диван седеше, пушейки, офицер в напреднала възраст, в чиито черти напразно потърсих следи от духовна дейност. Нашите имена вече му бяха назовани. Той ни нахока високомерно за причиненото му безпокойство и попита после какво всъщност искаме от него. Тогава аз извадих фермана си от джоба и го сложих върху стоящата пред него, най-много метър висока, маса, по която се намираха прибори за писане и документи. Оня посегна кисело към него, разгъна го и... скочи чевръсто. Долепи благоговейно документа до челото си и се поклони три пъти почти до земята.

— Аллах да благослови най-могъщия от владетелите със сто хиляди дара. Нека унищожи всички негови врагове и въздигне всички, Които стоят под неговата закрила! Аз съм ваш слуга, вие сте мои приятели!

Такова въздействие беше предизвикал печатът, който можеше да бъде натиснат собственооръчно от мухрдара* само в присъствието на шаха. Аз отговорих със съзнание за собственото си достойнство:

[* Мухрдар — Пазител на Великия печат — б.а.]

— Трябва да помоля за изпълнението на една услуга. Вчера ние бяхме гости на идис от тира на бахтиярите. По време на отсъствието ни дошъл отгук един десте и севарех и взел от тях дващсет и два коня, сред които и нашите! Ще съжалявам, ако при пристигането си във високия Йехан пенах* бъда принуден да кажа, че не съм си ги получил веднага обратно.

[* Йехан пенах — „Убежище на света“ — б.а.]

Изявлението беше повече от дръзко, то беше направо нагло. Но очакваният ефект се прояви мигновено: сертипът се поклони отново дълбоко и ми съобщи, че конете, сред които два врани жребеца, били предназначени за Хамадан и преди четвърт час заминали за там с една група за принудително препращане. Сред затворниците имало двама идиси, които като нечестиви бабити щели да бъдат екзекутирани в Техеран. В случай че съм побързал, можел съм до един час да застигна отряда и да си поискам обратно конете. Той веднага щял да ми изготви необходимата за това заповед.

Аз се съгласих. Докато офицерът пишеше, ме споходи една толкова необикновена или по-скоро откачена приумица, че реших тъкмо заради тази й откаченост да я осъществя. Сертипът не беше хитрец, а аз бях направил впечатление с грубостта си — достатъчно основание да приема, че ще влезе в капана. Нямахме никакво съмнение, че двамата идиси, за които спомена, са синът и внукът на ходиах.

Когато заповедта беше написана и подпечатана, аз я прочетох. Отговаряше на желанията ми. Въпреки това направих недоволна физиономия и казах:

— А Келат и Шерга? Да се надяваме, няма да ги вземат за войници, защото аз се нуждая от тях.

— Келат и Шерга? — попита онзи. — Кои са те? Хазертин (Негово височество) преди малко не назова тези имена.

— Не? Толкова тихо ли съм говорил? Имам предвид двамата слуги, които надзираваха конете ми. Те са били взети с тях за новобранци, а аз не мога да се лиша от тези хора.

— Хелих хуб! (Много добре!) Значи и тях са взели? Аз не можех да се погрижа за тая работа и трябваше да наредя да я свършат подчинени. Как бих могъл да оправя нещата?

— Само с няколко думи. Ето заповедта да ни се предадат двата коня. Напълно достатъчно е да се добави: „и двамата идиси Келат и Шерга“.

— Йем' баджед (Бъдете спокоен), това на мига ще бъде направено.

Той не прибави реда, а написа нова заповед, което ми беше още по-приятно, защото допълнението лесно можеше да предизвика съмнение. После ми даде документа, допря отново фермана до челото си, поклони се три пъти, благослови шаха, мен и Халеф, върна ми грамотата, помоли ме да го помена с добро при Кибле-и-алема* и ни придружи сред повторни метани до изхода на стаята. Фелдфебелът още чакаше в двора. Аз му дадох от радост, дето се бях измъкнал толкова лесно от леговището на лъва, втори бакшиш, после се постаряхме да оставим час по-скоро зад себе си Керманшах и неговите кирпичени дувари. Когато се озовахме навън и минахме по високия свод на застлания с калдъръм мост, Халеф си пое дълбоко дъх и извика:

[* Кибле-и-алема — „Средище на земята“ — шахът — б.а.]

— Сихди, какво само дръзна! Знаеш, че никога не се боя. Ама когато изиска двамата идиси, направо ми изкара ангелите.

— И аз самият не се чувствах много по-добре от теб. Но печатът на шахин-шаха заслепи сертипа. Да не му се вярва на човек, че е възможно да съществува такава лековерие. Но какво трябва да мислиш за един персийски офицер, можеш да заключиш от факта, че в страната има две военни школи, едната от които произвежда учениците още със завършването им в майори или полковници, докато другата не е доставила на войската още нито един офицер. Който е богат и може да наброи пари, се изкачва толкова високо, колкото стига сумата, която е дал, пък дори да е тъп, колкото си ще.

— Тогава тоя сертип сигурно също ще е някой богаташ, тъп, колкото си ще?

— Така изглежда. А сега трябва да побързаме, Халеф. Ние все още не сме спечелили играта. Много зависи що за мъж ще е офицерът, който командва отряда.

— Да се надяваме, някой много богат! Но, сихди, ако той се опъне да ни предаде конете или идисите, тогава ще си помогнем с оръжията, нали?

— Да. Каквото сме подхванали, при всички случаи ще проведем. Хайде!

Препуснахме към Бисотун, по широката равнина, в чийто северозападен край лежи Керманшах. Дълбокият прах по пътя полетя на облаци зад нас. Сладник и камилски тръни обрамчваха шосето. Вляво лежаха руините Так и Бостан, вдясно отсреща — едно селце, край което прелетяхме. След може би три четвърти час видяхме пред себе си една върволица от ездачи, някъде към осемдесет свободни коня и няколко вързани пешеходци — най-вероятно отрядът, който искахме да настигнем. Можеше да се приеме, че двайсетте животни на идисите бяха също тук. Ние го достигнахме, профучахме край него и спряхме после посред пътя.

Начело яздеше един наиб (лейтенант), красиво облечен и навесен с всички възможни оръжия, на възраст най-много осемнайсет години. Той беше командващият. Сигурно на някой богат татко златното синче.

— Стой! — викнах му, когато се канеше да отmine. Ние, които не изглеждахме така гиздаво като него и дори и седла нямахме, види се, не му направихме впечатление, защото той се обърна гневно към нас с един още наполовина детски глас, който правеше подскоци ту нагоре, ту надолу между високия сопран и втория бас:

— Махнете се настрана! Аз съм офицер на поставения и осветлен от Аллах силлуллах*!

[* Силлуллах — „Сянка на Аллах“ — шахът — б.а.]

Тогава аз измъкнах фермана от джоба и го разгърнах пред нослето на велелепния юнак. Като съгледа печата с двата познати му надписа, оня насмалко не падна от коня в благоговеен страх, ала знаеше какво точно трябва да прави. Поднесе фермана до челото си, поклони се три пъти до главата на коня и се осведоми после за заповедите ми, при което ме наричаше „емир“ и „хазрет вала“ (кралско величество).

Аз му издърпах фермана, прибрах си го и му подадох заповедта на сертипа. Без да дочакам какво ще каже, се насочих към отряда и попитах високо кои са Келат и Шерга, двамата идиси. На моя вик отговориха двама от вързаните пешеходци. Яздих до тях и ги освободих от железните пръти, към които бяха вързани с ремъци ръцете им.

Междувременно Халеф се беше отделил от мен. Той вече седеше на своя арап и сега аз също се метнах на моя. Те бяха водени, защото не бяха изтърпели никого на седлото. Те запръхтяха и зацвилиха от радост, дето ни виждат. Наредих на двамата идиси да се качат на конете, които бяхме яздили досега.

Всичко това се бе разиграло за една-две минути. Сега лейтенантът дойде и се осведоми дали има по-нататъшни заповеди от моя страна. Тогава Халеф ме сръчка. Ние бяхме постигнали повече, отколкото само преди два часа ни се бе струвало възможно, а сега даже бях питан за по-нататъшни желаниа. Осведомих се от Келта и Шерга и узнах, че отмъкнатите животни били тук. Можеха да се разпознаят по клеймото на идисите; бяха иззети от отряда и вързани после по двойки. Сега бях готов с лейтенанта. Похвалих снизходително неговото усърдие за благо на персийската държава и му втълпих после по приятелски начин убеждението, че в мохамеданската Книга на живота му е даден добрият съвет сега да продължи по-нататък пътя си. Той събра плътно колоната си, поклони ми се няколко пъти и подкара после несмущавано коня си към своя далечен късмет. А ние сметнахме, че имаме причина да не се появяваме пак в Керманшах и поехме при първия подходящ терен странично в планините.

Аз предполагам, че двадесетте коня ще ангажират много вниманието ни в труднопроходимите планини, ала скоро се убедих в противното. Животните бяха възприемчиви, послушни и свикнали на такива пътища. Но ние не напредвахме толкова бързо все пак както Халеф и аз при ездата към Керманшах. За да стигнем до бивака на идисите, се нуждаехме от още три часа, когато стана вечер. Значи трябваше да отложим изненадата за предиобеда на другия ден.

От само себе си се разбира, че Келат и Шерга бяха научили всичко. На мен не ми се наложи и дума да изрека. Моят дребен Халеф се погрижи за тях да не остане нищо скрито-покрито. При днешното потегляне те били убедени, че ги водят на сигурна смърт. И макар в мълчаливия си маниер да не изказаха много думи, то все пак всеки поглед ни говореше колко голяма и искрена благодарност към нас носеха в сърцата си. Ние можехме да бъдем сигурни, че ще спечелим чрез тях приятелството на цялото племе.

На другото утро заваля. Заради начина, по който исках да се развие нашето завръщане, на мен това никак не ми беше неприятно. Дъждът щеше да държи ихлаутите в колибите им и да облекчи незабелязаното ни приближаване до бивака. При края на платото, където започваше планинският склон, двамата идиси трябваше да спрат е всички коне, за да ни последват едва след един час. Ние слязохме от животните, спуснахме се пеша по ската, минахме възможно най-бързо през долината до гората отсреща и се насочихме под нейна закрила на юг. Халеф се радваше като дете на

изненадата. Милият дребосък отдавна вече не беше сърдит на ходиах. Когато достигнахме бивака отзад, се промъкнахме до една група дървета срещу колибата на Умм ед Джамал. Избитата от нас дупка в задната стена беше поправена. Имаше известен живот в бивака, но не тук, където се намирахме. Ние притичахме бързо и безшумно изпод дърветата и около предния ъгъл на колибата до вратата, която не беше здраво заключена. Надзъртайки през процепите, можехме да обгърнем с поглед вътрешността. Ходиах беше сама — коленичеше до постелята си със склучени ръце и отправено нагоре лице. Устните ѝ се мърдаха. Аз бутнах вратата и влязох. Хаджията ме последва. Тя чу шума, погледна настрани, видя ни и подскочи с крясък.

— Ти се молиш? — попитах. — На моя Бог на любовта или на вашия Аллах, който търпи само мюсюлманина?

— На твоя Бог — отвърна тя, все още неподвижна от изумление.

— Значи ти удържа думата си, благодаря ти! Вярваш ли, че молитвата ти ще бъде чута?

— Повярвах го, защото той ви освободи от нашите ръце. Следователно би могъл да спаси и моите деца. Ама ето че вие пак се връщате! Защо?

— Искаме само да ти докажем, че помощта често е най-близко тогава, когато човек вече не я очаква. Не се отдалечихме не за да избягаме, а заради откупа, който искахте.

— Аз... аз... аз не те разбирам! — изрече със запъване тя.

После обаче мина бързешком край нас до вратата, пристъпи навън и нададе пронизителен крясък, който раздвижи целия бивак. Ихлаутите се стекоха насам. Старо и младо, мало и голямо се събра пред вратата на колибата и чу с изумление, че сме се върнали по собствено желание. Неколцина се осмелиха да влязат, сред които предводителят, когото бях повалил с удар. Едва ме видя и скочи да ме сграбчи. Аз го улових здраво за ръцете и казах:

— Не си прави труда! Ние направихме доброволно онова, което ти искаше да получиш насила. Тук лежат нашите вещи, дето ни ги бяхте отнели. Вържете ни, ние искаме да бъдем пак ваши пленници, докато пристигне откупът.

Аз проснах старото чердже, на което сложихме пушките и всичко останало. После бяхме вързани. Това стана по начин, сякаш идисите не знаеха дали са будни, или сънуват. Такова нещо никога не беше им се случвало. Голямо, макар и тайно удоволствие ми доставяше физиономията на Халеф. С каква охота би изтърсил всичко, ако не се боеше от порицанието ми. Имаше вид, сякаш се канеше да експлодира. Ходиах беше седнала на постелята си. Сега седеше с преплетени ръце, гледаше какво става пред очите ѝ и едва го

вярваше. Когато бяхме вързани отново, попита, без все още да вярва напълно на очите си:

— Ефенди, всеки ли християнин щеше да се държи като теб?

— Не, не всеки — отговорих, — защото не всеки има щастието да бъде учител на ученичка като теб.

— Какво искаш да кажеш?

— Ще узнаеш, като му дойде времето. Сега накарай да ни отведат пак там, където бяхме пазени!

Желанието беше изпълнено веднага. Въпреки дъжда хората стояха във гъсто скупчени. Пътят ни до познатата колиба беше разглеждан като един вид триумфално шествие. Стигнали при целта, бяхме вързани отново, както се бе случило през първата вечер. Един пазач пак седна при нас. Сега лежахме безмълвно заслушани, докато се чува няколко вика, последвани от други и от още други, които накрая се превърнаха в едно всеобщо радостно ликуване. После стана пак спокойно, след което чухме бързо приближаващи крачки. Вратата се отвори рязко и ходиах влезе припряно, следвана от син и внук, които мигновено снеха вървите ни. Жената застана пред нас със зачервено от радостна възбуда лице и дишайки ускорено, извика с просветнали очи:

— Ефенди, сега ти доказва, че си християнин, истински християнин! Аз ти вярвам. Сега вярвам и във вашия Бог на любовта и милосърдието, който избави чрез теб децата ми от смъртта! И сега познавам пътя, който води към Извечната любов: обичайте Бога, обичайте всички хора, да, обичайте дори враговете си! Отсега нататък аз ще вървя по него и никога няма да се отклоня. Ти беше мой учител в молитвата, ти ще бъдеш мой учител и в обичта. Бъди гост на твоята ученичка, докогато желаеш, защото на теб принадлежи всичко, всичко, което имам!

— В такъв случай значи си доволна от откупа, който отидох да доставя от Керманшах? — попитах усмихнато.

— Не говори така, ефенди, не говори така! Ти ми донесе не злато и сребро, а нещо повече, нещо много повече: живота на моите деца, вярата и любовта. Ти ми даде Бога и мен даде на него! И такива мъже ние завлякохме в плен и искахме пари за свободата им! Аз ще се обвинявам и осъждам за това, додето има живот в мен. Позволи да те отведе в моята колиба, където ще живееш, докато съградим на теб и хаджи Халеф един по-достоеен домашен кът!

— Не го прави! Вие трябва да се махнете оттук! Не бива да търсите отново близостта на Керманшах, преди пясъкът на времето да е навял следите на вчерашния и днешния ден.

— Ти си прав. Ние ще вдигнем утре рано бивака и ще потеглим на север до околностите на Демирлу Даг, където никаква присъда от Керманшах не

може да ни достигне. Но вие трябва да ни придружите като гости на нашето племе.

— Две седмици ще останем, повече не можем. Предстои ни голямо пътешествие.

Постигнахме споразумение в това отношение. Пътят до колибата на ходиах беше много къс, ала мина много време, докато стигнем там. Въпреки дъжда всички ихлаути стояха на открито, за да ни кажат някоя приятелска дума. Бяхме избутвани от една група към друга, защото тези почтени хорица, окачествявани от книжния географ като „полудиваци“, притежаваха онова, което човек толкова често напразно дири при образования западняк: сърце, изпълнено с истинска, неподправена благодарност.

Когато по-късно дъждът престана и слънцето дари нашия празник с топлите си лъчи, вече никой не остана под покрива на шатрата или колибата си. Това беше истинско блаженство за моя хаджи! Той, изглежда, беше станал вездесъщ, защото можеше да го видиш и чуеш навсякъде. Та нали трябваше да възвести моята слава — като заден план на своята собствена — във всички посоки и я разтръби с тръбата на своята сладкодумна уста. Когато вечерта настъпи, идисите знаеха всичките геройски дела, които бяхме извършили и още много други, породили се в главата му изцяло според неговите потребности. Тук нямаше спиране, нямаше препятствие. Трябваше да го оставя несмушавано да си говори, защото го познавах.

Той имаше една кажи-речи безпримерна, преливаща фантазия. Че Ханнех, „най-великолепното цвете сред всички цветове на Ориента“, играеше в повечето му разкази една изтъкната роля, се разбира от само себе си. Когато тъкмо възславяше пак с пламенно въодушевление несравнимостта на нейните достойнства, очите му се спряха на приближаващата ходиах. Това придаде на мислите му нов поврат. Той се прекъсна и й подхвърли внезапния и съвсем неочакван въпрос:

— Та колко значи струва кутийката от твоето Мазило на разкрасяването?

— За теб не струва нищо — отговори тя.

— Ами две кутийки?

— Нищо.

— А десет кутийки?

— Също нищо.

— Ами петдесет кутийки?

— Ти да не се каниш да разкрасиш всички харимат на хаддехните?

— Само моя. Ама работата зависи от това колко красив искам да го имам: колкото по-красив, толкова повече помада! Би ли ми казала, о, Умм ед Джамал, на чие разкритие дължиш приготвянето на тая благословия?

— Зная единствено, че един прочут хеким (лекар), мой праотец, спасил някога от смъртоносна болест Шехерезада, любимката на Харун ал Рашид, която в знак на благодарност му известила тайната на своята непреходна младост и красота. Той я завещал на своите потомци, всички те достигнали дълбока старост и все пак до сетните си дни оставали млади. Аз също съм стара и при все това изглеждам млада. Моята майка беше още по-стара, а нейната майка броеше над сто лета.

— И вие винаги сте съхранявали тайната?

— Винаги! Тя е предавана от дъщерята всякога едва малко преди смъртта. Аз съм последната. Дори тук, в племето, освен на мен тя не е известна на никоя друга душа... На теб, ефенди, ще я съобщя на драго сърце, ако пожелаеш да я узнаеш.

Тези думи тя отправи към мен и после продължи разпалено:

— Онова, което получих от теб, тежи повече, много повече, отколкото мога да ти предложа. Та чуй! Вземаш две части айесва към пет части сетарач и декка, слагаш го в един...

— Стой! — прекъснах я ухилено. — Ти само на мен ли искаш да го съобщиш, или на всички, които се намират тук?

— Само на теб!

— Но ако го кажеш в тяхно присъствие, нали те също ще го узнаят.

— Не. Аз споменах само тези три имена, които са им известни, тъй като от време на време ми събират тези растения. Останалото щях да ти кажа после тайно. Бива ли?

— Човек трябва да учи всичко, което може да научи. Да, аз те моля да ми го съобщиш.

Това беше много непредпазлива приказка от моя страна, защото от този ден Халеф без умора ме шурмуваше с молбата да му издам сега и аз на свой ред тайната, понеже възнамерявал да научи на нея своята Ханнех, та да можела да вари „Мазилото на красотата“ за хаддехидните и цялото племе шаммар.

На следния ден племето раздига своя бивак и потегли на изток, към околностите на Демирлу Даг, както беше казала ходиах.

3. Мъжът без име

Когато преди две седмици си взехме сбогом с Майката на красотата, казвайки, че няма да се върнем в Багдад през Керманшах, Керинд и Ханикин, защото това би било една твърде значителна обиколка, тя ни посъветва да яздим към Чайсу, един приток на Дияла, ала ни предупреди за среща с разбойническите хамаванди и давудийехи, две, както „предприемчиви“, така и „погански“ кюрдски племена, които тъкмо сега живеели във вражда помежду си и затова въпросната област била дважд по-несигурна. Предупреждението беше казано с добро намерение, но не съумя да ни въздържи да поемем в указаната посока. По отношение това, че хората наричат кюрдите разбойници, ние си имахме наши, собствени възгледи, които се базираха на нашия опит и произтичащата от него обективна и безпристрастна преценка.

Тези многократно оклеветявани и, често също от западноевропейските вестници, нападани племена проявяват към пътешествениците, които са приятелски настроени към тях, една гостоприемност, заслужаваща най-голямо признание. Дори смъртният враг стои толкова дълго и толкова нашироко под крепката закрила на шатрата или бивака, на чиято защита напълно се е доверил, доколкото се простира властта на предводителя. Вярно, който идва със съмнителни намерения или, както правят някои, преди всичко европейски пътешественици, гледа на кюрдите като на малоценни, стоящи ниско под него хора, длъжни скромно да признават неговото превъзходство и спокойно да понасят неговото незачитане на техните навици и привички, той не бива да очаква нищо от тях. Ако те изискват от такива хора срещу разрешението си да минат през техните територии съответно заплащане, то това съвсем определено не е причина да бъдат коренни. А когато те, в случай че им се откаже заплащането, със сила добият своето искане и тогава дори може би вземат повече от поисканото, то познавачът на тамошните порядки въпреки това все още не ги охарактеризира като разбойници. Значението на думата „грабеж“ и възгледите на тези хора за него са по-различни отколкото при нас. Ако нашите схващания за по-голямата част от Ориента са без валидност, не бива да изискваме точно от кюрдите да им се подчиняват в собствен ущърб. Когато беседвах веднъж по този пункт с един висш чиновник от онези страни, той ми отвърна, като на лицето му се появи една почти иносказателна усмивка:

— Грабеж? Разбойници? Аллах да те предпази от несправедливостта! Аз познавам един мъж, който е бил във вашата страна; освен това той много е чел за вас и ми го разказа. Аз следователно знам как стои работата: при нас има пряк, открит, честен грабеж, при вас — вежлив, таен, скрит. Вие го наричате фалимент, разорение, банкрут и дух на предприемчивост, с който ощетявате не само чужденци, а и вашите собствени съплеменници. Вие

опирате скришом на гърдите на хората своите ножове; тези, които вие наричате разбойници, го вършат открито, свободно и само срещу чужденци, срещу врагове, никога срещу човек от своя народ. Кои разбойници в случая са повече за осъждане, нашите или вашите?

Ако опитвам тук да спася някак си честта на кюрдите, то това става от чисто човешко намерение, защото смятам, че всеки трябва да бъде преценяван според условията, които са го възпитавали и продължават да господстват над него. По отношение жителя на Кюрдистан това са приблизително нашите военни условия, времето на юмручното право, когато дори някой господар във високия си замък от гледна точка на днешните ни схващания може да мине чисто и просто за разбойник. Дали за това неговите потомци ще го зачеркнат от родословното си дърво? Тъкмо такъв един рицарски Балдуин фон Ойленхорст или Куно фон Фелзенщайн е и кюрдът, който счита своите действия за напълно законосъобразни и на упрека, че не е честен човек, а един крадец и обирджия по пътищата, ще отговори с кръвното отмъщение. Аз съм бивал при кюрдите третиран като враг, но никога вероломно ограден от тях по арменски маниер, изигран за собствена изгода и измамен. Изцяло на мое мнение беше и хаджи Халеф Омар, който биваше отблъскван от всеки низък възглед и твърде често е ругал сърцата кюрдите, но никога не е говорил за тях като за подли, безчестни хора.

Бяхме напуснали бахтиярите преди няколко дни и се намирахме по височините на кюрдските планини. Хълмовете се възправяха около нас като застинали посред буря, проблясващи в зелено морски вълни. Пред нас се протегляше в доста права посока един хребет, който не беше обрасъл с високостеблена гора, наистина, но пък предостатъчно с храсталак. Следвахме го, защото се простираше на югозапад, направлението на нашата езда.

След кратко време стигнахме до тясна малка рекичка, където спрях, за да заключа по облика на лежащия пред нас терен за вероятното протичане на потока. Халеф попита:

— Мислиш, че тази вода вече принадлежи на Чайсу, за която говори жената? Аз искам да призная, че името Чайсу ми е неизвестно, никога не съм го чувал.

— Аз също.

— И не се каним да го търсим и даже да го намерим?

— Защо не? Името е без значение. Чайсу е турско-кюрдска дума. „Чай“ означава „река“, „су“ в общия смисъл значи както „вода“, така и „река“. Сиреч името в действителност е много неопределено. Вероятно тук имаме работа с често срещаната привичка на даден предмет да се дава произволна характеристика. За Умм ед Джамал въпросната река е била именно само „Реката“; как всъщност тя се казва, нея не я е интересувало. Много вероятно се

касае за някой десен ръкав на Дияла и тъй като ние се намираме от тази страна, сигурно ще се натъкнем на нея. Аз спрях тук само за да размисля дали да следваме този поток, или не. Той води вляво дълбоко надолу в долината, която описва широк завой, докато билото се проточва в права посока. Останем ли горе, много вероятно ще го срещнем пак, и то довечера, когато ще трябва да бивакуваме и следователно ще се нуждаем от вода. Да го следваме, би било обиколен път.

— Няма да го направим. Оставаме значи горе.

При по-нататъшната езда се оказа, че съвсем правилно съм отгатнал руслото на потока. Завоят на долината, по чието дъно той течеше, се засилваше първо много далеч наляво, после обаче започна да приближава все повече към нас и когато по свечеряване достигнахме края на нашата планинска верига, го видяхме да протича долу напреко пред нас, за да се съедини с една рекичка, която идваше вдясно от една странична долина. Те образуваха един ръкав на притока, който се надявахме да намерим.

Яздихме надолу към долината и потърсихме подходящо място за бивакуване. Намерихме едно такова в близост до водослива. Слязохме там от конете, напоихме ги и после ги изкъпахме, което се грижехме да вършим възможно по-редовно след една такава езда. Докато човек никога не бива да къпе един кон с топла вода, студената е така безусловно необходима за неговото здраве, че той не бива да пропуска нито една възможност, която му се предлага. Инстинктът обръща внимание върху това. В Запада на Съединените щати аз много често съм виждал диви мустанги да влизат във водата дори в необикновено студени дни.

Докато жребците после започнаха да пасат, ние се настанихме удобно под група иглолистни дървета, чиито гъсти върхари обещаваха да ни предпазят от нощната роса. Бяхме така избрали мястото, че можехме да наблюдаваме цялата извивка на главната долина и също да хвърляме един поглед в устието на страничната. Не сметнахме за необходимо да палим огън — вечерята ни се състоеше от студено месо, което Умм ед Джамал ни беше дала; комари, които човек обикновено държи с дим далеч от себе си, нямаше; времето беше толкова меко, че не се нуждаехме от изкуствена топлина, така че един огън можеше само да ни издаде със светлината и мириса си. И през ум не ни минаваше да се боим от някаква среща, но когато човек се намира в такава местност, сам се чувства най-сигурен.

Но желанието да сме сами нямаше да се изпълни.

Имахме още половин час до започване на тъмнината, когато видяхме от страничната долина да се задава една група, състояща се от шестима добре въоръжени мъже, по чието облекло се познаваше, че са кюрди. Всички носеха червени шулвари*1, плътно прилепнали елечи, притегнати от кожени пояси, а

над тях широки антари*2 в тъмен цвят. По хълбоците им висяха ятагани, в сияхите им бяха набучени пищови и ножове, а като далекобойни оръжия имаха тънки кюрдски кремъклийки, чиято ложа стигаше едвам до половината на цевта. Петимата носеха капи с онази странна форма, която им придава вида на оцавени паяци, чието полусферично тяло покрива главата, докато многобройните крака провисват отзад и по двете страни. Шестият имаше тюрбан от почти четири стъпки в диаметър. Човек особено често може да види такива исполински амайим*3 в Кюрдистан. По този повод трябва да се отбележи, че думата „тюрбан“ всъщност означава дюлбенд и обозначава само парчето муселин, което се увива за оформянето на амами или около феса, или направо около главата.

[*1 Шулвар — широки панталони, шалвари — б.а.]

[*2 Антари — връхна дреха, антерия — б.а.]

[*3 Амайим — мн.ч. от амами — тюрбан — б.а.]

Яздеха много добри животни — все кобили от кюрдска порода, която се отличава с дълъг, издръжлив дъх и, което в планината е най-главното, със сигурен, никога препъващ се вървеж.

Както ние бяхме видели веднага ездачите, така бяхме забелязани и ние начаса от тях, защото помежду ни нямаше никакво препятствие. Първо им се бяха набили в очите нашите коне, пасящи пред групата дървета, а после бяха открили и нас. Те спряха, посъветваха се кратко и накрая поеха към нас, държейки кремъклийките готови за стрелба, начело с носителя на гъжвата. Неговото лице беше безбрадо, докато другите имаха гъсти големи бради. Тяхното държане към него показваше уважение и покорство, така че ние предположихме, че той е предводителят.

Казах, че имаха много добри коне, ала ние не бяхме заменили един от нашите срещу десет от техните. Това видяха и кюрдите. Те хвърлиха при приближаването си възхитени погледи на нашите животни и си размениха тихи забележки, които, както добре разбрахме, се отнасяха до жребците. Когато стигнаха на двайсетина крачки от нас, спряха и ни заоглеждаха с мнителни очи.

— Саллам! — поздрави предводителят.

Поздравът не беше кюрдски, защото той ясно можеше да различи, че не бяхме кюрди. Толкова късо като него човек поздравява само неверници или хора, на които не вярва.

— Саллам! — отговорих аз също така пренебрежително, макар че и с едно сухо „алейкум“ нямаше да си уроня достойнството, но то все пак щеше да е по-вежливо отколкото повторението на „саллам“-а.

Гласът на поздравилия беше висок тенор или дълбок алт, което бе в хармония с безбрадото лице. Чертите му бяха много правилни, за един мъж — твърде меки, почти по женски красиви. Възрастта не можеше да се определи; аз напразно се питах защо. Бих могъл да твърдя, че това лице никога не е било бръснато. И тогава ме споходи мисълта, че ако този ездач не седеше така сигурно и по добре обучен мъжки маниер на седлото щях да го сметна за жена, макар погледът да беше толкова сериозен и спокойно изучаващ, какъвто обикновено има мъж, който знае своето достойнство и умее да налага волята си. Тези премисляния не отнеха дълго време, те преминаха светкавично през ума ми. Когато моят къс отговор отзвуча, кюрдът сви чело в гневни бръчки.

— Машаллах! Вие май сте много знатни люде, та ти си толкоз пестелив с думите на поздрава?

Той и сега си послужи с арабски. Аз направих отбиващ жест.

— Съдейки по твоята собствена пестеливост, ти си не по-малко знатен от нас двамата.

— Кажи кои сте!

Прозвуча повелително, като от уста, свикнала да раздава заповеди.

— Не знаеш ли, че този, който е бил вече тук, има правото на такъв въпрос? Пристигналият по-късно трябва да отговори!

Той се обърна, прошепна някаква тиха забележка на спътниците си, после се извърна отново към мен и каза, като една лека усмивка заигра около неговите пълни устни.

— Не зависи от това кой е дошъл по-напред и кой по-късно, а от това кой е човекът. Нискостоящият е длъжен да дава сведение на по-високопоставения. По тая причина вие май трябва да кажете кои сте. Аз го изисквам!

Каза го с толкова самоуверен тон, че моят хаджи взе бързо и с познатия плам думата:

— Какво чувам тук? Да кажем трябвало? Трябва, трябва? Ти го изискваш? Чуй добре, ти говориш за изискване! Който изисква от някого нещо и го изисква така повелително, както си го позволи ти, трябва да стои по-високо от него. Я вземи сега ни кажи с колко камилски гърбици се извисяваш над нас!

— Аз стоя толкова високо над теб, че мога да изисквам от теб почтителност и покорство!

— Тъй ли? Значи от раз две неща? Почтителност, че и покорство отгоре! Значи ние вероятно имаме безпределното щастие да видим пред себе си помазания от Аллах султан и халиф на всички правоверни?

— Не, аз не съм такъв.

— Или пресветлия шах-ин-шах, прославения владетел на персийското царство?

— Не.

— Може би кайзера на Исвиера (Швейцария), краля на Гирид (Крит) или даже несравнимия, световноизвестен регент на Елпес дагхлари (Алпите) и големия Хърватлък (Хърватско)?

— Също не.

— Не? Странно! Ти даваш вид, като че ли си най-големият властелин на земята, а пък си нищо от всичко туй, дето го споменах! Но аз ти казвам: дори и да беше някой от тези височайши мъже, пак нямаше да получиш със сила от нас почителността и покорството, за които приказва. С нашата почителност ощастливяваме нас си самите, но никого другия, а покорство при нас съвсем напразно ще търсиш. Ние вършим винаги само каквото искаме и който тук вярва, че ще се водим по волята му, на него ние много набърже доказваме, че при нас той не може нищо да налага!

— Тогава вие стоите по-високо от падишаха и по-високо също от шаха? — ухили се кюрдът. — Та аз значи ви моля с цялото си смирение и покорство да ни съобщите най-милостиво какви необикновено знатни господари имаме пред себе си!

— Няма да го сторим, преди да сме узнали кои сте.

— Това ние няма да кажем!

— Тогава и ние ще си мълчим!

— Ще ви принудим! Ние сме шестима мъже, вие — само двама!

— И шестстотин даже да бяхте, пак щяхме да сторим каквото си искаме!

Тогава кюрдът даде да се чуе весел смях, към който се присъединиха неговите придружители. Той слезе от коня, пристъпи по-близо до нас — ние все още седяхме на земята — и каза:

— Ние си бяхме определили това място за оставане през нощта! Вие ще ни го освободите!

— Не, няма! — рече Халеф.

— Ще ви принудим!

— С какво?

— С оръжията си.

— Дори не се опитвайте, в името на Аллах! В целия свят няма дори едно-едничко оръжие, от което да се боим. И даже всеки от вас да имаше десет, че и повече заредени топа, пак щяхме да ви се изсмеем!

— Ти си побъркан! Аз отдавна да съм ти се разгневил, ако не виждах, че принадлежиш към онзи заслужаващ съжаление тип хора, дето им викат мазуха*. Затова ти не можеш да ме разгневиш, а само събуждаш моето състрадание. Напуснете доброволно това място, ако не искате да ви принудим! Виждаш, че сега говоря сериозно. Ако не се подчините веднага, ще ви застрелям!

[* Мазуха — мн.ч. от мезах — джудже — б.а.]

Той извади един пищов от пояса и щракна петлето.

Вече многократно е казвано, че нищо не будеше така негодуванието на хаджията, както натякването за неговата фигура. Така стана и сега. Той скочи, изби пищова от ръката на кюрда, улови го за двете ръце, запрати го до мен на земята, коленичи върху тялото му, измъкна с дясната ръка ножа от пояса и замахна за удар.

— Келеш, ще опознаеш ти „мезаха“! Ако някой посмее макар и само да докосне оръжието си, забивам ти ножа в сърцето! Към мазуха съм се числял! Казвам ви, най-малката става на кутрето ми стига напълно да ви докажа, че пред мен сте като сукалчета, дето още не могат да се бранят! Не се опитвайте да ни окажете никаква съпротива, иначе го намушквам мъртъв!

Чудесно бе да се види как петимата кюрди седяха замрели на конете си. Един толкова светкавичен, насилнически номер от дребосъка те не бяха очаквали. Неговото готово за удар острие, резкият тон на гласа му, мятащите мълнии очи, чийто поглед бе заплашително отправен към тях, оказваха такова въздействие, че те не само държаха ръцете си неподвижни, ами не смееха и думица да обелят. Предводителят лежеше вкаменен от страх под коленете и ръката на хаджията, който, обръщайки се сега към него, продължи:

— Ха сега ни принуди да се махнем оттук, де, да ви сторим място! Много съм любопитен да узная как смяташ да я подхванеш тая битка! Ако си мислиш, че нещата зависят от височината и ширината на снагата, страшно се лъжеш. Пред мен са се валяли вече в прахоляка най-големите великани на земята, а ти не си такъв голям. Искам веднага да кажеш кои сте. Не се бави, иначе моят нож ще превари езика ти!

— Първо ме пусни, в противен случай няма да мога да говоря! — простена кюрдът под здравата хватка на Халеф.

— Добре, ще ти позволя да си вземеш дъх, но не опитвай да се освободиш! Кои сте?

— Кюрди сме — можа сега по-ясно да каже запитаният, защото гърлото му вече не беше притиснато.

— Това го виждаме. Но ние естествено искаме да знаем към кое племе принадлежите.

— Към племето думбели.

— Къде се намира то сега?

— Тук наблизко. Точното място не ни е известно. Ние бяхме заминали далеч и сега се връщаме. За да не се налага да го търсим, отредихме да дойдат да ни вземат от това място. Затова трябваше да останем тук и поискахме да напуснете терена. Освободете ни и внимавайте, защото ако нашите воители дойдат и узнаят, че сте се отнесли враждебно с нас, ще поискат кръвно отмъщение.

— Ние се страхуваме от тях и тяхното кръвно отмъщение също толкова малко както от вас! Ти си разтвори толкова широко устата и дръзна да ни даваш заповеди, сякаш не принадлежиш към обикновените воители. Как стоят тук нещата?

— Аз съм вождът.

— Как те викат?

— Името ми е Адир Бег.

— Тогава искам да ти направя, Адир Бег, едно съобщение. Ако се вслушаш в него, ще те освободя, но само от добра воля и не защото се боим от вас. Та чуй значи какво ще ти кажа!

— Почакай още с тая работа! — наредих му сега аз, защото не биваше да му позволя да дава разпореждания, без преди туй да ме е питал.

— Някакво възражение ли имаш? — попита ме той.

— Да. Този мъж не ти каза истината, той не е думбели кюрд.

— Мислиш, че ме е излъгал?

— Да. Също името Адир Бег е фалшиво.

— То е истинското ми име — намеси се тук кюрдът. — И племето си назовах с истинското име. Защо ще ви казвам други имена!

— Защото... но за това може би по-късно. Нас ти не можеш измами!

— Ти говориш за измама? Как можете да ме обвинявате в измама, вие, които не сте кюрди и следователно не познавате нашите порядки!

— Аз вероятно ги познавам по-добре от вас самите — отвърнах. — Ще ти го докажа, макар изобщо да не е нужно да говоря за тези неща. Ти сега си служиш не с кюрдски, наистина, а с арабски, но аз все пак долавям от изговора

ти, че твоето племе говори курманджи — диалекта на кюрдския, не наречието заца. А думбелите са заца кюрди и твоето фалшиво име Адир, което си прикачи, е зацаска дума.

— Колко си бил умен само! — отговори той къде смутено, къде с подигравка. — Ти май не знаеш, че от различни диалекти много често преминават думи от единия към другия и обратно!

— Това го знам много добре. Но също така знам, че думбелите се намират много далеч оттук. Ти ни излъга, а който не е откровен с нас, не бива да разчита на никакво снизхождение.

Кюрдът се забави да даде веднага отговор. Той дълго ме гледа изпитателно в лицето и накрая каза:

— Бих могъл да твърдя, че ти си добър човек! Злите хора имат по-други очи от теб. Затова искам искрено да ти призная, че не ти казах истината. Но аз не бива да издавам кои сме. Ние сторихме пред трона на Аллах един надр (оброк), който ни налага мълчание. Вярваш ли го?

— Да, личи ти, че сега говориш истината. Вярвам ти.

— Ако ни заставиш да ти дадем отговор, ще трябва отново да те излъжем. Само по тази причина не ти казахме кои сме. Други основания да премълчим имената си нямаме. Напротив, ние можем само да се гордеем с факта кои сме и имаме по-скоро причини да говорим, а не да мълчим по този въпрос. След като чу това, навярно няма да се бавиш повече да ни дадеш сведения! Към кое племе принадлежиш?

— Към никое.

— Но ти си бедуин! Когато един такъв не принадлежи към никое племе, то той е отлъчен от своето заради безчестно поведение и не е приет от друго. Само че ти не ми се струваш някой безчестник!

— Аз не съм бедуин.

— Значи персиец?

— Не.

— Турчин?

— Също не. Аз съм християнин и произхождам от Запада.

— Там имало няколко страни, които носели различни имена. Как се казва твоята?

— Джерманистан.

— Джерманистан? Това е прочута страна, за която често се говори. Твоят султан се казва Вирхем?

— Вилхелм искаш да кажеш!

— Негов велик везир е един исполин по снага, който се казва Бизмара?

— Бисмарк е правилното произнасяне.

— А неговият мушир (главен генерал) се нарича Молекех?

— Молтке трябва да се каже!

— Ние не можем да изговаряме тези имена така, както ти ги казваш, но сме чували много за тези трима прочути мъже. За тях са ни разказвали велики, несравними дела. В Джерманистан трябва да има множество храбри мъже!

— Защо мислиш така?

— Защото вие победихте голямото племе ферансави (французи), на което никой враг не би съумял да противостои. Също хаджи Кара бен Немзи бил воин от вашата страна.

Едва чул това име, Халеф вметна бързо:

— Хаджи Кара бен Немзи? Ти знаеш ли го?

— Да.

— Откъде?

— Кой не го знае, кой не е чувал за него и неговия верен хаджи Халеф Омар! Тези двама мъже са подкрепяли не едно и две племена срещу други, вражи племена и са им помагали да извоюват победата, защото те са безподобно храбри и се придържат към правилата за водене на битка и война на Джерманистан, които са далеч подобри и преимуществени от нашите. Който прилага тези разумни правила, той не може да бъде надвит от никой враг. Затова Кара бен Немзи и неговият Халеф никога не са били побеждавани и техните имена живеят не само в устата на приятелите, но и от враговете биват изричани с уважение и почителност.

Халеф беше все още здраво коленичил върху кюрда но веднага щом бе споменат „верният хаджи Халеф Омар“, махна първо левия крак, а при думите „безподобно храбри“ и десния, така че освободи лежащия на земята мъж и този можа да се изправи до седнало положение. Ножа действително държеше все още в ръка. Но когато кюрдът накрая заговори чак за „уважение и почителност“, дребосъкът отстрани и застрашаващото оръжие и каза любезно:

— Това трябваше да речеш веднага, а именно, че знаеш тези световно прославени герои! Тогава щяхме другояче да разговаряме с вас. Ти си свободен!

— В такъв случай навярно и ти ги знаеш? — осведоми се кюрдът, като скочи бързо и се наведе за пищова си.

Без да обръща внимание на това движение, хаджията отговори:

— Знам ги естествено, и то много добре!

— Чували сте за тях?

— Не само това!

— Нима сте ги виждали?

— Не само това!

— Говорили сте с тях?

— Не само това!

— Може би сте бивакували при тях, яли сте, пили и навярно сте спали при тях?

— Не само това!

— Да не би да сте пътували с тях, яздили, по-дълго време да сте се намирали при тях?

— Не само това!

— Че какво още? Не може да има нещо повече от това, което питах!

— О, къде повече! Ние постоянно се намираме при тях.

— Какво? Тогава би трябвало също днес, също сега да сте при тях!

— Та ние сме си!

— Как? Наистина ли? Къде са те всъщност? Кажете бързо! Сигурно са се отдалечили с конете за известно време и пак ще се върнат? Чакаете ли ги?

— Не. Те са тук!

— Тогава би трябвало да ги видим!

— Та вие ги виждате!

— Ние съзираме само вас. Те скрили ли са се? Отдръпнали са се, когато са ни видели да идваме?

— Не, те са тук!

Тези къси въпроси и отговори следваха много бързо един подир друг. Кюрдът проявяваше в тая работа едно особено усърдие и тонът му ставаше при всеки въпрос все по-настойчив. Сега плъзна учудено поглед между мен и Халеф; не знаеше какво да каже. Тогава обаче се провикна един от неговите придружители:

— Конете, конете!... Кой има такива животни?

Подтикнат от това, предводителят се обърна към враните жребци, ала много бързо се извъртя пак и затърси истината:

— Халеф бил много дребен, а Кара...

— Дребен само по фигура, но неимоверно едър по кураж и храброст! — вметна чевръсто в приказката му хаджията.

— А Кара бен Немзи ефенди — продължи кюрдът след това прекъсване — носел около врата си зъбите на повалените от него самия мечки, лъвове, тигри и пантери. Ти си дребен, а твоят придружник има две такива огърлици, както виждам! Нима...

От изненада той спря по средата.

— Нима... какво? — попита Халеф.

— Нима вие двамата сте тези?

— Защо не?

— Ти — хаджи Халеф Омар?

— Да.

— Върховният шейх на хаддедихните...? От голямото племе шаммар?

— Естествено?

— А той е Кара бен Немзи?

— Разбира се!

— Тогава да бъде благословен мигът, който ни доведе тук! Вие сте двамата мъже, които да срещна някога, е било съкровено ми желание! Ние попадаме на вас във време и на място, когато вашият съвет би бил безкрайно ценен и добре дошъл за нас! Слизайте от конете, хора, и поздравете тези двама непобедими, както човек поздравява скъпи приятели, чието съзерцание кара сърцето му да се вълнува!

Ние се изправихме. Те скочиха от конете, снеха оръжията си и ни разтърсиха ръцете с такава сърдечност, сякаш бяхме техни стари бойни другари, чиято неочаквана поява изненадва двойно по-радостно. После разположиха удобно животните си и седнаха при нас, след като бяха помолили много вежливо за разрешение. Картината из един път бе станала съвсем друга. Предводителят седеше срещу мен. Вечерта сега се спусна и кюрдите обясниха, че ще последват нашия пример и няма да палят огън. Естествено сега за нас първата работа беше да научим от кое племе бяха кюрдите. Халеф изрази това желание по своя познат начин:

— Вие искахте да ни принудите да ви кажем кои сме. Вие го узнахте, макар ние да не допуснахме да ни принудите. След като желанието ви сега се изпълни, вие също сте длъжни да ни дадете сметка за вашите особи и аз се

надявам, че няма да се загръщате повече с тайната си като с някое палто, през което човек може да надникне едва когато стане вехто и парцаливо!

Седналият срещу мен остана сдържан.

— Ние ви съобщихме, че сме дали клетва, която ни принуждава да мълчим. Ето защо можем само да поясним, че принадлежим към племето на хамаванди кюрдите.

— Ти ли си техният шейх?

— Не, аз самият не, но един мой близък сродник.

— А името ти?

— То също е тайна. Наричай ме... — той помисли няколко мига и после продължи: — Наричай ме Адзи, на това име ще отвърщам.

Кюрдът може би имаше предвид турската дума „адзис“, която означава нещо като „без име“. Халеф кимна одобрително.

— Човек не бива да нарушава клетвата си, затова за нас е достатъчно да ни кажеш име, което е подходящо за твоето ухо. Ние бяхме при бахтиярите и сега възнамерявахме да се спуснем отново към Багдад. И след като ви казвам това, може ли и ние да узнаем към кое селище яздите?

— Това е то, за което бихме желали да ви питаме за съвет. Всъщност цялата тая езда е също тайна, ала аз имам основателни причини да не се размислям тепърва дали да ви я съобщя. Затова толкова много се зарадвах, дето срещнах тъкмо вас, двама мъже с такава разсъдливост, такъв опит и такава храброст, че за нас може да е само от най-голяма полза, ако ни кажете как бихте постъпили вие на наше място. Преди всичко обаче бих искал да зная какво мислите за давидийех кюрдите.

— Какво мислим? Хм-м! — поколеба се веднъж и Халеф по изключение предпазливо. После продължи, обръщайки се към мен: — За мен ще бъде приятно, ако ти приказваш наместо мен, сихди. Та нали знаеш, че говоря колкото се може по-малко, особено пък когато не ми е ясно какво и как да го кажа!

И с това той прехвърли отговорността върху мен. Какво трябваше да говоря в качеството на дипломат, аз също не знаех, защото не ми беше известно дали точно сега хамавандите и давидийехите живеят в мир или във вражда. По тази причина сметнах за най-добре да съобщя мнението си съгласно истината.

— Давидийехите не считат грабежа за позор; те са дръзки и брутални. Техният шейх Исмаел Бег също е храбър; по-голямо от храбростта му обаче е неговото лукавство, както вече много често е доказвал.

— Това е вярно, ефенди! Ти виждал ли си го някога?

— Не.

— Той теб?

— Навярно също не. Но съм чувал достатъчно за него, за да мога да си съставя портрета му.

— Това е точно портретът, който и аз съм си съставил за него, защото аз също не съм го виждал. Ние искаме да отидем при него.

— Вашето племе в приятелство ли живее с неговото?

— Приятели не сме, но сега не сме и врагове. Последният случай на кръвно отмъщение беше изгладен, така че никое племе не може да упреква за нещо другото. Но при хора, между които се е проляла толкова много кръв, всеки миг може да се пролее нова.

— Значи вашата езда до тях не е съвсем безопасна?

— О, тя е много по-опасна, отколкото си мислиш! Ние сме убедени, че рискуваме живота си, ако потърсим близостта на давидийехите или пък самите тях. Но трябва да го сторим, защото научих, че държат при себе си моя брат.

— Защо?

— Това не знам.

— По каква причина се е намирал той при тях, макар да е знаел, че ще бъде в опасност?

— Трябваше да отиде при тях, за да спаси живота на сина си, който се нарани с едно отровно оръжие.

— Нещо не ми е ясно. Моля те да ми го разкажеш по-разбираемо!

— С удоволствие ще изпълня желанието ти. Аз имам един по-голям брат, който се казва Шевин. Аллах го сдоби със син, едно мило, красиво, здраво момченце, което е гордостта и радостта на своя баща и своята майка. Худир е името му. В ръцете на момчето попадна един отровен боен нож от Хиндистан (Индия) Може би знаеш колко е опасна отровата, наричана от хората „анчар“?

— Да, знам. Тя е наричана също „упас“ или „четтик“ и причинява гърчове и след това смърт, ако е попаднала чрез рана в кръвта.

— Чувам, че ти е известна. Всеки знае, че тази отрова е най-опасната по цялата земя. Тя се образува в едно дърво, което расте в Долината на смъртта и неговото пагубно издихание се шири във всички посоки на няколко дни път, така че ни дърво, ни храст, нито цвете, нито даже един-едничък стрък трева не може да изникне и вирее. Всяко животно, стигнало в близост, бива мигом

умъртвявано от този отровен лъх и всеки човек веднага ще умре, ако се заблуди нататък или пък е толкова самонадеян да приближи.

— Не може да е чак толкова лошо.

— Не? За да твърдиш това, сигурно не познаваш добре отровата. Казвам ти, пълната истина, че всяко създание неминуемо загива в местността, където расте това дърво на смъртоносната отрова. По тая причина Долината на смъртта е така гъсто осеяна със скелетите на хора и животни, че костите покриват изцяло земята!

— Веднага ще ти докажа, че се лъжеш. Знаеш ли, че има хиляди остриета на ножове и на стрели, натопени в отровата, за която говориш?

— Да.

— Значи трябва да е имало все пак хора, които са я вземали от Долината на смъртта?

— Естествено!

— Те са я доставили и не са умрели! Как се обяснява това?

— На този въпрос действително не мога да отговоря, ефенди. Казах това, което ми е разказано и всеки го вярва.

— За твое извинение искам да кажа, че тази приказка за Долината на смъртта се разказва и при нас в Запада и много хора ѝ вярват, без да се замислят. Няма никаква Долина на смъртта и никакво дърво упас, което да може да причинява такава гибел, а на Ява и на други съседни острови растат много такива дървета, храсти и увивни растения, от чийто млечен сок се приготвя отровата упас или анчар. Тези дървета и другите там растения виреят най-често на места, където от земята излизат отровни подземни газове. Тези газове са по-тежки от въздуха, те не се издигат нависоко, а остават долу в близост до земята, особено в долините, където вятърът няма достъп до тях и следователно не може да ги разнесе. Който ги вдъхне, умира. Затова, именно само затова, в такива долини много често се срещат скелети на хора и животни, но не заради отровните растения, чийто сок е смъртоносен само когато влезе в съприкосновение с кръвта. Това е вярното в приказката, която човек не само чува да разказват, но може дори в книги да я прочете. С това в никой случай не бива да се каже, наистина, че тази отрова е по-малко вредна, отколкото казват хората. Аз самият съм наблюдавал, че раняването с едно такова оръжие причинява смъртта за съвсем късо време.

— Твоето обяснение може би съдържа истината, а е безусловно вярно, че тази отрова действа гибелно. Момчето Худир се одраскало съвсем леко с бойния нож, който било взело в ръка без знанието на баща си и майка си, и все пак много скоро настъпиха опасните гърчове, които можеха да го погубят. Те се повтаряха често и винаги, когато идваха, то беше близо до смъртта. Видът

му беше ужасяващ. Какъв страх и грижи стовари върху сърцата на близките си, не мога ти опиша!

— Не приложихте ли противоотрова?

— Казват, че нямало цяр! Въпреки това ние свикахме всички хусама и лечители от близо и далеч, ала никой не можа да помогне. Имаше една жена, наистина, която знаела противосредството, но да се стигне до нея, беше свързано с голяма опасност.

— Толкова ли опасен беше пътят до нея?

— Не, но тя се намираше при давидийех кюрдите, с които, когато се случи нараняването, още бяхме в кръвна вражда, значи никой не биваше да иде при тях. Заради момчето хвърлихме всички усилия да изгладим враждата по мирен начин. Противниците затрудняваха нещата, наистина, но в крайна сметка стигнахме до целта и можехме веднага да помислим да се срещнем с жената и да вземем лека.

— Убедени ли сте всъщност, че тя действително познава и притежава подходящото лечебно средство?

— Да, защото може да лекува всяка болест.

— Хм-м! Възможно е, но все пак би ме учудило! По-добре щеше да е да ме бяхте срещнали по-рано!

— Теб? — попита той, наостряйки слух.

— Да.

— Нима и ти го знаеш това изцерително средство?

— Дали моето средство е същото, което познава тази жена, не мога да кажа, но че моето средство помага, това спокойно смея да твърдя.

— Машаллах! Кажете ми, то тайна ли е, или можеш да ми го съобщиш?

— Аз не правя тайни от такива неща. То се състои от сока на дабахн и сукатан, прилага се външно, при което трябва да се пие много гореща отвара от див курат.

— И това помага, ефенди, това помага?

— Да, със сигурност!

— Де да сме го знаели! Но може би и сега още има време! Та нали е възможно старата да има цяр, който не помага. В този случай ще бъда убеден, че Аллах те е изпратил при нас да спасиш живота на нашия... нашия... нашия Худир!

Кюрдът много вероятно бе имал друго име за момчето, ала го съдържа и замени с името Худир. Направи ми впечатление също, че говореше за него с

такава сърдечност, каквато един сродник, един чичо, поне в полудивия Кюрдистан, обикновено не показва пред нас чужденците.

— Моето лечебно средство не може да се прилага ей така без нищо повече, както си мислиш — отбелязах аз. — Човек трябва да познава болния и да прегледа раната, която сега може би вече не е открита. После трябва да даде двата растителни сока в специална смеска, защото дабахн притежава по-малко лютивина от сукутан, и също от курат е нужно да вземе само едно определено количество, нито твърде много, нито твърде малко.

— Значи ти би трябвало да присъстваш, когато се прилагат билките?

— Това е желателно, но пък не безусловно необходимо.

— Тогава те моля, ефенди, да позволиш добротата ти да ни озари, като останеш при нас!

— Това е едно много дръзко желание! — отговорих с пълната си искреност.

— Да, зная го добре. Ти си един толкова прочут мъж, че се иска голям кураж, на теб...

— Не това имах предвид — прекъснах го аз. — Думата дързост не се отнасяше до моята персона, а че ти ме призоваваш да остана при теб, макар че нито знаеш дали имам време и желание за това, нито пък аз можах да узная от теб по какви пътища сега яздиш и какво лежи пред теб по тези пътища. Та оттегли си значи временно желанието и ни разкажи по-нататък за момчето!

— Добре, ще го сторя, но ти казвам, че отново ще изрека молбата си! Когато кръвното отмъщение най-сетне бе отстранено, потегли... потегли Шевин с момчето, за да го отведе при старата жена!

Той отново беше запънал, вероятно пак бе възнамерявал да назове друго име. Това ми даде материал за размисъл, ала аз го оставих несмутимо да продължи:

— Той взе няколко кадърни воители, за да не е без всякаква закрила. Ние знаехме колко дълго трае отиването дотам и също връщането и значи приблизително кога трябваше да се прибере. Това време мина и после още почти една седмица, без да си е дошъл. Тогава се угрижихме и изпратихме няколко съгледвачи да разберат защо се бави толкоз. Когато се върнаха, доложиха, че не можел да дойде, понеже бил задържан с момчето и своите придружители.

— Защо са го задържали?

— Това не знаем.

— Съгледвачите нищо ли не са могли да узнаят по този въпрос?

— Нищо!

— Странно, извънредно странно!

— Кое?

— Всички вие, дето сте замесени, не знаете нищо, а аз, чужденецът, подозирам причината!

— Ти? Подозираш ли? Да, говори се, наистина, че от твоя остър ум нищо не може да убегне, ама да си улучил тук вярното, е неприемливо! Това би било почти чудо.

— Чудо? Съвсем не! Не е необходимо да правиш нищо повече, освен да разсъдиш правилно. Който умее да мисли логически и да проследява пункт след пункт, пред неговите очи скоро излизат наяве неща, които друг узнава със закъснение или пък изобщо не научава.

— Бива ли да чуем, ефенди, какво предполагаш?

— Да, макар с това да искаш да бъда към теб по-откровен, отколкото ти беше в сведенията си към мен.

— По-откровен? Как тъй?

— Това веднага ще чуеш. Отговори ми честно само на един въпрос! Този, когото наричаш свой брат, т.е. бащата на момчето, действително ли се казва Шевин?

— Защо ми задаваш този въпрос? — попита той уклончиво.

— Защото тук той е от голяма важност. Курманджиската дума „шевин“ означава „овчар“, „пастир“. Ако аз трябва да обясня дали един кюрдски воин, който бил даже синът на вожда ли най-малкото негов близък, се казва така или само си е прикачил това миролюбиво име, за да прикрие своето същинско, вярно и много войнствено, то ще се реша за втория случай. Твоят така наречен брат не се казва Шевин, а има друго име.

Ако беше светло, сигурно щях да забележа по лицето на кюрда израза на изненада. Понеже тук под дърветата беше съвсем тъмно, не видях нищо, но настъпилата сега по-дълга пауза навяв предположението, че думите ми са предизвикали възнамерявания ефект. После гласът му прозвуча с тон на едно внезапно, бързо решение:

— Добре, ами приеми, че имаш право! Какво следва от това по отношение давидийехите?

— Най-напред приемам, че вашето племе често се е срещало с тяхното?

— Това е вярно.

— Поне най-изтъкнатите ваши воители са им познати?

— Да.

— Шевин е такъв воин?

— Да.

— Те знаят как се казва той в действителност?

— Да.

— Ами тогава размисли. Те го познават, знаят истинското му име.

Изведнъж той им се явява в съвсем различен вид от този, под който са го виждали, и с фалшиво име! Какво ще си помислят за тая работа? Какво ще направят в случая?

Кюрдът отговори бързо и изпълнен с угриженост:

— Ефенди, твоите думи потвърждават опасението, което храня от няколко дни! Искам да ти призная, че той действително се казва другояче, че използва фалшиво име.

— И защо?

— За да привлича по-малко внимание.

— Но той би трябвало да се досети, че ще постигне тъкмо обратното.

— Мислеше си, че ако остане неразпознат, ще се интересуват по-малко от него.

— Но все пак е трябвало да го познаят, щом като е известна личност, а после няма какво друго да се очаква, освен да придадат на укриването на същинското му име лоши намерения. Сигурно го осъзнаваш?

— Да, съзнавам го. И, за съжаление, тази мисъл ме споходи впоследствие, когато Шевин беше вече заминал. За щастие, нещата не са чак толкова тревожни, колкото си мислиш. Понеже той действително няма лоши намерения, биха могли да проявят подозрение към него, наистина, но не и да се отнесат враждебно.

— Дали той действително има такива лоши намерения, е без значение. При хора, каквито са давидийехите, е напълно достатъчно да изглежда, че ги има. Той ще бъде третиран според тази привидност.

— Това звучи по-лошо, отколкото си мислех, но и в тази връзка има все пак една успокоителна мисъл: старата жена не се намира непосредствено при давидийехите, а им е поверена само за пазене. Тя е запряна от турците и при нея постоянно има няколко давидийехи, за да пазят да не напусне мястото, на което се намира. Значи който иска да я навести, не е нужно да посещава същинското седалище на племето давидийех.

— Тази стара жена събужда у мен крайно съчувствие, но ще те питам за нея по-късно. Сега трябва да се занимая най-напред с противоречието, което откривам в твоите думи и държане.

— Какво противоречие имаш предвид, ефенди?

— Ти извади наяве всички възможни утешителни и успокоителни мотиви и все пак каза, че Шевин е паднал в ръцете на давидийехите и те не го пускат да си върви. Да, ти май вече гласиш неговото освобождаване. Как се връзват тези неща?

— Ще го проумееш, като ти кажа, че те наистина са задържали Шевин, но не смеят нищо да му сторят, защото не могат да докажат намеренията, в които го подозират. Но веднага щом някой от нашите хамаванди прегреша и най-малкото срещу някой давидийех, което може да се случи във всеки час, те веднага ще насочат отмъщението си към Шевин и това е, което ме хвърля в такива големи тревоги. Че тогава и момчето ще се намира в голяма опасност, хич не ми се мисли!

И сега тембърът на гласа му звучеше така дълбоко, както не можех да очаквам от един кюрдски чичо.

— Вашите съгледвачи успели ли са всъщност да говорят с Шевин? — осведомих се аз.

— Какво си мислиш? Това изобщо не е възможно!

— Тези хора поне видели ли са го?

— Не.

— Узнали ли са къде го държат скрит?

— Не точно, защото онова, което ми казаха, звучеше и така, и така. От всички съмнения сигурно е само че онези не искат да го пуснат да си върви.

— Значи е бил разпознат?

— Вероятно. Та ето защо ние потеглихме триста мъже на брой, за да си го приберем.

— Какво говориш? — попитах удивено. — Триста мъже? Та това според представите в тази страна и този край е цяла една армия!

— Така е! Касае се за неговото освобождение, при което никакъв брой не може да бъде прекалено голям! Ние избързахме пред нашата войска като водачи и „остри очи“, които другите следват на сигурна дистанция.

Настъпи пауза, по време на която аз мълчах, защото тази работа ми навяваше размисъл. Ето защо след известно време Адзи попита:

— Ти си западен воин и значи не мислиш като нас за това, което става. Може би нещо от казаното или стореното от мен няма твоето одобрение?

— Не съм съгласен с тристата хамаванди. Прощавай, че ти го казвам!

— По какви причини си против?

— Едва приключили кръвното отмъщение, вие предприемате поход, чрез който много лесно можете да раздухате пламъците на омразата да лумнат много по-високо отпреди. Това е, което имам да изтъкна.

— Това сега още не е боен поход, но може да стане такъв. Ако давидийехите изпълнят нашето искане, да върнат Шевин и неговите придружители, ние ще се приберем мирно у дома си.

— Знаете ли защо са го задържали? Не е ли възможно да е предприел нещо, с което да ги е предизвикал?

— Ще го узнаем. Ние сме за мир, но сме готови също и за битка. И в двата случая присъствието ни Кара бен Немзи и хаджи Халеф Омар ще бъде разглеждано като една изпратена от Аллах помощ.

— В двата случая? Как тъй?

— Ако вие сложите вашата дума на везната в блюдото на мира, ще се чуе повече, отколкото ако всички ние говорим. А ако въпреки това се стигне до битка, то само твоите магически пушки, за които ние вече толкова много сме слушали, ще са достатъчни да ни извоюват победата. Та аз много те моля значи, ефенди, да вземеш участие в нашия поход!

Аха! Много умно! Но тъй като аз все пак не можех така открито да кажа какво мисля за това детински нескромно искане, отвърнах уклончиво:

— Изпълнението на това желание би ни доставило удоволствие, ала за жалост ние нямаме време.

— Нямате време...? — подхвърли Адзи с тон на най-голямо удивление, защото ориенталецът винаги си има време. Той не притежава ни най-малко разбиране за стойността, която има за човека всеки отделен час от живота.

— Да, нямаме време! — повторих. — Ние и бездруго останахме при бахтиярите по-дълго, отколкото бяхме възнамерявали.

— Каквото сте сторили за тях, бихте могли да сторите и за нас! — вметна той.

— В Багдад ни очакват приятели...

— Те могат да почакаат!

— Също имаме намерение да пътуваме от Багдад до Басра с кораб.

— Той може да почака!

— Той няма да чака, а ще отплава точно навреме.

— Тогава ще пътувате по-късно с някой друг! Никой не умира по-рано, откогато Аллах иска, а вие няма да отидете в Басра нито миг по-рано или по-късно, отколкото ви е предписано в Книгата на живота!

— Ти не мислиш за факта, че аз не съм мюсюлманин, а християнин. По отношение на късмета аз значи имам различно мнение от твоето.

— Аз считам нашата вяра за по-добра от твоята, макар да не я познавам. Но вие, изглежда, все пак сте умни хора, защото старата жена, която трябваше да лекува раната на нашето момче, е последователка на пророка от Назирах (Назарет).

— Християнка? Да не би да е от тукашния край?

— Това не знам, но казват, че не била тукашна. Била толкова стара, че годините ѝ изобщо не можели да се преброят. Нейният лик е лицето на смъртта, а плитките на дългата ѝ бяла коса май са от времето, когато Мохамед, пророка на Аллах, още е бродил по земята.

Едва беше изрекъл кюрдът тези думи, и Халеф се провикна:

— Сихди, сихди, чу ли? Хамдулиллах, ние ще я видим отново, нея, която отдавна смятахме, че е в Страната на смъртта! Тази стара жена е...

— Тихо! — прекъснах го аз; преди да е изрекъл името, защото пред тези хамававди вероятно бе уместно да премълчим предполагаемото познанство. После поисках да знам: — Как се казва тази жена?

— Името ѝ не ми е известно, никога не съм го чувал. Хората я наричат само Ес Сахира, Магъосницата. Имала вид на възкръснал от гроба мъртвец. Може и наистина да се е намирала в него, а душата ѝ през това време да е била при духовете на покойниците и после пак да се е върнала в тялото, защото умеела да говори за онзи живот, сякаш го е опознала, и можела да вижда и чува неща, които за другите смъртни са недоловими.

— Това звучи направо необикновено — вмъкнах невярващо, за да го подтикна към по-нататъшни подробности.

— Ама то наистина си е така, ефенди! — врече се оня. — Хората даже разправят, че можела да върши чудеса.

— Наистина ли?

— Да. Аз съм виждал неизлечимо болни, на които тя чрез молитва и последователно поставяне на ръцете си е премахвала болестта.

— Известен ли ти е родният ѝ край?

— Не. Но хората мислят, че трябва да е от околностите на Хакари или на Ревадоз, защото сегиз-тогиз споменавала имена на селища от онези краища. Нещо по-сигурно може би знае само пашата на Сюлеймания.

— Той? Ти го наричаш паша? Ако узнае това, той сигурно много ще се зарадва, дето е бил въздигнат до такъв ранг. Защо мислиш, че му е известен родният край на жената?

— Защото той я принуди да живее в куллука*, без право да го напуска.

[* Куллук — стражева кула — б.а.]

— Тя не е ли при него в Сюлеймания?

— Толкова близко той не иска да я има, защото се бои от нея. Наредил да я откарат високо горе в планините, където се издига дебелият зидария на куллука, който преди дълго, дълго време бил построен за вардене на границата. Тя е затворена там под надзора на давидийехите, които трябва да внимават да не се отдалечи.

— Значи затворничка?

— Да.

— При това положение е странно, че той е наредил да я пазят не войници, а давидийехи.

— Причината не ми е известна.

— От колко време е в куллука?

— Не знам, но има доста, откак за пръв път чух за нея.

— Какъв език говори?

— Човек може да приказва с нея на арабски, турски, кюрдски и персийски.

— Познаваш ли местността, в която се намира кулата?

— Да.

— И то така точно, че да можеш да ми служиш за водач дотам?

— Да. Ние сме били няколко пъти там по-рано, когато куллукът беше празен и Ес Сахира още не беше зад неговите дебели зидове.

— Това ми е приятно, защото аз още не го знам.

— Искаш да идеш нататък? — попита той бързо.

— Да.

— Мислех, че нямаш време?

— Аз действително имам толкова малко време, че не бих допуснал да бъда задържан от някакви обикновени причини и без всяко бавене бих продължил да яздя към Багдад, ала за да види една жена, която върши чудеса, си струва човек да принесе подобна жертва.

— Значи ще останете при нас?

— Да.

— Хамдулиллах! Сега можем да сме сигурни, че ще си върнем Шевин с момчето и техните придружители. Ефенди, благодаря ти! Ти изобщо не би могъл да ни донесеш по-голяма радост! Нека сега давидийехите решават каквото си щат, ние няма защо да се безпокоим. Дори да се стигне до битка, тя ще има победен край за нас!

— По този въпрос искам веднага да ти кажа няколко думи. Ти, както преди сподели, си чувал много за нас. В такъв случай вероятно си научил също, че ние сме неустрашими мъже, наистина, но обичаме мира и затова опитваме колкото е възможно да избягваме всеки враждебен акт. Точно така ще се държим и тук.

— Но ако давидийехите са по-малко миролюбиво настроени и ни заставят да се бием?

— Преди това все още не ни оставя хитростта, с която често се постига повече, отколкото е незабавното хвърляне в боя.

— Ами ние и бездруго не сме вманиачени да добием със сила онова, което можем без нея да постигнем. Аз взех тристата воители, за да съм подготвен за всеки случай.

— При това положение съм съгласен с теб и ние можем да обсъдим необходимите мерки.

— Какви мерки имаш предвид?

— Имам предвид, че все пак трябва да знаем накъде ще се насочим, за да намерим тези, които търсим.

— Да, къде са ги затворили, ние не знаем. Аз вече ти казах, че изявленията и предположенията на нашите съгледвачи по отношение на това не съвпадат.

— Хм! Та това е точно толкова добре, както ако изобщо не бяхте изпращали съгледвачи! По моему такива хора не бива да се връщат, преди да са си изяснили нещата, поне аз така винаги съм смятал. Доколкото знам, има номадски давидийехи и такива, които водят между Базиян и Кифри уседнал живот. За кои се касае?

— За всички, защото уседналите винаги се присъединяват към другите, когато се касае за някое доходно начинание. Разликата между тях не е голяма.

— Къде трябва да се търсят сега чергарстващите?

— Вляво над Сюлеймания.

— А къде се намира кулукът, в който е затворена странната Сахир?

— Право на изток и приблизително на един ден езда оттук.

- Колко далеч са твоите триста мъже от теб?
- Те ще дойдат тук утре заран, един час след започване на деня.
- Вие кога възнамерявахте да напуснете това място?
- Веднага след развиделяване.
- Значи още преди да са пристигнали воините ви?
- Да.
- И щяха ли да знаят накъде да тръгнат след вас?
- Да, защото си имаме уговорени знаци.
- Накъде щяхте да яздите утре оттук вие шестимата, ако не бяхте ни срещнали?
- По този въпрос смятахме тази вечер да се посъветваме.
- Ами посъветвайте се тогава! Любопитен съм да чуя какво ще решите.
- Не искаш ли да ни помогнеш?
- Искам да знам какво щяхте да сторите, ако не бяхме при вас. Може би после ще ви кажа какво мисля. Ние не желаем да ви смущаваме във вашето съвещание, така че ще се отдалечим за кратко време. Ела, Халеф!
- Станавме и тръгнахме бавно към водата. Когато хамавандите вече не можеха да ни чуват, дребният хаджи каза:
- Хубаво, че изтъкна тоя претекст, та да можем да се махнем за известно време от тях! Тук можем да си поговорим, без те да ни чуват. Защо не искаше да назова името на нашата стара приятелка?
- Защото все пак не е нужно толкова бързо да им се казва, че я познаваме. Та нали изобщо не знаем как ще се развие тая работа. Тя, изглежда, е затворена. Хората я смятат за магьосница. Но как иначе са настроени към нея? Приятелски или враждебно? Особено като е християнка! Ние трябва да я измъкнем. Можем ли да го кажем на хамавандите? Или те биха го издали на давидийехите, за да успеят да освободят по този начин своите хора? Както чуваш, има разни неща за обмисляне и не трябва да скачаме от чиста радост, както ти искаше, едновременно с двата крака в торбата! Само бъди предпазлив, Халеф! Помисли за Ханнех!
- Сихди, за нея аз мисля през цялото време. Тя нито за миг не ми излиза от ума, защото е най-прелестното съвършенство на цялото блаженство и върховна наслада, които има в Изтока и също в Запада! Сега кажи как мислиш да се вмъкнем в кулата при затворничката.
- Сега не можем още нищо да определим, защото почти нищо не знаем. Преди всичко трябва да се запознаем с кулука. Преди да сме го видели, е

невъзможно да нахвърляме някакъв план. Предостави всичко на мен и не се кахъри! Ела!

Предводителят на хамавандите ни беше повикал. Когато отидохме, той ни съобщи тяхното решение:

— Ние сме готови със съвещанието, ефенди, и ще ви известим какво решихме.

— Е?

— Утре сутринта няма да потеглим все пак веднага, а ще останем, докато пристигнат нашите воители.

— Защо?

— Защото те трябва да ни видят. Искам със собствените си очи да се убедят какви прочути мъже сме срещнали тук и да могат да го разкажат на нашите приятели. Трябва да присъствам на тяхната радост.

— Съгласен съм да изчакаме, докато пристигнат, но не от лични, а от благородни причини. Едно такова гъмжило от воители толкова близо зад вас може да погуби всичко.

— Как тъй?

— Не схващаш ли сам какво имам предвид?

— Не. Досега мислех, че като вземам триста души със себе си, постъпвам много предпазливо и разумно, а сега чувам, че ти от благородни причини го осъждаш!

— Върша го с пълно право. Я ми кажи защо не потеглихте веднага с тези триста мъже, а първо изпратихте съгледвачи!

— Защото трябваше все пак непременно първо да знаем как стоят нещата с нашите приятели, дето не се връщат.

— Е, нима сега го знаете?

— Не. Ние не успяхме да научим нищо повече от това, че са задържани от давидийехите.

— Значи, макар съгледвачите ви да не постигнаха нищо, вие пак сторихте онова, което преди това не е бивало да вършите, докато не е бѳдела разрешена съгледваческата задача! Ти признаваш, че е щяло да бѳде погрешно да потеглиш с триста мъже, без преди това да си разузнал ситуацията, а сега сте тръгнали, въпреки че тя не е разузната. Признаваш ли си грешката?

— Ефенди, ти така умееш да задаваш въпросите, че човек чисто и просто трябва да отговори каквото искаш!

— Добре, тези думи съдържат желаното признание! Това, което разузнавачите са пропуснали, трябва непременно първо да се навакса. Вие сте шест души, напълно достатъчно да го сторите. Аз мисля, че при една такава съгледваческа езда е по-добре да се вземат възможно най-малко хора. Разбира се, че трябва да са също много опитни, предпазливи и хитри. За мен и шестима биха били вече твърде много, а пък вие мъкнете подире си даже още триста мъже. Казвам ти, вие приличате на съгледвачи по някоя река, които са били достатъчно умни да си изберат най-малката и бърза лодка, ама са я вързали за тежък, неповратлив сал, който сега мъчително влачат след себе си. Вие трябва да бъдете колкото се може по-свободни, по-подвижни, за да имате възможност, веднага щом се наложи, да се впуснете във всяка посока, а пък вие сте се завързали към тези триста мъже като благородни коне, запрегнати пред тежко натоварена волска каруца!

— Значи мислиш, че трябва да оставим тези воини и да гледаме на първо време на себе си само като на съгледвачи?

— Да, така мисля.

— Но накъде да се насочим? Та нали не знаем къде държат скрит Шевин!

— С тази неосведоменост само ще увеличите грешката, която се крие във вземането на толкова много бойци. Да не би чрез придружителството на тези хора да узнаете онова, което не знаете?

— Не.

— Види се, не сте размислили правилно. На ваше място аз щях да знам накъде да се насоча.

— Моля те да ни го кажеш!

— Много просто, към куллука, в който е затворена старата Сахира.

— Натам? Защо?

— Единствено по причина, че тази жена се намира там. Аз си нямам и понятие защо така нареченият „паша“ на Сюлеймания я е арестувал, но фактът, че е наредил да я откарат към стражницата, за мен е доказателство, че това място е най-подходящото в околността за пленници. Това го знаят и давидийехите, на които е поверявано пазенето на такива хора, ето защо е близко до ума мисълта, че те са отвели там и Шевин. Първо, защото няма по-добре отговарящо за целта място и, второ, защото необходимата стража е вече налице.

— Ефенди, тази мисъл е много добра. Аз се учудвам, че не е споходила и нас, тъй като тя действително е най-близо до ума!

— Значи съзнаваш, че имам право, като казвам, че не сте размислили правилно. В яда си към давидийехите вие сте се втурнали веднага с триста воители, без изобцо да знаете защо е бил задържан Шевин и без да си кажете, че човек употребява такава сила, когато е разбрал, че нито доброто, нито хитростта ще доведат до целта. На ваше място аз щях да оставя тук тристата воители и да яздя първо до куллука, за да разуча как стоят там нещата. Той поне е една твърда опорна точка и дори Шевин да не се намира там със своите придружители, много вероятно ще могат да се получат някакви указания, които да дадат да се разбере къде трябва да се търси.

— Сега и на мен ми стана ясно. Ефенди, все повече разбирам, че ви срещнахме за наша полза. Ето защо няма да предприемам нищо, преди да ви питам.

— И добре ще сториш. Искам искрено да ти призная, че ви считам за много по-непредпазливи, отколкото ви казах досега.

— Аз съм убеден, че предположението ти е неоснователно. Ние не сме неопитни пастири, а обучени воители, и ако аз съм извършил грешката да потегля веднага с един толкова голям отряд, то това си е било именно едно погрешно мнение. Но с него още далеч не се доказва, че иначе не умеем да вземем едно правилно решение.

Досадата в тона, с който изказа тези думи, показваше, че ми се е разсърдил за приказките. Ако не бях Кара бен Немзи, вероятно щях да изтърпя едно остро скастриане. Шестимата мъже бяха лични воители на своето племе и сигурно притежаваха много силно развито чувство за чест, което не биваше да засягам. Но когато предводителят ми каза, че винаги щял предварително да ни пита, двама от тях се бяха прокашляли по начин, който трябваше да подсети за тяхното неодобрение, така че за мен сега бе важно да им покажа, че изобцо нямат причина да се грижат за нашето мнение. Ето защо продължих сега, без да се подвеждам от приказките му:

— Аз не мога да твърдя това, което искам сега да ви спомена, а само го предполагам, но въпреки всичко трябва да те питам. Ти каза, че вашите съгледвачи са събрали сведения. От кого?

— От давидийех кюрдите, защото при други все пак не биха могли нищо да узнаят.

— Когато човек се осведомява за някого, той е принуден да назове неговото име и да предостави определени данни, нали?

— Да.

— Значи вашите съгледвачи също са го сторили?

— Разбира се!

— Ще ми бъде приятно, ако можеш да кажеш при кого и по какъв начин са събрали сведенията си.

— Те се разпръснали, като си определили място, на което да се съберат пак. После всеки разпитал един срещнат давудийех.

— И как са постъпили тези давудийехи?

— Какво имаш предвид?

— Мислиш, че те са дали само информация?

— Как иначе?

— Най-напред е много любопитно дали са казали истината. Аз не бих се оставил да ме разпитва някой непознат. После тези давудийехи едва ли само са отговорили, а много вероятно са си позволили своите тайни мисли. По-нататък те непременно са говорили с други давудийехи за разпитванията на тези непознати мъже и по този начин е станало известно, че... я кажи, колко са били тези съгледвачи?

— Осем.

— По дяволите! Толкова много? Та значи по този начин е станало известно, че осем непознати на различни места са се осведомили от различни давудийехи за един и същи човек. Това естествено е предизвикало шумотевица, събудило е подозрение и ето защо съм напълно убеден, че давудийехите са отгатнали кои са били тези непознати. Те би трябвало да са много загубени хора, за да не предположат какво ще последва, затова можеш със сигурност да разчитаеш, че са подготвени за посрещането на твоите триста воини!

— Ефенди, наистина ли е такава мнението ти? — попита той с угрижен тон.

— Да, такава е!

— В такъв случай значи още по път не бихме били сигурни?

— Това ти отдавна вече трябваше да си кажеш, ама май не си си го помислил.

— А аз смятах, че могат да бъдат напълно изненадани!

— Подценяваш ги. Да, аз не искам да твърдя, че е съвсем невъзможно да бъдат неподготвени, но тази вероятност е едно на деветдесет и девет. Аз бих се обзаложил, че утре щеше да яздиш към гибел с всичките тези воини, ако не беше намерил тук подбуда да приложиш сега цялата необходима предпазливост.

— Значи мислиш, че трябва да поемем обратно?

— Не. Но ти казвам, че воините ти трябва да останат тук.

— А ние шестимата? Какво ще правим?

— Ще яздите с нас към куллука.

— Та това е още по-опасно! Шест мъже или триста мъже, има разлика!

— Действително, но тази разлика ще има добър резултат за нас. Шест души, или с нас осем, могат по-лесно да се промъкнат незабелязано отколкото триста. Това също трябваше да си кажеш.

— Значи имаш предвид една тайна езда?

— Да, една безкрайно предпазлива разузнавателна езда. Основният отряд остава тук, за да ни се притече на помощ, ако се нуждаем от такава. Това е единствено правилното.

С това за днес бе обсъдено всичко необходимо за нашето по-нататъшно поведение и разговорът можеше да започне. Едва ли е нужно специално да отбелязвам, че Халеф се нагърби със задачата да развлича кюрдите и че я изпълняваше с всеотдайност. Това, естествено, не означава нищо друго, освен че той отвори шлюзите на своята уста и започна да разказва за нашите велики дела. Кюрдите бяха любопитни да чуят от моята или от неговата уста потвърдено онова, което бяха слушали за нас. Аз стоях безмълвно, но затова пък толкова по-речовит се оказа той, толкова повече че аз го бях оставил да действа и не потърсих повод да го прекъсна.

Това, което разказваше, бях не само преживял с него, но и много пъти бях чувал да го разказва. То следователно не можеше да ме плени по начин, че да го дарявам с такова напрегнато внимание като кюрдите. Та ето защо отидох да нагледам още веднъж конете, както винаги правех, после се увих в хаика си, за да си легна да почивам. Да заспя, разбира се, още не можех, защото речта на хаджията, преплетена с възклициите на удивените слушатели, звучеше в ушите ми като непресекащия шум на някой близък водопад, а на това отгоре ме държеше буден и мисълта за утрешното ни намерение.

Мислех най-вече за Сахира, старата магьосница, за която бе станало въпрос. Който е чел моя том „През дивия Кюрдистан“, знае, че в малката крепост Амадийе бях имал възможност да окажа помощ на едно кюрдско момиче срещу отравяне от беладона. При тази болна срещнах една над стогодишна старица на име Марах Дуримех, която по-рано е била мелека (княгиня) и за щастливото изцеление тя ми отдаде признателност, чиято неподозирана стойност щях по-късно да опозная за своя най-голяма полза*.

[* Вж. Карл Май, „През дивия Кюрдистан“ — б.нем.изд.]

Моята тогавашна среща с Рух 'кулян, даряващия благословия „Дух на пещерата“, беше не само една важна преживелица от тогавашното ни пътешествие, но и бе имала за моя вътрешен живот последици, които и до ден

днешен са останали безценни. Аз моля да се потърси тази глава и да се прочете още веднъж, за да се добие връзка с това, което имам да разкажа сега.

И тъй, нямаше как да не мисля сега за тази стара, станала ми толкова скъпа правнучка на крале. Никога преди това и нито също след това съм намирал същество, което да ми се е струвало толкова достолепно, почти съм склонен да кажа толкова свято, като тази, пребиваваща със своя дух повече в отвъдното, отколкото в земното, старица. Само нейното благодетелно човеколюбив, нейното струящо благословия милосърдие принадлежеше още към земята, иначе тя се числеше към онези, преселили се вече в „обиталищата от дома на Моя Отец“, за които говори Христос. Аз тогава завинаги си бях взел сбогом с нея, ала тя продължаваше да живее в сърцето ми така етично чисто, така духовно ясно и възвисено, както я бях опознал. А сега изглеждаше, като че противно на всяко очакване, щях да я видя отново! Но тя ли беше в действителност? Адзи беше говорил за една прастара жена, чиито години изобщо не можели да се преброят. Това съвпаднаше. Също останалите забележки можеха да се отнасят по-скоро до нея, отколкото за някоя друга, непозната за нас стара жена, макар думата „Ес Сахира“, „Магьосницата“, да не подходеше на Марах Дуримех. Но това прозвище бе навярно само последица от примитивния мироглед, с който бе разглеждана и преценявана от мнозина кюрди. На тях цялото същество на старицата се явяваше непонятно, а каквото се струва непонятно на детето на природата, то бива винаги обяснявано с магьосничество. И макар да бе възможно никога да не сме виждали тази магьосница, в мен бе залегнало не само предчувствие, но и убеждение, че тази среща ще ни събере с нашия „Дух на пещерата“. При тази мисъл у мен отново се възкресиха тогавашните преживелици, онези битки при поклонниците на Дявола и при мохамеданските и християнските жители на река Заб, особено моето изкачване до тайнствената пещера на Рух 'кулян и неколкократно ми разговори с тоя дух.

Така лежах, съвсем вглъбен в себе си, и виждах нейната фигура толкова ясно пред духовните си очи, сякаш действително присъстваше. Гласът на разказващия хаджия звучеше за външното ми ухо само като далечно ромолене, вътрешното беше затворено за него. Аз все още слушах как казва тогава Марах Дуримех за сбогом: „Сине мой, когато напуснеш тази долина, очите ми никога вече няма да те видят, но Рух 'кулян ще се моли за теб и ще те благославя, докато очите му, които сега виждаш отворени, се склопят за този свят!“

Докато чувах във вътрешния си мир тези думи, тя разпростря благославящо ръце над мен; някакво блажено чувство на щастие, на покой се всели в мен; аз затворих очи за сън и бях понесен към безкрайни, светли далнини, които познава само сънят, но не и будното око.

— Сихди, събуди се, надигни се! Отдавна е светло, а хамавандските воини скоро ще пристигнат!

Когато отворих очи при този вик на дребния хаджия, видях, че съм единственият, който още лежеше. Утрото беше вече остаряло с един час и аз скочих, кажи-речи засрамен от успиването си.

4. Бисерка и Магданозка

Халеф седеше с кюрдите на закуска. Ядяха тънки „тиганици“, които се приготвят, като широко разточените късове тесто се слепят по стените на простата фурна, откъдето падат от само себе си веднага щом се изпекат. Аз бях поканен, когато се измих на потока, да взема участие в тази апетитна закуска.

Тъкмо бяхме приключили с нея, когато очакваните воини се появиха в извивката на страничната долина. Те се сепнаха при вида ни, защото не бяха очаквали да заварят още тук шестимата съплеменници, толкова повече в компанията на двама непознати мъже, от чието облекло още можеше да се заключи, че не са кюрди.

Ще пропусна последвалото приветствие. Нашите имена бяха известни на всички тези хора, това виждахме и го чувахме. Те проявиха към нас уважение, от което Халеф се почувства ощастливен. Той се възползва от един подходящ миг да ми прошепне незабелязано:

— Сихди, забелязваш ли и ти какво възхищение изпитват към нас тези хамаванди? Изпъни се хубаво и си придай възможно по-горд вид! Трябва да им покажем каква чест е за тях да се съберат с такива надалеч прославени воини, каквито сме ние двамата!

Тези кюрди без изключение бяха с много добри коне и — според местните условия — задоволително въоръжени. Чухме, че гледат на очакваната среща с давидийехите уверено и без всякакъв страх, защото бяха убедени, че напълно ще изненадат противниците. Ето защо се почувстваха разочаровани, когато Адзи им съобщи какво бях казал вчера за това. Беше проведено кратко съвещание със сановниците, ако мога така да се изразя, в което ние също участвахме и резултатът бе, че моето мнение беше обявено за правилно и прието.

Тристата воини оставаха тук. Те трябваше за всеки случай да разпределят постове и да задържат всеки, озовал се в тяхна близост, до нашето завръщане или до пристигането на някаква вест от нас. Те самите

обаче имаха строгото нареждане да не се показват. Знаеше се, че на давидийехите са точно известни сегашните бивачески места на хамавандите и че според разчленението на планините би представлявало един значително обиколен път да се поеме по някоя различна посока от тази през долината на притока, в която сега се намирахме. Следователно със сигурност можеше да се очаква, че давидийехите ще насочат своето внимание към това направление, което обаче не ме възпря да кажа на хамавандите, че въпреки всичко трябва да поглеждат и назад, тъй като се налагаше да се вземе под внимание и възможността за един таен обход.

След тези и още някои други приготовления пристъпихме към нашата езда. Под „ние“ се има предвид вчерашните шестима кюрди, Халеф и мен. Хаджията тихичко се подхилкваше на себе си. Когато го запитах за причината, той каза:

— Сихди, ако наистина има късмет, което аз обаче вече не вярвам, откак се запознах с теб, то не само твоят, ами и моят има поне десет хиляди пружини в тялото. Той никога не се успокоява и нас също не оставя на спокойствие! И това тяло с пружините е направено от гомеластик*. Той не стои здраво, няма никаква опора и никога не остава както си е. Все си подрипва и скача насам-натат, отъркулва се като валяк и кълбо ту тук, ту там и заедно с него правим и ние такли и се търкаляме. Вчера бяхме убедени, че ще яздим право към Багдад, днес търсим някакъв си там кулук, който лежи някъде съвсем другаде. Накъде ще ни запрати утре тоя гомеластик? Но аз ти казвам, че го обичам тоя късмет, здравата ми харесва!

[* Gummi elasticum — б.а.]

Не грешеше много, макар и неговото описание на късмета да беше твърде духовито!

От само себе си се разбира, че ние не възнамерявахме да следваме непрекъснато рекичката, защото това щеше да ни отведе право в обятията на давидийехите. Адзи познаваше, както уверяваше, местността, в която се намираще кулукът. По негово мнение трябваше да останем приблизително до обяд в сегашната посока и после да се насочим надясно в планините, над които минаваше въздушната линия към кулата. Що за терен щяхме да имаме там по път, той не знаеше, наистина, ала можеше да се предвиди, че няма да е удобен.

Нашите придружители навярно също бяха свикнали да бъдат предпазливи по такива разузнавателни пътища, но изключителната, така да се каже, субтилна внимателност, която бях усвоил при индианците и която преценяваше всеки стрък трева, всеки полъх, те не познаваха. Дори Халеф, който в това отношение безброй пъти ме бе наблюдавал, не беше способен да

поеме една разузнавателна задача, чието решаване би било лесно за всеки индианец. Това хаджията многократно беше доказвал в наш ущърб.

Аз можех следователно да разчитам само на себе си и докато яздех напред, зорко оглеждах навсякъде, недопускаяки да ми се изплъзне и най-малката дреболия. Същевременно намирах време да отделям внимание и на язdecия до мен Адзи.

Вчера, когато го видях за пръв път, не беше вече съвсем светло, а и се налагаше да отклонявам поглед към неговите придружители, затова не можех да го огледам внимателно. Въпреки това бях добил странно впечатление. Сега, когато яздеше до мене и беше светъл ден, това впечатление стана по-ясно. Стоежът, държането и всички движения на кюрда даваха алюзия, че е ловък, добре обучен ездач. Той създаваше впечатление за телесна и духовна сила, той беше мъж. И все пак, когато оглеждах лицето му, ми беше трудно да го определя като мъж. Това тясно, ниско чело, от което чалмата бе килната назад, това меко окръгляне на страните и брадичката, липсата на брада, пълнотата на устните и преди всичко душевно мекият поглед на големите очи — всичко това съвсем, ама съвсем не беше мъжествено, а определено женствено. Гласът беше дълбок, наистина, и имаше много категоричен заповеднически тон, ала не звучеше като на мъж. Към това се добавяше една лека сянка по ръба на клепачите и матовото, като байцвано, обгаряне на дългите мигли. То говореше за привычката на ориенталските жени да оцветяват миглите си в тъмно с кхол (антимон), за да придават на очите повече блясък и да изглеждат по-големи. Сега това багрило беше измито, от което миглите бяха получили неопределения ухабен вид.

Подтикнат от тези наблюдения, сега аз огледах и тялото на кюрда с повече внимание отпреди. Ръката също изглеждаше женска. Забелязах дори от вътрешната ѝ страна следа от неотстранена къна. Сега изобщо не бе нужен по-нататъшен поглед върху фигурата, за да съм убеден, че до мен яздеше жена.

И веднага щом това ми стана ясно, знаех също вече коя беше тя. Най-видният по това време предводител на хамавандите, по-прочут дори от известния вожд Хюсеин ага, беше шейх Ямир, който произхождаше от обикновени родители, наистина, ала със своята бляскава храброст и другите си воински качества, беше си пробил път нагоре до такова признание и власт, че всъщност той беше върховният командващ и душата на всяко начинание на своето племе. В този си стремеж нагоре той не беше сам, а имаше една неуморна помощничка в лицето на своята необикновено надарена жена, която го подкрепяше и вдъхновяваше във всички негови начинания и дори в битката не се отделяше от него. Нищо не почита кюрдът повече от храбростта и ако при него вече жената се радва на повече уважение и свобода отколкото при другите ориенталци, то не е трудно да се схване, че жената на Ямир се

радваше на повече от обичайната за Изтока почит. Никой хамаванд не би посмял да откаже подчинение на някоя нейна заповед. Знаеше се, че тя ще накаже едно такова поведение по-строго и от мъж.

Аз бях извън всяко съмнение, че имах тази жена до себе си и сега, когато знаех това, настоящата езда придоби в очите ми едно съвсем друго съдържание и един съвсем друг облик. Затова значи си беше прикачила тя прозвището Адзи, Безименен! Изцяло от само себе си се разбираше, че Шевин, когото беше нарекла свой брат, не беше никой друг, освен самият Ямир, нейният мъж. А Худир, натровеното момче, беше синът на двамата. Сега схванах и играта на криеница на този Шевин, който искаше с името си, означаващо „пастир“, да се представи за обикновен, безопасен и миролюбив овчар. За целта се искаше, разбира се, сред давидийехите да няма никой, който лично да го познава и да може да издаде неговото истинско име. Как стояха нещата с това, не знаех, ала според всичко, което бях чул досега, можеше по-скоро да се предположи, че е бил разпознат и заради укриването на своето име — задържан като подозрителен. Неговата жена беше научила това и веднага бе потеглила да го освободи. Вярно, беше дръзко, но на мен ми се струваше чисто женско начинание да язди със своите конници по територията на давидийехите, без преди това да е узнала къде точно се намира Ямир. Аз изпитвах живо съчувствие към тази жена и реших да направя от моя страна всичко възможно да ѝ помогна да намери отново своя мъж и детето си. При това тя не биваше да заподозре, че съм я разпознал. Не възнамерявах също да го кажа и на Халеф, защото този дребен, бързо пламващ мъж много лесно можеше да се увлече в миг на непредпазливост да избъбри тайната. И тъй, сега всичко ми беше ясно и имах десет пъти по-голямо желание за това начинание отпреди. При опасните дела е от голямо значение дали знаеш за кого си го подхванал, или не. Тази майка трябваше отново да намери своето дете!

Бяхме може би вече два часа на път и следвахме многобройните тесни извивки на една долина, където трябваше да ангажирам цялото си внимание, защото зад всяка кривина можеше да се таи някоя нерадостна изненада. Аз нямаше как да прикрия предпазливостта си. Азди се подсмиваше и обяви за много излишно и за губене на време да се спира пред всеки завой и да се надзърта дали зад него не се е скрил някой давидийех. Аз го приех спокойно и без да защитавам поведението си, докато криволиците престанаха и долината се простря на значително разстояние като под опънат конец. Краят на тази права се събираше, види се, с една странична долина, от която изтичаше пак един поток, за да се съедини с нашия. Тъй като не забелязах нищо подозрително там долу, продължихме да яздим спокойно и бяхме изминали вече почти половината разстояние, когато забелязах нещо, което ме накара незабавно да насоча коня си между растящите встрани храсти.

— Тук, вътре! Бързо вътре! — подканих другите с приглушен глас.

Халеф, който познаваше начина ми на поведение, моментално ме последва. Кюрдите обаче се мотаеха и Адзи се осведоми, спирайки отвън:

— Защо трябва да се вмъкваме тук?

— Там долу приближава някой, а може и да е вече там — отговорих. — Скрийте се бързо, преди да сте забелязани!

Те дойдоха, но с умерена бързина. Аз се уверих, че отвън не можеха да бъдат открити, и им казах:

— Когато наредя така внезапно да се скриете, трябва да го сторите, без да питате и да се бавите. Запомнете го!

— Видя ли всъщност някого? — попита Адзи.

— Да. Две асафир*.

[* Асафир — мн.ч. от асафир — малка птица — б.а.]

— Две асафир? И заради тези дребни птици трябваше да се скрием?

— Да.

— Аз също ги забелязах. Това беше двойка чинки, които летяха към нас и, когато ни видяха, изчезнаха към дърветата.

— Тези чинки имам предвид.

— И каква причина има за толкова голяма угриженост?

— Една много основателна. Птиците ми казаха, че там долу вероятно има хора.

— Машаллах! Аз чух само едно двукратно, уплашено „пнк-пнк“. Ти разбираш какво казват птиците?

Беше запитано с тон на присмехулство, ала аз кимнах:

— В този случай го разбирам. Не е необходимо да се смееш, подигравката ти е излишна!

— Да, ти се хилиш! — намеси се Халеф тихо, наистина, но гневно. — Ще ти река, щом моят ефенди твърди, че разбира езика на птиците, то той казва истината. На него са му известни всички езици на хората, животните и растенията и който се хили на това, нека добре се пази да не бъде по-късно самият гръмко осмян!

Аз бях слязъл от коня и пристъпил до края на хресталака, за да погледна навън. Не забелязах още никого и можех следователно да обясня на кюрдите:

— Птиците дойдоха отдясно от страничната долина, видях го точно, защото моите очи са по-остри от вашите, а и внимавах повече от вас. Те искаха да летят направо, покрай нашата долина, ала направиха остър завой наляво, навътре към нас. Я кажи, Адзи, до нас ли дойдоха?

— Не — отговори той, когото засега още ще окачествявам като мъж, защото искаше да минава като такъв пред нас.

— Защо?

— Защото ни забелязаха и поради това побягнаха между дърветата.

— Тъй, понеже ни видяха, избягаха настрани?

— Да.

— Е, какво следва от това, че те там долу внезапно побягнаха настрани?

— Че те... а-а, да не би да мислиш, че там също са усетили някого?

— Да, така мисля. Когато някоя птица прекъсне внезапно правия си полет в остър завой, можеш със сигурност да заключиш, че го е сторила от уплаха. Чинките са се натъкнали на хора!

— Ефенди, ако това е вярно, май не са преувеличавали, когато са ни говорили за теб!

— Вярно е. Впрочем тук няма причини за удивление, защото не се иска нищо повече, а само малко размисъл, за да се разбере от поведението на птиците, че там долу има хора. Сега слезте и затулете муцуните на конете си! Виждам хора, те ще минат край нас!

Долу, при изхода на другата долина, сега се появиха дванайсет кюрдски ездачи, които яздеха по двама или по трима един до друг нагоре покрай рекичката, т.е. идваха към нас. Говореха толкова високо помежду си, че още отдалеч чухме гласовете им.

Сега нашите ездачи действително изпълниха бързо разпореждането ми. Ние бяхме яздили отвън по речен чакъл и следователно не бяхме оставили никакви значителни следи. Един индианец, разбира се, веднага щеше да ги забележи. От тези кюрди обаче нямаше защо да се опасявам. Те приближаваха съвсем бавно и спокойно, сякаш имаха прекалено много време, и отминаха също така бавно-бавно, без да ни забележат. Аз се вслушвах внимателно в техния разговор, ала не чух нищо важно. Когато конят на един от първите направи няколко бързи крачки, един от другите подвикна полу на шега:

— Ахделе мехке!

В превод означава: „Не се изсилвай!“ От това, както и изобщо от тяхната мудност, можеше да се заключи, че нямат спешна причина за ездата си. После чух да се казва нещо за Авик едудуахн, т.е. за „Втория поток“ или „Втората

вода“, и също за някакъв Мода гумгумук, което означава „място, където има гущери“. Това бяха за мен съвсем маловажни думи, които долових от шумния словесен порой на техния несъществен разговор и сметнах за напълно без значение. Но когато бяха отминали и аз попитах Адзи дали това са били давудийех кюрди, той рече:

— Да, такива са, ефенди, те яздят към мястото, където спяхме и където се намират сега моите воини.

— Откъдето знаеш?

— Те го споменаха, назоваха името на това място: Мода гумгумук. Искат да се скрият там, за да следят кога ще дойдем и да уведомят после шейха си!

— Аха! Виждаш, че съвсем правилно предположих! Те са убедени, че приближавате. Да се надяваме, че твоите хора са нащрек и ще ги заловят!

— Със сигурност ще го сторят. Де да знаехме само къде се намира основната дружина на давудийехите, дето ни чака, за да се нахвърли върху нас!

— Ние скоро бихме открили това място, но сега нашата задача не е да го търсим, тъй като искаме преди всичко да отидем до куллука.

— Би ли могъл да намериш мястото?

— Да.

— Ефенди, удивяваш ме!

— Няма на какво да се дивиш! — отбеляза Халеф с високопарен тон. — При неимоверната дължина на разсъдъка, който моят сихди притежава, и при безмерната ширина на моя нюх за нас са открити всички неща, които за други люде остават вечна тайна.

— Щом и ти го знаеш, тогава го кажи! — подканих го аз, за да го накажа за неговата голяма уста.

Той махна отрицателно с ръце.

— Кой беше запитан, ти или аз? И кой твърдеше, че можел да го отгатне, ти или аз? Та говори значи ти, аз ще го потвърдя!

Така излезе от затрудненото си положение. И аз, старият добряк, понеже не желяех да го посрамвам, обясних на кюрдите:

— Щом тези дванайсет съгледвачи минаха оттук, изобщо не подлежи на никакво съмнение, че давудийехите бивакуват при долното течение на тази рекичка, и то на място, където не само има възможност за скриването на неколкостотин ездачи, ами и пространство за нападението. Не ви ли е известно някое такова място, някое разширение или вдаване на долината?

— Такива има само две, знам ги — каза Адзи. — Но кое от тях?

— Това можеш веднага да узнаеш от мен.

— Ефенди, да не би да си всезнаещ?

— Не, само мисля, което можеш и ти да сториш също така добре като мен. Съгласен ли си, че дванайсетимата съгледвачи, които сега забелязахме, са потеглили днес от мястото, където основната дружина на давидийехите чака вашето пристигане?

— Да, защото другояче не може да бъде.

— Видя ли букета ел-хидел (комунига), който първият беше забол отпред на чалмата си?

— Да. Известно ли ти е значението на този букет?

— Зная го. Това е суеверие.

— Не, не е суеверие, а си отговаря на истината. Аз често самият съм го узнавал. Който се кани да предприеме нещо, трябва да носи китка ел-хилел. Тогава намерението му ще успее, защото му помагат духовете, които обичат ел-хилел!

— Тъй ли? Ами я кажи тогава защо той днес си е закичил такъв букет?

— За да успее съгледвачеството му срещу нас.

— Мислиш ли, че то ще успее?

— Не, той непременно ще бъде пленен заедно с хората си от моите бойци.

— Ще помогне ли следователно ел-хилел?

— Не, ефенди, с теб човек не бива да спори! Но защо приказваш изобщо за този букет?

— Веднага ще научиш. Ще зависи от това, дали правилно познавам това суеверие. Кога трябва да се бере растението ел-хилел?

— При започване на това, което човек тъкми да предприеме, не по-рано.

— Значи правилно съм го знаел. Кога следователно този давидийех е набрал китката?

— Преди потеглянето.

— Т.е. букетът е точно толкова стар, колкото е продължила ездата?

— Да.

— Тогава нека ти кажа, че тези растения ел-хилел са били откъснати преди приблизително три часа, не много по-рано, но и навярно не по-късно.

— Откъде го знаеш?

— Видях го. Аз притежавам опит в тези неща, защото безброй пъти ми се е налагало по състоянието на някоя пречупена клонка, стъпкан стрък трева или повяхнало растение да определя времето, преди което това растение е било скършено, откъснато или стъпкано. Аз със сигурност знам, че и сега не се лъжа. Тези давидийехи са започнали своята езда преди три часа и човек значи може да достигне мястото, на което бивакуват вашите противници точно за това време, ако язди надолу покрай тази вода толкова бавно като тях.

— Съвпада, ефенди, съвпада! Там се намира първото от двете места, за които говорих. Долината прави наляво един завой, докато дясната ѝ стена се простира направо. Този ел-хилел ти каза истината. Съзнавам, че е добре човек винаги да те пита, преди да предприеме нещо!

— Аз добре забелязах, че преди малко се смяхте на моята предпазливост, защото я смятахте за излишна. Но сега навярно ще признаете, че е била необходима?

— Да, ефенди — потвърди Адзи. — Без теб ние щяхме да налетим в ръцете на тези дванайсет давидийехи и битката щеше да е неизбежна.

— Понеже взех под внимание полета на птиците. А какво ми издаде букетът, също чу. Така човек трябва да обръща внимание на всичко, което се намира на разузнаване или изобщо на път. Най-дребното нещо може да доведе смъртта или да спаси от нея. Сега бих искал преди всичко да знам дали си убеден, че твоите хора ще изпълнят дълга си и няма да оставят давидийехите да се изплъзнат.

— Те ще ги заловят.

— Но ако допуснат непредпазливостта да бъдат съгледани по-напред от тях, няма да ги пипнат!

— Те няма да извършат грешка, познаваме си ги. Те знаят, че сега трябва да докажат на Кара бен Немзи ефенди и неговия хаджи Халеф, че са кадърни воители, и значи ще се държат безупречно.

— Добре, тогава можем да продължим ездата.

— Ама няма да се спускаме толкова надолу покрай водата, както възнамерявахме в началото?

— Не. Ние искахме едва по пладне да завием надясно, но тъй като давидийехите са отдалечени само на три часа от нас, трябва да го сторим по-рано.

— Кога и къде?

— Веднага щом планините ни позволят.

— Може би да вземем още тази странична долина, която лежи пред нас?

— Не, би било твърде рано. А и предполагам, че не води в нашата посока. Ще яздим, докато намерим някоя подходяща!

Изведохме конете от храсталака, възседнахме ги и продължихме прекъснатата езда. И тогава всъщност веднага се установи, че споменатата странична долина се проточваше на североизток вместо на северозапад; не биваше да я следваме.

Заради необходимата предпазливост не можехме да напредваме така бързо, както желяхме. Мина повече от час, без да се открие никакъв път надясно. В резултат отново имахме една среща, и то такава, каквато Халеф и аз не бяхме считали за възможна. Беше на едно място, където потокът се връзваше много дълбоко, така че трябваше да поемем нагоре по високия, обрасъл предимно с дъбове бряг. Тъкмо се канехме да се спуснем от другата страна към разширилото се отново дъно на долината, когато забелязахме две женски фигури, които седяха там долу с кошници пред себе си. Те, изглежда, си почиваха. Не бяхме още достатъчно близо, за да различим лицата, толкова повече че жените бяха смъкнали ниско напред своите пребрадки. Естествено, спряхме да се посъветваме за тяхното поведение.

— Това са жени, които не ни интересуват — рече Адзи пренебрежително.

— Защо? — отвърнах аз. — Тук за нас всяко дете може да стане опасно, ако ни издаде.

— Те са събирачки на шикалки, съвсем бедни жени, които изобщо не ни влизат в работата.

— Че са бедни, се вижда от облеклото им. За събирачки на шикалки аз обаче не ги считам.

Тук трябва да се каже, че Кюрдистан е главната страна-износителка на шикалки.

— Аз съм убеден, че имат шикалки в кошниците си! — упорито настоя Адзи.

— Аз също, ала тъкмо това ги прави подозрителни!

— Защо?

— Кой разумен човек събира сега шикалки, когато са напълно изсмукани от безпощадния зимен сняг? Който го върши, го прави само привидно и същевременно преследва съвсем друга цел. Аз познавам северни кюрдски племена, при които жените се използват като съгледвачки.

— Тогава да не би да мислиш...?

— Не мисля нищо, освен че са крайно подозрителни, точно заради шикалките, и че трябва следователно да ги подложим на строг разпит.

— Те ще избягат веднага щом ни видят да идваме!

— В такъв случай няма да се оставим да ни съгледат, преди да са ни в кърпа вързани. Аз ще сляза с Халеф. Ще се промъкнем до тях и едва когато ги хванем и задържим, ще дойдете и вие. Напред, Халеф! Ти ще останеш от тази страна на долината, аз отивам от другата.

— Хамдулиллах! — рече дребният хаджия. — Ето ти най-сетне нещо друго освен вечното здраво-седене-на-седлото. Тръгваме на лов за жени. Сихди, аз ще ги заловя и двете! Ти няма защо да се месиш!

— Бъди предпазлив, Халеф!

— Какви си ги мислиш за мен! Ако не бях аз вече достатъчно предпазлив при Ханнех, най-прелестната шикалка на... да ме прости Аллах!... исках да кажа, най-прелестното цвете сред всички рози и цветове на пролетта, как ли тепърва ще ти внимавам с тия чужди женоря! Ти не е нужно и следа от грижа да проявяваш за мен!

Той се отдалечи бързо и безшумно под дърветата. Аз трябваше да се върна право назад и да прескоча водата. Следователно той можеше да бъде по-рано от мен там. Вместо да чака, докато ида, оня изскочи измежду дърветата и се втурна към жените с високо вдигнат в ръката нож. Виждайки това, аз побързах да се изнеса на другата страна, за да предотвратя бягството на двете подозрителни жени, ала скоро забелязах, че не бе нужно, защото те бяха скочили, наистина, но не се помръдваха нито крачка напред — очевидно от страх.

За мое удивление Халеф стоеше също така вцепенен като тях. Заплашително издигнатата ръка с ножа не правеше ни най-малкото движение. Но после, като ме видя да приближавам, викна с пронизителен глас:

— Сихди, ела, ела! Живо, чевръсто!

Ала веднага след това замаха с двете ръце и завика с все гърло:

— Стой, стой! Спри! Не повече, нито крачка повече, ни една-едничка!

Аз спрях, защото, като искаше това от мен, трябваше да е убеден, че двете жени няма да ни избягат. Но бях любопитен защо първо трябваше да отида толкова бързи, а после така внезапно да спра. Във всеки случай се касаеше за някаква изненада.

— Сихди — продължи той сега, при което очите му сияеха от радост, — ти можеш добре да отгатваш, защото разсъдъкът, ти е толкова изтеглен в дължина. Сега те приканвам: я вземи да поразсъждаваш!

— За какво? — попитах.

Вместо да отговори веднага, оня кресна на жените, които понечиха да погледнат назад към мен:

— Сакън! Не се обръщайте! Той не бива да види лицата ви. Не го поглеждайте, ако не искате на мига да погубите блаженството ми! Моля ви да не се мърдате!

И обръщайки се отново към мен, ухилено ме информира:

— За какво трябва да разсъдиш? Естествено за това, кои са тези две жени!

— Размисълът няма да доведе до нищо, тъй като нямам никаква опорна точка.

— Никаква опорна точка? О, сихди, как можеш да говориш така! Никаква опорна точка! Тук стоя аз, твоят придружител и закрилник. Никаква опорна точка ли не съм аз за теб?

— Ти ли си всъщност това, за което трябва да разсъждавам?

— Не, защото независимо от цялото напъгане на духовните си сили ти все пак няма да съумееш да измериш висотата на моята стойност и дълбината на мъдростта ми. Ами трябва да разсъдиш за тези две жени, както вече ти казах!

— Значи трябва да отгатна кои са?

— Да-а, да-а! Но го кажи бързо, бързо!

Лесно му беше да си говори, защото виждаше лицата им. Аз обаче можех да виждам от тях само бедняшките им одежди, които бяха толкова широки и сдиплени, че дори очертанията на фигурите им не можех да различа. Ето защо не можех да отвърна нищо конкретно.

— Не съм в състояние да отгатна, ако не ми дадеш някакво указание или възлова точка.

— Указание? Аллах акбар! Та не стоя ли аз тук и соча с всичките си десет пръста към тях!* Нима това не е достатъчно? И възлова точка? Та не са ли ти на разположение всички възможни тукашни точки, че да можеш да ги навържеш една за друга! А пък ти твърдиш, че ти липсвали!

[* Игротловица. Буквалният превод на немската дума за указание е „сочене с пръст“ — б.пр.]

Той се канеше още да говори, ала беше прекъснат от едната жена. Чух я да казва:

— Ти си хаджи Халеф Омар, когото ние обикнахме. Аз веднага те познах. Кой е обаче сихдито, с когото говориш, и когото не бива да поглеждаме?

— Че я отгатни и ти!

— Каква наслада, какво блаженство, ако е този, за когото се сещам!

— Е, за кого се сещаш?

— И да не е добрият ефенди от Джерманистан, чийто придружител беше навремето ти при нас?

— Да, той е. Ти отгатна.

— И ти искаш от мен да не го погледна? С ума ли си си? Моята душа копнееше непрестанно по него както брашното по водата, за да се превърне заедно с нея в тесто, и когато сега това ми горещо желание може да се изпълни, да не отворя очи към този, когото душата ми обича? Ще се обърна!

Гласът ѝ звучеше необикновено енергично. Също такава беше и движението, с което после се извъртя към мен. Аз съгледах лицето ѝ и в същия миг у мен се възкресиха всички спомени за Марах Дуримех. О, мила, прелестна, сладка...

Но преди да изрека името, трябва да кажа няколко думи за тази, която сега стоеше пред мен:

Беше преди години*, в деня, когато през последвалата нощ се изкачих до пещерата, за да се запозная с тайнствения „Дух на пещерата“. Бях пленен и замъкнат към една каменна колиба, намираща се в една дива клисура в близост до селцето Шурд. Вътре ме вързаха за един кол. Трябваше да ме пази някаква възрастна жена. Тя се казваше Мадана и в тогавашното си изложение я описвах по следния начин:

[* Вж. Карл Май, „През дивия Кюрдистан“ — б.нем.изд.]

„Мадана» означава в превод «Магданозка». Как се бе сдобила старата с това име, не знам, но като стоеше сега близо до мен, ухаеше не на магданоз, а едновременно на чесън, разложена риба, умрели плъхове, сапунена вода и загоряла херинга. Тази красива жителка на долината на Заб бе навлякла къса фуста, която у нас някой надали би използвал и за пачавра за дъски. Подгъвът ѝ достигаше някъде малко над коленете и позволяваше да се видят чифт призрачни «мотовили», чийто вид говореше, че вече от дълги години не са мити... Близо до себе си съгледах до една купа с вода някакъв голям чирен, принадлежал някога си навярно към някоя стомна, ала сега се ползваше като паница и съдържаше някаква маса, която, види се, състоеше от дърводелски туткал и дъждовни червеи или пиявици... По-късно, когато останах насаме със старата, бях запитан:

— Искаш ли да ядеш?

— Не — отговорих, изпълнен с ужас.

— Да пиеш?

— Не.

Тогава уханата Магданозка припълзя, настани се по домашному на земята близо до клетия ми нос и взе в скута си отблъснатия от мен с погнуса чиреп. Видях, че бръкна с всичките пет пръста на дясната ръка в тайнствената смес и зяпна сетне беззъбата си уста като някоя черна кожена пътна чанта... затворих очи. Известно време чувах могъщо мляскане, после долових онова меко, нежно мажене, възникващо, когато езикът се използва като бърсалка, а накрая прозвуча едно продължително, доволно грухтене, което идеше съвсем доловимо от една опиянена от блаженство човешка душа. О, магданоз, подправка на живота, защо ли не си ухаеш вън на открито!..."

Да не би някой да си помисли, че душата на тази стара кюрдка приличаше на външността ѝ! Мадана, тъкмо наопаки, беше едно чистосърдечно, добродушно дете на природата. Тя облекчаваше моето положение според силите си и когато после бях отново свободен, толкова ме беше обикнала, че при раздялата си взе сбогом с мен с думите:

„На добър час, господарю! Рух 'кулян показа, че си негов любимец и аз също те уверявам, че съм твоя приятелка!“

От онова време бяха минали много години. Аз не бях ходил вече към онзи край и бях считал една повторна среща за желана, наистина, но не за възможна. А сега тя стоеше тук пред мен в целия си блясък и велелепие, милата, чаровната, сладка Магданозка — по-стара, разбира се, оттогава, ала иначе съвсем същата, както от времето, когато я опознах с празния, изблизан чиреп от стомна в ръка. Одеждата ѝ сега беше по-дълга от някогашната, но не много по-чиста и в по-добро състояние.

Едва спряла очи върху мен, тя приближи с бързи крачки, сграбчи ръцете ми, притегли ги до сърцето си и извика ликуващо:

— Ти си наистина, господарю, виждам го! Какво върховно щастие! Какво блаженство! Откак се сбогува с нас, не е минал ден, в който да не сме мислили за теб. През цялото време говорехме за теб, повтаряхме всичко, което извърши, и всяка твоя дума хиляди пъти. Чухме, че си бил отново в нашия Кюрдистан, но, за жалост, не по местата, където живеем ние, които те обичат и тачат. Бяхме се отказали да те видим някога пак в този живот, ала ето, че Бог отреди на очите ни блаженството да зърнат твоя лик! О, ефенди, невъзможно ми е да ти кажа колко голямо щастие ми донесе твоето идване! Ингджа, защо стоиш още там? Колко често съм си мислила тайно и съм говорила гласно за него! А сега, когато той е тук, стоиш настрана и като че не го познаваш!

Ингджа! (Бисерка)

Да, тя беше това, красивата дъщеря на Неджир бей, раисът на Шурд, който навремето стана мой приятел, след като ми бе преди това враг. Не ѝ личеше, че са минали години от последния ни поздрав. Тя стоеше до Халеф с все същата плаха поза както при първата ни среща в колибата на Мадана, с все

същата червенина на свян по меките, мургави страни. И тя носеше бедняшки одежди навярно една от причините за сегашната ѝ стеснителност. Но въпреки това и някой, който не я познаваше, щеше да забележи, че не е свикнала да се облича по този начин. Тя, красивата, заможна халдаеринка, трябваше да си има особена причина да намъкне такова облекло. Стоеше на едно място, без да обърне внимание на старата, сякаш не можеше да помръдне нозе. Аз отидох при нея и взех ръцете ѝ в моите.

— Привет, мила приятелко от минали, прекрасни времена! Аз също си мислех за вас и съм радостен, че ви виждам отново. Защо не говориш? Нима не се радваш и ти?

Червенината по страните ѝ се сгъсти, тя сведе очи, дирейки напразно думи и започна да плаче. Бях дълбоко затрогнат, хаджията също. Само че той не можеше да овладее като мен възмущението и му даде воля по свойствения си маниер:

— Защо се обърнахте? Тоя ефенди с напусто толкова дългия разсъдък нямаше да отгатне кои сте, докато не му го издадох, та ако ще и десет хиляди години да стоеше тук с вас в мислене! Ама сега цялата тая красива тайна е издадена и вие ме лишихте от щастието да знам нещо, което той въпреки своите безполезни познания не можеше да проумее! Сега Мадана се хили, пък Ингджа циври! Значи сега и от нас единият трябва да реве, пък другият да хихика. Защо ли обаче да тече един такъв ручей от сълзи, когато ние все пак не чувстваме нищо друго освен радост? Аз недоумявам защо... Сихди, обърни се!

— Защо? — попитах, макар добре да видях, че напразно се старае да задържи бликналите сълзи.

— Казвам ти, обърни се! — кресна ми той. — Не е нужно да знаеш, че хаджи Халеф Омар, върховният шейх на хаддехите, не може да гледа как плаче една приятелка, без да вземе веднага и той участие! Та обърни се значи, инак ще препусна и нивга няма да ме мернеш вече пред очите си!

Аз се обърнах и забелязах, че хамавандите слизаха по стената на долината. Не искаха да чакат по-дълго, защото бяха любопитни да се запознаят с причините за нашето непонятно поведение.

— Виждаш ли, че имах право? — каза Адзи, като посочи кошниците. — Нали казах, че вътре има шикалки!

— Аз също имах право — отвърнах. — Тези жени не са събирачки на шикалки.

— Вие май ги познавате?

— Да, те са наши приятелки, родният им край е сред планините на Горна Заб.

— Защо са се спуснали оттам?

Преди да съм съумял да отговоря, Мадана взе думата:

— Та това е то, което най-първо трябва да ви кажа! Как се радвам, дете ви срещнахме! Не само защото ви обичаме, а и защото сякаш Господ ви е изпратил да ни помогнете! Вие сигурно се учудвате, че сме се отдалечили толкова от нашите жилища, и че ни виждате като събирачки на шикалки, макар и да не сме такива!

— Трябва някоя важна причина да ви е подтикнала към това, особено Ингджа — подпитах аз.

— Да, една много важна причина — кимна тя. — Как ще се уплашите само, когато ви я кажа!

— Няма да се уплашим, защото вече ни е известна.

— Какво? Знаете...? Откъде идвате?

— Долу от Персия.

— Тогава е невъзможно да ви е известна!

— И въпреки това аз ти казвам, че не само ни е известна, но и даже сме тръгнали към тази, заради която сте тук като съгледвачки.

— Като съгледвачки? — попита тя удивено. — Ти значи отгатваш защо се намираме в тази местност като събирачки на шикалки? Да, ти казваш дори, че сте тръгнали към някоя! Коя имаш предвид?

— Марах Дуримех.

— Боже мой, вярно, че знаеш!

— Знам дори къде се намира!

— Това сега и ние го знаем. Ох, ефенди, какво щастие, че тъкмо с теб можем да говорим за тая работа. И как ще се зарадва раисът, като узнае, че се намираш тук!

— Кой раис?

— Ами тоя на Шурд, бащата на моята Ингджа!

— И той ли е в тази местност?

— Да. Трябва да ти кажа защо, но позволи да седна! Радостта от срещата ме удари в краката и не мога повече да стоя.

— Чувствам, че радостта ти е много голяма — кимна Халеф, — защото тя удари не само твоите, ами и моите крака. Разреши да седна до тебе!

Когато те се наместиха един до друг, тя продължи:

— Вие знаете, че Марах Дуримех няма постоянна стряха. Тя е ту тук, ту там и се появява винаги там, където хората най-много се нуждаят от нейната помощ. Говори се, че е любимка на Рух 'и кулян и негова специална пратеница.

Мадана значи не знаеше, че самата Марах Дуримех беше „Духът на пещерата“. Тя продължи да говори:

— Тъй като човек никога не знае кога идва, кога си тръгва и къде по време на своето отсъствие се намира, то е невъзможно да се помисли за нейното добруване и сигурността ѝ. Тя може дори да се помине безпомощно на някое самотно място, без някой да го узнае. Навсякъде, където хората я познават, тя е обичана и почитана, там може да се върви без грижа. Ама където още не я знаят, много лесно може да я сполети някое нещастие. Затова я помолихме винаги предварително да ни съобщава, когато има намерение да тръгне по някой път, за чиято сигурност не е спокойна. В последните години тя всякога го правеше, без един път да се е наложило да изпадне в страх. В късната есен на миналата година беше за последен път при нас в Шурд. Когато ни напускаше, каза, че не било необходимо да се притесняваме за нея, тъй като отивала само до едни познати и след няколко дни щяла да се върне. Изтекоха обаче седмици и дори месеци, без да я видим повторно. Тогава ни хвана страх за нея. Ти знаеш, ефенди, че тази жена е всичко за нас, и значи няма да се учудиш, като ти кажа, че всички села се дигнаха да я търсят. Ние претърсихме цялата страна нагоре до планините Джуди и цялата зима мръзнахме къде ли не за нея, без обаче и една-единствена следа да намерим. Тя беше изчезнала и ние я заоплаквахме като покойница. Тогава дойде при нас горе един търговец от Туз Хурмали, който ни разправи за някаква стара жена, дете живеела в околностите на Сюлеймания в един кулдук и вършела големи чудеса. Той не я бил виждал, ама много бил слушал за нея. И онова, което ни каза, ни накара да предположим, че тази жена е нашата Марах Дуримех. Завчас проводихме пратеници до Сюлеймания, от които след завръщането им узнахме, че жената била затворена и строго вардена от давидийех кюрди и с най-голяма вероятност е нашата приятелка. Който искал да иде при нея, трябвало да помоли шейха на давидийхите за разрешение, а той в замяна искал дар според състоянието на дирекция помощ. Нашите пратеници не бяха го потърсили, а даже много трябваше да се пазят от него и хората му, защото между нас и това кюрдско племе цари вражда.

Когато тя направи сега една пауза, аз се осведомих:

— Научихте ли по каква причина е затворена тази жена в куллука?

— Не. Това, види се, е тайна, известна само на малцина.

— Предполагам, че веднага сте решили да ѝ се притечете на помощ!

— Да, всички бяхме на това мнение. Повелителите на нашите райони се събраха на съвет. Един боен поход беше изключен, защото той щеше да е

насочен все едно срещу служителите на падишаха в Сюлеймания. Беше решено да прибегнем към хитрост. Хората заговориха за теб как си измъкнал Амад ел Гхандур от затвора в Амадийе и се запитаха как ли би подхванал работата, че да намериш изход за Марах Дуримех от куллука. Беше определено да бъде изпратена една малка дружина от опитни воители, която да опита да я освободи. Малка трябваше да е, за да може по-лесно да се крие. Като съгледвачи нямаше да служат мъже, а няколко жени, защото те рядко събуждат подозрение и най-често остават съвсем без внимание. Когато трябваше да бъде избран предводител, раисът на Шурд се предложи доброволно. Това щеше да е едно изкупление за по-раншните времена, когато той, както добре знаеш, бродеше по грешни пътища и навремето беше и твой враг. Беше одобрен. Като чу това, неговата дъщеря Ингджа, която винаги е била любимка на Марах Дуримех, поиска да я вземе като съгледвачка; не можеше на никоя друга да предостави достойнството да съдейства за освобождаването на нейната обична, достопочтена закрилница. Когато той след известно колебание даде разрешението си, сърце не ми даде да пусна Ингджа да се отпрати без мен към такива опасности. Та я помолих значи да я придружа и тя изпълни желанието ми.

— И твоят мъж нищо ли не възрази срещу това?

— Не, та той самият е с нас. Ти навремето не го опозна така, че да му се възрадваш. Сега обаче ще бъдеш доволен от него. От онази вечер, когато ти поведе нашите повелители нагоре към Рух 'и кулян, цари сговор между тези, които преди туй се биеха заради разликата в произхода и вярата. Оттогава раздор вече не се е случвал.

— Колко души сте тук?

— Десет мъже, като броим самия раис, и две жени, а именно Ингджа и аз. Това беше сметнато за достатъчно, тъй като ние искахме по твой пример да употребим хитрост.

— Имахте ли успех?

— Досега още не. Куллука го намерихме. Знаем също, че живеещата там е наистина Марах Дуримех. Но понеже не бива да се показваме, досега напразно се опитвахме да влезем при нея или поне да ѝ дадем знак за себе си.

— Но други са допускани при нея?

— Да, ние също го забелязахме. Идват хора, които искат да говорят с нея. Те не са допускани вътре, а само до портата, където могат да приказват с нея, и после трябва да си вървят, без да са пристъпили в кулата. Когато при един такъв случай се бяхме скрили наблизо, ние я видяхме и сега знаем, че това действително е тя.

— Значи никой няма право да влезе при нея?

— Никой. Ние наблюдавахме само един-единствен случай на влизане на хора, но те вече не излязоха. Сигурно са ги затворили.

— Знаете ли кои са били?

— Ние не ги познавахме, но установихме все пак, че са кюрди. Те имаха едно малко момче при себе си.

Тогава Адзи бързо се намеси:

— Те са, те са! Това е бил Шевин с Худир и нашите хора! Знаеш ли случайно защо нямат право да излязат?

— Не. Как можем да го знаем, след като трябва да се крием и следователно няма как да разпитваме? А и давидийехите вероятно няма да го кажат на никого.

Сега Адзи избълва поток от въпроси, които свидетелстваха за неговата угриженост, наистина, но не за необходимата разсъдливост, така че аз го помолих:

— Позволи да говоря аз с Мадана! Ти питаш със сърцето си, но не с разсъдъка... Колко давидийехи пазят кулата?

— Първо бяха двайсет — отговори старата. — Но откак тикнаха и тези непознати вътре, сигур са двойно повече.

— Във вътрешността на кулата ли се намират тези пазачи?

— Да, но двамина винаги стоят пред портата.

— И през деня, и през нощта?

— През деня са двама, ама веднага щом се мръкне, палят пред входа огън, край който седят шест и често също осем мъже.

— Имат ли тези хора някой определен предводител?

— Да. Но той не е кюрд, а един турски мюлазим (лейтенант), който има при себе си петима войници.

— Аха! Марах Дуримех следователно наистина е пленница на така наречения паша на Сюлеймания, а на давидийехите е поверен съвместният караул. Те трябва да се подчиняват на този мюлазим. Къде се намира кулукът?

— Човек може да го достигне оттук за един час.

— Само един час — обърнах се аз към Адзи. — Чуваш колко малко можеш да разчиташ на вашите съгледвачи. А са били осем човека! Ако не бяхме срещнали Ингджа и Мадана, щяхме да яздим в пълна заблуда и трябваше да сме радостни, ако не бъдехме спипани! Пътят до кулука може ли да се измени и на кон?

— Да — отвърна Мадана. — Натам ли искате да идете?

— Разбира се! И през ум не ми минава да напуснем тази местност, преди да сме измъкнали Марах Дуримех!

— И нашите хора заедно с нея, ефенди! — помоли Адзи. — Ти чу, че и те са в кулата. Как обаче ще подхванеш нещата, че да им издействаш свободата?

— Това сега още не мога да кажа. Трябва да се запозная с куллука и неговата околност, също с мерките за сигурност, които мюлазимът е взел. Понататък е наложително да говоря с раиса на Шурд, за да чуя неговото мнение. Едва когато съм узнал всичко, ще мога да си направя картина на цялото положение и да съставя определен план. Така че ти ме питаш твърде рано.

— Тогава ми кажи поне дали считаш изпълнението за възможно!

— Трябва да е възможно, защото е необходимо. Та нали казах, че няма да си тръгна оттук по-рано!

— Благодаря ти! С тези думи ти ми облекчи сърцето. Разбира се, изпълнението ще бъде трудно!

— Не чак толкова! Я погледни моя хаджи Халеф Омар! Неговото лице буквално сияе от крепка вяра!

— Действително ли сияе? — попита Халеф учудено. — Аз ви казвам, всеки път когато се касае за някое дело, за което се иска кураж и хитрост, в сърцето ми се влива страшно много добро здраве. От тоя мюлазим с неговите пет асакери и четирийсет дабудийехи ние не се боим. Най-голямата кула на света си е била Вавилонската, която сега хората наричат Бирс Нимруд*. Наскоро ние пропълзяхме в мрачната утроба на тая кула, за да се бием със змейовете на убийството и контрабандата. Ние победихме чудовищата и се изкачихме отново до светлината на деня като увенчани със слава герои. Ние от тая кула на Вавилон не се побояхме, та от вашия нищо и никакъв кулдук ли ще се уплашим? Той е толкова смехотворно нищожен, че е нужно само с ръка да бръкнем в него, за да измъкнем всички, дето искат да ги скрият от нас!

[* Забележка на Карл Май Ферлаг: Настоящото произведение е писано през 1898 г. По-нови изследвания от 1911 година установяват, че горното отъждествяване е погрешно. Легендата наистина вижда в Бирс Нимруд Вавилонската кула, докато той в действителност представлява останките на стъпаловидната пирамида Борсипа. Сравнете в тази връзка също „Алманах Карл Май — 1930“: проф. д-р Гуентар, „От Кайро към Багдад и Стамбул“.]

Беше забавно да се слуша как говори дребосъкът по този начин, особено пък понеже неговите слушатели бяха ориенталци и като такива не се сепваха от неговия маниер на изразяване. За мен също изпълнението на нашето намерение не изглеждаше свързано с големи мъчности, толкова повече че се касаеше за един турски офицер, на когото лесно можех да направя

впечатление с моите документи. Що се отнася до пленените хамаванди кюрди, то се налагаше да узная дали между тях и давидийехите е имало сблъсък, който щеше да има за последица кървава разпра. Това можеше много да затрудни нашето начинание. Ето защо попитах Мадана:

— Въръжени ли бяха хората, отведени заедно с момчето в кулата?

— Не — отговори тя.

— На коне ли дойдоха?

— Те не, но давидийехите, които ги съпровождаха.

— Значи са ги третирали като пленници?

— Да. Всеки беше вързан към един от конете.

— Някой от тях да беше ранен?

— Такова нещо не забелязахме.

— Как се държаха? Оказваха ли съпротива?

— Не. Те се оставиха да ги вкарат вътре, без да се възпротивят. Единият от тях, дето носеше момчето, не изглеждаше да е обикновен воин. Ние го чухме от думите, които изговори.

— Какво каза той?

— Когато беше развързан от коня и трябваше да мине през портата, извика заплашително: „Ние дойдохме с мир и затова ви предадохме оръжията си. Ама гледайте да не ни задържате прекалено дълго, иначе Ямир би могъл да се появи и да ни изиска с крещящи за кръв оръжия!“ Разбрах думите съвсем ясно.

— Това ме успокоява, защото разбираме, че не се е случило нищо, което да предизвика тхар (кръвно отмъщение) Къде се намира раисът с хората си?

— В близост до куллука. Ние намерихме там за нас и конете ни чудесно скривалище.

— И как стана, че вие двете се отдалечихте толкова много оттам?

— Искахме да наблюдаваме съгледвачите, които минаха преди известно време оттук.

— Съгледвачи? И откъде пък знаете, че тези хора са били съгледвачи?

— Вчера ние подслушахме давидийехите. Те са под предводителството на своя шейх Исмаил Бег там долу край водата, в една широка извивка на долината, където очакват нападението на хамаванди кюрдите.

— Вие сте го подслушали?

— Да, Ингджа и аз. Те открили, че тук са идвали хамавандски съгледвачи, и на свой ред изпратили съгледвачи при хамавандите. Те узнали, че хамавандите идват — триста мъже на брой. Когато донесли тази вест, Исмаил Бег свикал давидийехите си, за да пресрещне враговете там долу. Той реши днес отново да изпрати хора, които веднага да му доложат за приближаването на тристата хамаванди. Заранта ние наблюдавахме пратениците, защото много ни се искаше да узнаем в каква посока ще поемат.

— Защо искахте да го знаете?

— За да се осведоми къде трябва да се търсят хамавандите. Искахме да ги предупредим, защото — понеже не беше ни провървяло досега да освободим Марах Дуримех — мислехме, че тези кюрди от благодарност ще ни помогнат. Е, ама след като намерихме теб, вече не се нуждаем от тази помощ.

— И все пак това желание ще ви се изпълни, защото воините, които виждате при мен, са от племето на хамавандите. Срещнах ги вчера вечерта. Те ми разказаха за пленените си другари. Осведомиха също за старата жена, вардена в куллака. Аз веднага предположих, че тази жена е нашата Марах Дуримех, и ето как се присъединихме към хамавандите, за да яздим към кулкука. Стана така, че ви срещнахме тук по път.

— Така го е проводил Бог, ефенди, и тъй като ти си сега при нас, ние сме убедени, че Марах Дуримех много скоро ще напусне кулата. Как неизразимо ще се радват нашите воини, като видят теб и хаджи Халеф Омар! Сега при тях ли да ви водим?

— Да, ще ви помоля. Да се надяваме, че местността, през която ще минем, е сигурна?

— Не се очаква да срещнем някой давидийех.

— Въпреки това нека бъдем предпазливи. Ингджа също ли знае пътя като теб?

— Да.

— Тогава нека тя остане при нас да ни води, а три тръгни напред сама, за да ни предупредиш, в случай че съгледаш някого.

— Това ще бъде най-доброто, ефенди. Така ще направим.

Тя изтърси кошниците, сложи ги една в друга, намести ги на гърба си и се отправи най-напред по пътя надолу край рекичката. Един от хамандите слезе и предложи коня си на Ингджа. Тя прие вежливото предложение и ние последвахме милата Магданозка.

5. Марах Дуримех

Пътят предлагаше място само за два коня един до друг. Аз уредих нещата така, че до мен да се намира Ингджа. Тя се беше забулила в мълчание. Въпреки това аз се опитах да поведя с нея разговор, но той, за съжаление, съвсем не бе така оживен, както желяех. Тя отговаряше много едносрично. Види се, предпочиташе да остане мълчалива и аз нямах нищо против, когато изостана заради едно тясно място и не се придвижи веднага напред. Халеф дойде на нейното място. Милият дребосък се пръскаше от желание да излее радостта на сърцето си от тази неочаквана среща. Той го стори по такъв начин, че пое почти сам „харча“ на разговора — едно удовлетворение, което му позволих.

Междувременно Ингджа ни беше приканила да слезем, защото щяла да ни води през един хълм, зад който сме щели отново да намерим добър път. Трябваше да водим конете. На места се вървеше толкова стръмно нагоре, че и ние, и животните се пързалихме, но когато стигнахме превала, нещата се подобриха. Склонът от другата страна се спускаше полегато, а после се появи една безводна, широка лъжчина, където можехме да галопираме. Така стана, че сега застигнахме Мадана. И трябваше отново да яздим по-бавно, за да й предоставим необходимата преднина.

Тя още не беше се отдалечила кой знае колко, когато спря и замаха много оживено да останем на място, но беше вече твърде късно. От една страна, защото се намирахме твърде близо до нея и също до причината за нейното предупреждение, а, от друга, защото тук нямаше нищо, зад което бихме могли да се скрием. Веднага забелязахме и причината, поради която ни беше дала знак. Беше един самотен ездач, който, сякаш търсещо, приближаваше странично и като че се зарадва да срещне някого. Той насочи коня си към нея. Тъй като и така, и така вече ни бе съгледал и тя можеше да му даде отговор, който не отговаряше на намеренията ни, подкарахме животните си в тръс и пристигнахме при нея едновременно с него. Беше офицер с отличителни знаци на капитан. Сега се обърна не към нея, жената, а към нас, мъжете.

— От племето на давидийех кюрдите ли сте?

— Да — отговори винаги чевръстият Халеф, което в този случай обаче ми бе приятно, тъй като по този начин не беше необходимо аз да казвам неистината.

— Нали познавате вашия шейх?

— Естествено — кимна Халеф със самочувствие.

— Аз го потърсих на неговото бивачно място, но то беше пусто. Къде е отишъл човекът?

— Стои с нашите воители там отзад до реката, за да причака хамавандите, които искат да ни нападнат.

— Пак ли? Тези кучета никога не ни дават мира! Аз исках да го накарам да ме отведе до кулука, в който е затворена старата багиджа (вещица). Заради нея идвам от Керкук. Пашата ме изпраща, за да сменя мюлазима, който не е изтръгнал нищо от нея.

Този мъж беше непредпазливо откровен! До момента Халеф се беше държал съвсем правилно, но сега трябваше да поема нещата в свои ръце, ако не исках да направи някоя грешка. Ето защо попитах офицера:

— Беше ли всъщност при каймакамина в Сюлеймания, пред когото е отговорен мюлазимът?

Капитанът ме огледа с изпитателен поглед: явно се съмняваше дали съм мъжът, имащ право да му зададе такъв въпрос. Резултатът, изглежда, беше удовлетворителен, защото той отговори:

— Бях там, разбира се. Представих му пълномощното. И получих върху него подписа му, който трябва да покажа на мюлазима.

— Необходимо ли е? Мюлазимът не те ли познава?

— Не.

— Но от нашите воители все пак навярно неколцина те познават?

— Не ми се вярва, защото никога не съм бил при вас.

— Значи ти ще смениш, мюлазима?

— Да.

— Кога?

— Днес или утре, когато пожелае. Той няма какво повече да каже, няма начин да измъкне тайната от тази жена. Каймакаминът ми описа вашето бивачно място, но го намерих запуснато. После потърсих кулата, но, както изглежда, съм се заблудил. Вие сигурно знаете къде се намира?

— Да.

— Тогава ме водете натам!

Това прозвуча толкова повелително, че аз отвърнах:

— Ти май смяташ, че имаме време за тая работа?

— Време или не — водете ме натам, и то по най-прекия път! Аз съм офицер на падишаха. Разбрано?

— Тахт ел амр! (Тъй вярно!) Ще се подчиним. Моля те да яздиш тук до мене!

Дадох знак на Мадана. Тя закрачи с дългите си крака далеч напред и ние я последвахме. Капитанът, види се, бе горд, самомнителен мъж; не обелваше с мен нито дума. Това ми беше приятно, както едва ли е нужно тепърва да уверявам. Той би могъл да ме постави с въпросите си в голямо затруднение. Желателно беше само да не срещнем никого, защото у мен се беше породил план, който една среща с някой давидийех щеше да направи неосъществим, а това би било много жалко.

След като дълго време бяхме яздили мълчаливо един до друг, капитанът, изглежда, все пак сметна за уместно да каже някоя приказка. Той ме запита:

— Ти обикновен кюрд ли си?

— Не — отговорих.

— Личи ти, макар никой от вас да не може да измени на себе си.

Разбойникът си остава разбойник!

Това беше отново много непредпазливо от негова страна. Той се чувстваше недосегаем в своя мундир. Как обаче щеше да му отговори един кюрд на мое място? Аз извлякох от неговите оскърбителни думи повод да го подреда така, както изискваше моят план и както той надали очакваше.

Ливадната лъжчина беше останала зад нас, гората отново започна. Аз видях Мадана да навлиза странично в нея; преди туй тя ми даде знак да разбере, че приближаваме скривалището на нейните хора. Преди да го достигнем, трябваше да съм се оправил и с капитана; така изискваше предпазливостта. От сцената, която ни очакваше, той щеше да разбере, че не сме давидийехи, затова трябваше да го обезвредим още сега. По тази причина отвърнах:

— Разбойник? Нас ли наричаш така?

— Да — ухили се оня непринудено.

— Знаеш ли как отговаря един кюрдски воин на това?

— Той мълчи, защото е вярно!

— Да, той действително няма да каже нищо, но пък ще стори нещо.

— Какво?

— Това!

При тези думи замахнах и му стоварих един саблен удар по врата, под който той сгъна тяло напред и измъкна стъпала от стремената. После го

пипнах изотзад, издърпах го от седлото и го запратих на земята до коня му, където остана да лежи полузашеметен от страх.

— Ха така, сихди! — изликува Халеф, като скочи от седлото. — Ето го че се запозна с юмрука на един разбойник, на един давудийех кюрд! Какво ще правим сега с него?

— Вземи му оръжията, пъхни му един парцал в устата, стегни му после ръцете и ги вържи за стремето ми! При най-малката съпротива, която се осмели да окаже, ще го застрелям!

Измъкнах револвера и го насочих към офицера, който беше изправен от Халеф на крака, без да се брани. Като видя оръжието ми, той изрече със запъване:

— Един кюрд... и револвер... машаллах!

— Който е толкова нахален да изисква от един свободен кюрд услуги с тона на началник и вместо да му благодари за това, го нарича разбойник, много лесно ще узнае и други, къде по-големи чудеса! — отговорих аз. — Не можа ли пашата да изпрати някой по-предпазлив човек? Ние не сме разбойници и на теб няма да ти се случи нищо, но само при условие, че изпълняваш всичко, което поискам от теб. Сега напред!

Истински храбрият мъж е скромнен, самохвалкото обаче си е страхлив. Това се доказа и тук. Този мъж се остави да му бъде запушена устата и да го вържат за стремето ми без опит за съпротива и сега подтичваше до мен. Коня му яздеше кюрдът, който беше отстъпил своя на Ингджа.

Ние завихме, следвайки Мадана, в един засенчен от гъсти иглолистни дървета скалист лабиринт, който изглеждаше съвсем непроходим, но скоро намерихме място, откъдето да навлезем. После поехме стръмно надолу и отново трябваше да водим животните, при което те от време на време се плъзгаха по задните крака. Достигнахме дъното на някогашно езеро, което бе пресъхнало вероятно защото притокът му бе намерил някакъв друг път. Тук Ингджа спря и посочи с ръка напред.

— Там, зад храсталака, са нашите хора. Чуваш ли ги? Мадана ми казва кого сме срещнали.

Чух радостни гласове, клони запращяха и първият, който се появи, беше дългият, исполински раис, бащата на Ингджа, дете навремето се бе отнасял толкова враждебно към мен, ала бе възприел благодарение на Рух 'и кулян друго убеждение. Лицето му сияеше, когато ми протегна двете си ръце.

— Ефенди, истина ли е? Ти идваш, ти? Да го вярвам ли наистина? И твоят хаджи Халеф е също тук? Елате, елате бързо, та всички да ви поздравят! Те иначе се съмняват, че това сте вие!

— Естествено сме ние и естествено съм и аз налице! — рече Халеф. — И къде ли пък някога някой е видял този ефенди без мен, без когото той не може нито да живее и нито да свърши нещо разумно! Да, хайде да отиваме, та и другите да се насладят на върховното щастие от съзерцанието на нашия лик!

Бих отишъл твърде далеч, ако опиша сцената на срещата и възпроизведа безбройните въпроси и отговори. Аз трябваше да предпазя тези почтени хора от невнимателни изявления, тъй като капитанът не биваше да узнае кои са те и кои бяхме Халеф и аз. Когато най-сетне се успокоиха и седяхме заедно, раисът ни разказа за изчезването на Марах Дуримех и напразните им старания да я освободят от кулата. Разказът не добави нищо повече от онова, което вече бяхме чули от Мадана. Офицерът беше вързан за едно дърво толкова далече от нас, че не можеше да разбира какво говореше раисът, След като свърши с изложението си, той продължи, обръщайки се към мен:

— И сега Мадана ни осведоми, че искаш да ни помогнеш. Вярно ли е това, ефенди?

— Да.

— Ние те бяхме взели за образец, искахме да действаме хитро по твоята метода, ама каква полза от разсъдливост, когато... когато...

— Когато я нямаш — вметна Халеф ухилено. Вместо да се разсърди, раисът се съгласи:

— Да, почти това исках да кажа и аз! Ние се крием вече толкова дълго тук, без да ни споходи някой план.

— И едва-що моят сихди се е появил тук и планът му е вече готов! Забелязвам го по лицето му. Винаги когато си смалява малко едното око, в главата му седи някой лукав талаб (лисица). Имам ли право, сихди?

Кимнах.

— Виждате ли? Той е присвил едното око, значи знае какво трябва да прави. И идеята, която има, сигурно е хитра-прехитра. Познавам си аз лицето му!

— Халеф наистина ли отгатна? — попита раисът.

— Да — отвърнах, — но че издавам мислите си чрез очните мускули, това самият още не знаех. За в бъдеще ще внимавам.

— Тогава позволи да се учудя, ефенди! Ние постоянно размишлявахме, за да измислим някой изпълним план, но без успех. А ти вече имаш решение, макар че си бил едва няколко минути при нас!

— Аз го имах още докато идвах. Но това не е признак за по-голяма разсъдливост, ами съдбата беше по-благосклонна към мен. Халеф, спомняш ли си въпросите, които зададох на капитана?

— Да, сихди.

— Тогава знаеш, че той не само е напълно чужд за давидийехите, ами и че мюлазимът от кулука не го познава. Той има при себе си книжа, на които мюлазимът е длъжен да се подчини. Тук не се ли разбира от само себе си, че аз ще тръгна на негово място към кулата?

— Ти... на негово място... като капитан...? Сихди, това действително е идея от такава безмерна извисеност, сякаш се е родила не в твоята, а в моята глава!

— Благодаря ти за признанието, драги ми Халеф! Не би могъл да изречеш по-голяма похвала. Аз съм безкрайно горд от нея!

— Вярвам ти, защото най-възвишеното чувство за теб е да притежаваш моето благоволение. Но не мислиш ли, че ще бъде по-добре аз да стана вместо теб турски капитан?

— Не.

— Защо не? Считаш ме твърде голям будала за целта?

— Будала? Знаеш, че винаги съм съзирал в теб въплъщението на цялата разумност, но погледни фигурата на капитана! Ще ти бъде ли по мярка униформата му!

— Иа Аллах! Тук наистина имаш право! Който иска да иде наместо него в кулука, трябва да се намърда във вътрешността на тоя мундир, а дължината и ширината, които той притежава, за мен биха били крайно неуютни!

— Та значи виждаш, че аз самият трябва да се нагърбя с тази роля. За целта се иска преди туй да видя кулука със собствените си очи. Колко е далеч той оттук?

— Само на четвърт час — отговори раисът. — Аз съм готов да ти го покажа. Това скривалище не може да бъде в по-благоприятна близост. Мадана го откри. Давудийехите, види се, си нямат никакво понятие за съществуването на това място.

— Да, води ме! Другите ще останат тук, ние отиваме сами.

Халеф поиска непременно да дойде с нас, ала аз му отказах, защото в случая не се нуждаех от него. Колкото по-малко знаеше, толкова по-малка беше вероятността да му дойде наум да действа на своя глава. Трябваше да се погрижа да не развали нещо.

Изминахме може би двеста крачки по пресъхналия воден басейн, докато стигнахме до първия му отток. Той образуваше един тесен процеп; многократно извиващ се, прорязан в скалите от водата, така обрасъл с папрат и дървесен шубрак, че човек лесно можеше да мине отвън, без да заподозре какво скривалище има зад този привидно непроходим гъсталак. След като се провряхме през него, тръгнахме по едно късо дере надолу по долината, на чиято отсрещна стена съгледах после куллука. Той беше голям, изграден от здрави, снабдени с бойници, зидове, до който бе долепена висока кръгла кула с отчасти срутени зъбери. Това действително не можеше да се различи още от пръв поглед така ясно, понеже пречеше гъстата, изтегляща се нагоре гора. Ние продължихме да се промъкваме нататък почти до мястото, където започваше водещата нагоре пътека. За някакъв път в наш смисъл не можеше и дума да става; човек виждаше само, че тук се е ходило и яздило. Старата зидария се издигаше така смълчано там горе, че щях да я сметна за необитаема, ако не бях осведомен в противното. Наоколо не се виждаше никакво живо същество, а по-нагоре не биваше да отиваме, ако не искахме да се изложим на опасност да бъдем открити. Та се върнахме значи така предпазливо, както бяхме дошли, в нашето скривалище, където Халеф много настоятелно се осведоми какво съм наблюдавал и решил. Когато още веднъж заговорих за плана да отида към куллука като турски капитан, той ми предложи:

— Сихди, тъй като терзията не е изготвил униформата на капитана за нежните съизмерения на моята деликатна особа, а му е придал едно толкова нескромно удължение, че трябва да се откажа да вляза в съприкосновение с него, то можеш значи самият да се напъхаш в чуждите потури и непринадлежащите ти ръкави. Но аз ще се заема поне с нужните за тая цел приготовления.

— Какви приготовления?

— Ще отида към него и ще му съобща, че трябва да напусне вътрешността на своята униформа. Сетне ще ти я донеса тук, та да можеш да я облечеш.

— И защо да не отида аз при него?

— Защото ти е отказана дарбата на словото, която се иска да му направиш понятна неимоверно голямата необходимост от това разпореждане.

— Стой мирен! Ти искаш да си играеш на господар и повелител, друга причина няма. Та нали аз доброволно признавам превъзходните ти качества и сега ще ти го докажа, като ти поверя една извънредно важна служба.

— Извънредно важна? — попита оня, като неговата започнала вече да се свъсва физиономия тутакси отново просветля. — Да, повери ми я и можеш да бъдеш убеден, че няма начин да бъде в по-добри ръце!

— Зная го и затова ти я предавам. Аз те считам способен да бъдеш един отличен майстор дюлгер, драги Халеф.

— Майстор дюлгер? — попита той и физиономията му изрази изненада, която ми достави тайно удоволствие.

— Да, майстор дюлгер — кимнах му важно.

— Да не би да трябва да строя нещо тук?

— Да. Един затвор.

— Затвор? За кого?

— За капитана, за мюлазима и неговите петима войници и за давидийехите, които се намират в куллука.

— Ама всички те заедно ще са някъде към петдесет човека!

— Действително. Виждаш какво количество от камъни има тук, големи и малки. Ще бъде достатъчно да се полагат стабилно и пасващо един върху друг, от вар ще трябва да се откажем. Затворът трябва да побира петдесет души и до утрешния предиобед, а по възможност и още тази вечер, да е готов. Плана за затвора трябва да нахвърляш сам, аз, за съжаление, нямам време за това.

— А и да имаше време, сихди, аз нямаше да изтърпя да ми се месиш в занаята. Казвам ти, че правилно си оценил моето дарование за строителното изкуство на един хапус. Аз ще ти издигна постройка, над чието великолепие ще има да се дивиш. Трябва ли тя да бъде и отоплявана?

— Да.

— Това повишава, наистина, мъчнотията, ала ти ще бъдеш доволен от мен. Аз ще съградя един оджак и ще издигна комин над него. Но от какво ли да бъде покривът на тоя голям затворнически палат?

— Това предоставям на теб да определиш, защото ти си майсторът строител, комуто не бива да давам никакви указания.

— Тук си прав, много прав, сихди. Аз няма да позволя никой да ми се бърка в тая толкова, важна работа, а само ще поставя в движение предимствата на собствения си дух. Имаш ли иначе още някакво желание?

— Само едно: всичко да става възможно най-тихо. Обитателите на куллука, който се намира съвсем наблизко, не бива да чуят и най-малкия шум!

— Та това се разбира от само себе си. Ние ще работим толкоз тихо, че сами няма да се чуваме. Разчитай изцяло на мен! Ти навярно междуременно ще отсъстваш?

— Да, защото ще яздя към кулата, но не си мисли, че не си ми необходим. Нали съзнаваш, драги Халеф, какво голямо доверие ти оказвам!

— И с основание, да, да, така е, с основание! Ти хабер си нямаш какви грандиозния извисени мисли вече породи в главата ми тази задача! Аз трябва да се занимая с тях, да ги приведа в порядък. Позволи значи да подиря самотата, защото само в уединение от простолюдието на земята могат да възникнат изтъкнатите произведения на изкуството и майсторлъка!

Той тръгна и закричи после безпомощно напред-назад сред далечните дървета, без ни най-малко да подозира, че го бях превърнал в майстор строител единствено за да го направя безвреден. Той изобщо не биваше да се сеца за кулата. Тъй като сега се бях освободил от него, отидох да видя капитана.

— Освободете ме незабавно! — навика ме той. — Ще се разкайвате, задето сте ми посегнали!

— Стой спокойно! — предупредих го. — Със заплахи при нас няма да имаш никакъв успех! Нима си мислиш, че не сме разбрали що за човек си. Ти въобще не си този, за когото се представяш. Един офицер, пратен от пашата при давидийехите няма да е такъв глупак да ги нарича в лицето разбойници.

— Аз не съм офицер? Какво ти скимна! Бръкни в левия ми вътрешен джоб и ще намериш писмената заповед на каймакамина с моето име и чина ми!

Сторих, естествено, каквото поиска, защото тъкмо това бях възнамерявал. Заповедта беше отворена, така че можех да я прочета, без да се налага да я разпечатвам. Тя не би могла да бъде по-подходяща за намерението ми. Сега вече не желаех повече да си имам работа с този мъж. Казах на раиса какво искам. Офицерът беше отведен настрана, където бе принуден да се съблече, след което трябваше да се задоволи с шинела си. Той вдигна адска врява, но това никак не ме интересуваше. Името му показваше, че е арнаутин, затова не беше нужно да се отнасям прекалено внимателно с него и да се съобразявам с честта му на офицер. Арнаутите, особено преместените в Ирак, са все груби, брутални хора, а че той принадлежеше към този сорт, беше доказал.

Когато се бях пъхнал после в мундира му, раисът заяви, че никой човек, комуто бях непознат, няма да разбере, че дрехите не са мои. Халеф ми викна отдалеч:

— Сихди, всеки ще те сметне за този, за когото трябва да те сметне. Повече не мога да ти кажа, защото нямам време. Имай значи добрината да ме извиниш! В главата ми се върти каушът с неговите дувари, покрива и също високия комин!

Тъй като трябваше да нося оръжията на арнаута, предадох своите на раиса за съхранение; само единия револвер пъхнах в джоба. На въпроса как

смятам да се държа, обясних, че нямам никакви специални намерения. Никой не биваше да напуска до връщането ми скривалището и трябваше да се избягва всеки висок, отекващ надалеч шум. Повече желаниа засега нямах.

Трябваше да изкача стръмния баир, по който се бяхме спуснали. После насочих арнаутската кранта надясно в дерето, през което се бях промъкнал с раиса към долината на куллука. Искан откровено да призная, че ми стана доста неприятно, когато видях кулата да стърчи пред мен. До горе щях да стигна, но щях ли да се върна? Може би изобщо нямаше да успея! Намерението ми беше много по-опасно, отколкото бях допуснал да си призная!

Бдителността на давидийехите май не беше прекалено голяма, защото почти стигнах съвсем горе, без да срещна някой от тях. Накрая минах под няколко огромни дъба и когато ги оставих зад себе си, се озовах почти до портата. Отстрани клечеха петима кюрди, които скочиха при появата ми. Те ме огледаха бързо, после четиримата извървяха няколко крачки насреща ми, а петият изчезна във вътрешността. В този миг всяка тревога беше изчезнала. Та нали страхът от опасността най-често е по-голям от самата опасност.

— Вие сте кюрди от племето давидийех? — попитах сухо, като скочих от коня и хвърлих на един от тях юздите.

— Да, ага — отговори той.

— Имате ли отделен предводител?

— Да, това е Ребат.

— Той къде е?

— Вътре в караулното.

— А мюлазимът?

— Гледа си кефа. Бива ли да го обезпокоим?

— Аз самият ще го сторя. Водете ме при него!

В този момент се измъкна един върлинец, мършав тип, навесен с всевъзможни оръжия, застана непосредствено пред мен и каза с тон на почителност:

— Привет, о, юзбаши (капитан)! Аз съм Ребат, комуто тези воители тук са длъжни да се подчиняват.

— Това вече го знам. Известно ли ти е къде се намира сега Исмаел Бег, вашият шейх?

— Да. Той чака... чака...

Поколеба се да продължи по-нататък. Вероятно не му беше ясно дали трябва да ми даде необходимите сведения, или не. Ето защо довърших приказката му:

— Той чака тристата хамаванди, имаш предвид. Тук той наистина е сбъркал хесапа си, вашите съгледвачи е трябвало по-добре да внимават. Аз ви нося важна новина, много е спешна, но не мога да я изрека, преди да съм се убедил, че тук всичко е наред. Води ме при мюлазима!

— Веднага, о, юзбаши. Позволи да тръгна напред!

Минахме през портата във вътрешността на кубовидната зидария. Тя образуваше четвъртит двор, снабден околоръст с високи малко над човешки бой повредени навеси. Вдясно и вляво стояха конете. От двете страни на портата и също отсреща при страната на входа за кулата във всевъзможни пози стояха кюрдите и петимата войници. Те станаха, когато се появих. Уважението, засвидетелствано на моя мундир, ми подейства успокоително. Смеех да се надявам, че хората ще ми се подчинят.

Ребат изкачи няколко стъпала до вратата, водеща в кулата. Аз го последвах. Вдясно имаше най-напред едно стълбище с доста разрушени стъпала, по-назад — един вход, затулен със стара черга. Предната половина на лявата страна образуваше глинен под, под който се търкаляха няколко ликови въжета — за каква цел служеха, узнах по-късно. После зееше една голяма четириъгълна дупка, над която витаеше една отвратителна мараня от плесен и гнилоч. Кюрдът посочи завесата.

— Мюлазимът е там. Да дойда ли с теб при него?

— Не. Чакай във двора, докато излезем. Аз съм пратен да го сменя, той ще ви го каже после. Пашите на Керкук и Сюлеймания са гневни, дето не умеете да отворите устата на старата вещица. Нещата сега ще се променят! Нима толкова не можете да се оправите с една стара жена?

Дългият бабаит се сви смутено под тези думи и измънка със заекване:

— Помисли, о, юзбаши, че тя е магьосница! Тя умее да си отмъщава ужасно за всяко оскърбление.

— Глупости!

— Да, да, умее! Ние го знаем. Повярвай ми! Та нали се вижда по хората, които идват да й изрекат молбите си. Всичко, което казва старата, се изпълнява. Вярно, за тая работа пашата нищо не бива да чуе...

Той спря уплашено по средата и сведе още по-ниско глава отпреди. Не беше трудно да отгатна защо беше прекъснал по средата на приказките си. Аз веднага се възползвах от случая да му кажа с най-строг тон:

— Какво чувам тук! Идват хора, които биват допускани до жената?

— Да, господине. Ние помолихме мюлазима и той го разреши. Надяваме се, че и ти няма да откажеш това разрешение, защото на теб също ще се полага пай от даровете, които получаваме.

В този момент отгоре прозвуча гълчащ глас:

— Кой говори толкова високо там долу? Не знаете ли, че сега ми е времето за почивка?

— Това е мюлазимът — обясни ми тихо кюрдът. — Той значи не се намира в стаята си, а горе на стълбището, където имал по-добър въздух, както казва.

— Чакай ме вън! Аз отивам горе при него.

Той се отдалечи, а аз заизкачвах бавно стъпалата. Мюлазимът, изглежда, само бе чул, че се говори. Вероятно не беше разбрал нищо, защото иначе държането му щеше да е съвсем друго. Нищо не беше по-добре за плана ми от това, което бях узнал от дългия кюрд. Чудодейната способност на Марах Дуримех съществуваше само във въображението на кюрдите, които разправяха въпросните приказки, за да приберат дарове. Моята самоувереност беше нараснала значително.

Едва изкачил няколко стъпала, чух от горе гневно да се вика:

— Кой смее да се качва там? Нали знаете, че сега искам да си имам рахатлъка!

Въпреки това аз продължих да вървя. Когато оставих сетне извивката на виещата се стълба зад себе си, видях мюлазима да лежи проснат надълго върху мръсния под с ръце под главата. Той се надигна, за да започне гневно да гърми, пролича му, ала като съгледа мен вместо някой давудийех, скочи шокиран и замря, без дума да каже. Такива очи, такова лице и такъв мустак можеше да има само един арнаут. Не беше вече млад, следователно се бе издигал от низшите чинове и сега биваше използван за цели, подобни на настоящата, които нямаха нищо общо със службата в действащата армия и с чувството за чест.

— Ще се наложи да ти наруша спокойствието — казах аз. — Нарушаването ще бъде по-дълго, отколкото си мислиш!

Сега спрях пред него и го огледах внимателно. Ако преценката ми беше вярна, работата с него нямаше да ме затрудни.

— Прощавай! — избъбра. — Аз... аз мислех, че... че е някой кюрд!

— Заблудил си се. Ето, виж кой съм!

Измъкнах документа от джоба и му го дадох. Той се нуждаеше от много време, докато свърши с четенето. После отпусна ръка и попита:

— Трябва да си замина оттук? Ти идваш на мое място? Това ми е много удобно! По-скоро бих пожелал да съм сред духове отколкото в близост с тази жена, от която те побива страх като пред скелетите на смъртта.

— Твоят кураж, види се, е безкраен — забелязах аз.

— Така говориш сега, ама след няколко дена ще бъде друго! Аз изпълних своя дълг и ловко я подпитвах, ама тя има вид на труп и е няма като гроб. Ти също няма да узнаеш нищо от нея!

Много ми се искаше да знам за какво се е отнасяло това подпитване, но една забележка или въпрос от моя страна лесно можеше да издаде пълното ми неведение. Ето защо предпочетох да си поиграя на съдия-следовател.

— Ти си допускар външни хора да говорят с нея?

Той премълча.

— И си вземал дарове за тая работа?

И сега не каза нищо.

— Говори! Чуваш, че те питам!

— Да, върших го — призна. — Ти също ще го вършиш, макар и не още от първите дни. Ужасяващата скука ще те пипне, както на мен ми разтягаше душичката и тогава ще бъдеш радостен, когато някой път дойде промяна. Аз съм безкрайно щастлив, дето ще се отърва от тази самота и компанията на тоя ходещ труп! Ще ме доложиш ли?

— Не, аз не допускам да бъдат наказвани другари.

— Благодаря ти! Кога ще мога да си тръгна?

— Когато искаш.

— Е, в такъв случай веднага, ако е възможно!

— Преди туй обаче трябва да ми предадеш поста така, както си го приел.

— Ще го сторя начаса и с най-голямо удоволствие. Приел съм само жената. Хамаванди кюрдите, които шейхът изпрати, всъщност не ни интересуват, но аз ще ти покажа и тях.

— Как се държат те?

— Гордо и безмълвно. На тях и на ум не им идва да изпълнят искането на шейха и да му заплатят — само защото без негово знание са стъпили на територията му — свободата си с двеста пушки. С това те биха се разоръжили частично и следователно биха отслабнали спрямо давидийехите. Те са убедени, че техните хора ще дойдат да ги измъкнат. Съжалявам ги заради дупката, в която трябва да останат напъхани толкова дълго сред изпражнения и нечистотии.

— Знаеш ли също кои са?

— Толкова добре като теб. Шейхът не можеше все пак да го държи в тайна от мен. Че Ямир дойде насам под фалшиво име, беше непростима непредпазливост от негова страна. Един толкова прочут предводител винаги трябва да очаква, че ще бъде разпознат.

— Ти го кориш и все пак той лежи и на твоята съвест!

— Защо?

— Ако не бяхте разпространявали мълвата, че старата върши чудеса, то нямаше да идват толкова много хора, а също той.

— Това го правеха давидийехите за своя изгода, аз не съм ги съветвал такава нещo.

— Но си го търпял?

— Защото делът от даровете, които получавах, беше тук единственият ми приход. Ти нали самият знаеш как стои работата с нашата заплата. Ние я получаваме толкова рядко. И тъй като човек трябва да живее, той се принуждава по някакъв начин да си докарва приходи.

— Но жената, както предполагам, изобщо не знае, че е считана за лечителка и чудодейка?

— Не. За това тя не знае нищо.

— Как може да общува с хората, без да го узнава?

— Ние я оставяме с вярата, че тези хора желаят да се моли за тях. Тя има право да отива до портата при тях, но не и да говори с тях. Там слага ръцете си върху им и се моли. Това е всичко, което става. Удобно ли ще ти бъде сега да ти я покажа?

— Да. Известно ли ти е нейното истинско име?

— Не. Беше ми забранено да питам. А на теб?

— Да, аз го знам.

— Значи ти си по-дълбоко посветен от мен, ама не си пратен от каимакамина, а от пашата. Може ли да узная името от теб?

— Не. След като не го знаеш, нямам право да ти го казвам.

— Тогава ела! Тя е тук горе.

Сега се молех Марах Дуримех да не ме познае или да не ме издаде с нещo, ако това се случи. Той ме отведе едно стълбище по-високо. Тук имаше една яка, скована от талпи врата, подлостена от две напречни греди. Той ги отстрани и отвори. Откри се едно голямо, много мръсно помещение, което

получаваше въздух и светлина от два тесни отвора. Тук седеше тя на една стара, скъсана черга до стената. Беше склучила ръце и явно се молеше.

Да, това беше Марах Дуримех! Беше загърната както по-рано в широка тъмна наметка, от която мършавото ѝ лице поглеждаше като мъртвешка глава. И днес нейните дебели, белоснежни плитки висяха почти до земята, когато се изправи бавно при нашата поява.

При шума от влизането ни тя навярно беше очаквала само мюлазима. Сега освен него видя да пристъпва и втори, поради което отпрати изпитателни очи към мен. Нито мигла, нито бръчка от лицето ѝ не трепна. Погледът ѝ идваше към мен сякаш от далечни, далечни далнини, за които познание няма, а устните ѝ не се раздвижиха нито за сричка. Имаше вид, като че не дишаше. Впечатлението, което правеше, не беше за мъртвец, както беше казал мюлазимът, а за едно неземно, едно... няма дума за това. Аз почувствах едно дълбоко благоговение вместо ужас.

— Този юзбаши е дошъл да ме смени и да те пази вместо мен — каза мюлазимът. — Надявам се, че ще му създаваш толкова малко грижи колкото на мен!

Гласът му беше несигурен, той се страхуваше от нея.

— Неговото идване е благословено! — изговори тя бавно и с дълбок, убедителен тон, от което добре можех да заключа, че ме е познала.

— Имаш ли някакво желание? — попитах.

Тя наклони леко глава настрани и се заслуша към мен. По лицето ѝ плъзна щастлива усмивка като на човек, до чието ухо е достигнал дълго очакваният звук. После отговори:

— Моето единствено желание е Бог. Който живее в него и неговата любов, не се нуждае от други желания.

— Ти каза истината! Той знае подходящия миг за всичко, което служи за наше благоденствие.

След тези думи аз се обърнах и излязох. Мюлазимът ме последва и подлости отново вратата. После ме поведе надолу към подземния кауш. Там каза:

— Тук долу са пъхнати камавандите. Ти не ги чуваш и виждаш, защото е дълбоко и тъмно, а те са достатъчно горди да не изговорят гласно нито дума. Само понякога се чува за миг изплакването на момчето.

— С помощта на тези въжета ли бяха спуснати? — осведомих се аз.

— Да.

— Как стоят нещата с яденето и пиенето?

— Спускаме им веднъж на ден вода в една катуна и също хляб, който един кюрд пече от брашно и вода на открит огън. Мога ли да ти дам още някакви сведения?

— Не, тези са достатъчни. Сега знам всичко.

— Значи си готов да поемеш поста?

— Да.

— И мога да потегля?

— Веднага щом поискаш.

— В такъв случай ще те помоля да ми удостовериш всичко писмено!

— Ще ти впиша удостоверението в документа на каимакамина.

— Да, стори го! Моля те да влезеш с мен вътре!

Той бутна настрани споменатата преди малко черга, служеща за врата, и ние влязохме в малко помещение, в което нямаше нищо друго освен един стар дюшек, ползващ се очевидно денем за сядане, а нощем за спане. Шинелът беше единствената завивка. Караулно помещение на един офицер в Кюрдистан!

— Виждаш, че няма да живееш в някой палат — ухили се мюлазимът. — Аз съм радостен, дето мога да си вървя, и веднага щом напишеш необходимото, няма да чакам нито миг!

— Имаш ли мастило?

— Не. Такива скъпи неща тук няма.

Бях мушнал в джоба бележника си не защото съм очаквал да ми дотрябва, а защото не исках да го оставя във външния джоб на горната дреха. Към него имаше един молив, с който написах няколко радушно съставени реда за мюлазима. Той ги прочете, прибра хартията и ми подаде ръка.

— Това са много другарски слова, благодаря ти! Сега вече нищо не ме задържа тук!

Излязохме на двора, където той накара войниците да се строят и даде заповед да оседлает коня му. Докато това ставаше, махна на Ребат да приближи и му обясни с висок глас, така че всички да чуят:

— Този храбър юзбаши е пратен от пашата да застъпи на мое място. Той притежава доверието и симпатиите на вашия шейх и ще бъде за вас един снизходителен повелител. Аз обаче се сбогувам с желание с това място. Аллах да ви закриля!

Тази препоръка беше последица от моите любезни редове. След няколко минути той ми подаде ръка и се отдалечи яздешком. Аз тръгнах

напред-назад из двора да огледам конете и много добре видях следящите ме погледи на кюрдите. Те искаха по външността и държането ми да отгатнат какво могат да очакват от мен.

Речат вървеше близо до мене, за да отговаря на моите подхвърлени между другото въпроси. Нещо явно го притесняваше, но не се решаваше да го разкрие, докато бе принуден от моята преднамерена любезност да каже:

— Не спомена ли за някаква вест за нас, която била много спешна, о, юзбаши?

— Да — отговорих. — Вашият шейх го изпрати по мен, но аз размислих иначе, защото вие сте необходими тук и ми е невъзможно да се лиша от вас.

— Ние трябва да тръгнем оттук?

— Да, но аз не мога да ви пусна.

— Защо трябва да тръгнем? — попита той настоятелно.

— Защото той е узнал, че вашите съгледвачи са се заблудили. Идват не само триста хамаванди кюрди. Жената на Ямир, която навярно познавате, е начело на една много по-голяма дружина. Шейхът ги очаква днес следобед.

— Я Аллах! Тогава той има твърде малко хора при себе си!

— Така мисли и той — кимнах.

— Не е ли разпратил вестители?

— Сторил го е, наистина, но дали помощта ще пристигне навреме при него, това е много любопитно.

— Той види се, е говорил и за нас?

Речат беше огън и пламък; другите давидийехи също се скупчиха възбудени.

— Естествено, говори и за вас — отвърнах аз бавно. — Искаше да ви прати един бърз куриер, но тъй като аз и така, и така щях да яздя към вас, а при това надмощие на врага той не желаше от нито един човек да се лишава, използва случая да натовари мен с тази мисия.

— Какво заповяда? Какво трябва да сторим? Говори бързо, говори бързо!

— Трябвало веднага да идете при него, защото не можел да остави бездеен в куллука един толкова силен отряд като вас, докато другите щели да се бият с двойно по-многочислен враг.

Тогава оня ми кресна гневно:

— Това... това е трябвало да ни предадеш, а ти ни го казваш едва сега, когато можехме да сме заминали отпреди час!

— Заминали? Какво ви хрумна! Аз не мога да пусна дори един от вас! Пашата...

— Мълчи за пашата! Какво ни влиза на нас в работата пашата, когато нашите воини ще бъдат нападнати от един превъзхождащ ги враг? Ние трябва да тръгваме!... Жената на Ямир! Тази дяволица! Не можем нито миг по-дълго да останем. Ставайте, хора, оседлавайте бързо!

Аз се възпротивих привидно, но в замяна чух само грубости и когато накрая се осмелих да измъкна сабята и да изрека една строга заповед, Ребат ми кресна отново:

— Мълчи! Мислиш, че се плашим от острието ти? Ние сме свободни, независими давидийехи, на които никой юзбаша не може нещо да заповядва! Пленниците са затворени тук на сигурно, не могат да излязат, а докато се върнем, нали си имаш твоите войници. Те са ти повече от достатъчно. С тях можеш да браниш куллука месеци наред. Значи мълчи, защото всяка дума е напразна!

Та нали тъкмо това исках! Аз продължих да се правя и по-нататък на упорит, наистина, ала никой вече не ми обръщаше внимание каквото и да си говорех. Скоро те язدهа надолу по хълма и аз си останах само с моите петима верни войници.

Какъв успех! Мюлазимът си замина с удостоверението за предаване на поста и давидийехите също бяха запитали през девет баира. Сега оставаха само още войниците, на които личеше, че най-ще им бъде добре да се скрият някъде. Те стояха при портата и гледаха с копнеж след кюрдите. Нямаше ни един сред тях, чиито духовни дарби да затруднят намерението ми. Те изглеждаха също така некадърни като дръгливите си кранти, които стояха сега сами с моята в двора. Нямаше да бъде трудно да ги обезвредя.

Най-напред отидох отново в кулата и се качих при Марак Дуримех. Отстраних зарезващите греди, отворих вратата и влязох при нея. Тя стоеше все още изправена по средата на помещението и сега протегна ръце към мен.

— Знаех, че ще дойдеш пак. Бъди благословен, ефенди! Бог те праща при мен в подходящото време, защото зная, че скоро трябваше да бъде отведена надалеч, където щях да намеря само омраза и несправедливост, а не любов и справедливост. Някога си взех с теб сбогом за цял живот, а ето че очите ми отново могат да те зърнат! Какво блаженство! Ти си мой син, мое дете, не от плътта, но от стремежа на моята и твоята душа, в духовния начин на живот, който ни води към една и съща цел нагоре. Затова нашите земни пътеки се срещат отново и затова си пратен да ме отведеш обратно при тези, в чиято любов живея още тук на земята. Аз няма да те питам откъде и как си дошъл, няма да те питам също как и накъде ще ме отведеш; ти си тук и аз ще те следвам. Ето, хвани ме за ръка!

Аз притиснах ръцете ѝ до устните си и я изведох мълчаливо навън и после долу в двора, където заповядах на войниците да сгънат шинелите си — те отдавна вече не бяха такива — като възглавница, на която тя седна. После петимата бедни дяволи трябваше да ме последват нагоре, където бе затворена Марах Дуримех. Те имаха при себе си само щиковете. Когато сега влязоха и ме погледнаха в очакване, аз извадих револвера, насочих дулото към тях, изнесох се вън пред вратата и им обясних:

— Сега затварям вратата и си тръгвам с пленниците. Дръжте се до довечера спокойно, после можете да започнете разединяването на отделните талпи, което е лесно възможно с помощта на остриетата ви. След като успеете, можете да правите каквото искате!

Никой от тях не се помръдна. Моето поведение им беше непонятно. Аз бутнах вратата, без да ми бъде попречено, сложих напреко гредите и слязох отново по двете стълбища. Долу лежаха въжетата. За да е по-лесно изкатерването бяха снабдени с възли, а на края си имаха здрави клупове.

— Ямир! — викнах надолу. — Отговори! Чуваш ли ме?

Долу остана тихо. Тогава продължих:

— Твоята жена дойде с нас. От нея знам, че си чувал, за мен. Казвам се Кара бен Немзи и побързах да дойда да ви освободя. Разкарах мюлазима и давидийехите с хитрост и сега ви спускам въжето. Вържете най-напред за него здраво момчето, че да го изтегля!

— Не — извика тогава един глас. — Преди да ти го поверя, трябва първо аз да те видя. Аз самият идвам. Дръж здраво!

Спуснах въжето и увих горния край около един издаден камък от рамката на вратата. След няколко мига пред мен стоеше един кюрд, в който веднага си личеше изтъкнатият воин. Той ме погледна изпитателно.

— Ти си се нарекъл Шевин, но си самият Ямир? — попитах, издържайки погледа му.

— Да — отговори той. — А ти претендираш да си Кара бен Немзи? Докажи го!

— Как мога да го докажа? Огледай се! Ще установиш, че всички пазачи са се махнали.

— Знам, че Кара бен Немзи има на шията си белег от дълбока рана с нож. Покажи ми го!

Извъртях се така, че да го види.

— Ти си наистина! Хамдулиллах! И казваш, че моята жена била също тук?

— Да.

— Знаех си аз, че ще дойде! Къде е тя?

— Засега в едно скривалище тук наблизо.

— Как и къде я срещна, защо си сам тук и...

— Моля те сега да не питаш — прекъснах го аз. — Това, което искаш да узнаеш, трябва да разкажа и на другите и не ми се ще да го правя два пъти. По-добре нека побързаме да изчезнем оттук. Ето, вземи въжето, да помогнем и на останалите!

Няколко изговорени надолу думи бяха достатъчни да уведомят хората му, че той се е убедил в истинността на моите думи. Пратиха първо Худир, а после се изкачиха и те. Външният им вид беше лош. Бяха страдали повече от нечистотията и зловонията отколкото от глад и жажда.

Сега бяха изречени куп въпроси, на които трябваше да отговоря. Аз ги помолих да потърпят с това и сега преди всичко друго да напуснат с мен куллука. Те не знаеха нищо за Марах Дуримех и когато излязоха на двора, бяха изненадани при вида на старицата.

— Коя е тази жена? — попита ме Ямир.

— Също пленница — отвърнах. — Нейната родина е областта при Горни Заб.

— Да не би Лизан, Раола, Шурд и другите намиращи се в онази посока там селища?

— Да.

Тогавата той пристъпи към нея, коленичи и помоли:

— Ти не си никоя друга, освен Марах Дуримех, любимката на Небето и ангелът на всички хора. Благослови ме!

Тя като че се пробуди от дълбок унес. Една прекрасна, неземна усмивка премина по лицето ѝ, после сложи ръце на главата му.

— Който желае Божията благословия, той вече е благословен чрез това желание. Господ да бъде с теб нине и вовеки, нека крилете на неговите пратеници те пазят отвред и пътеката ти никога да не приближава провалата на тези, които се противят на Бога. Това ти пожелава Марах Дуримех!

Колениченето на гордия мъж беше станало така естествено и от само себе си и думите на старицата прозвучаха така тържествено и грабващо, че сцената ми оказа дълбоко въздействие. Имах чувството, че тази благословия се бе спуснала от един друг свят.

В близост до вратата бяха облежани пушките на войниците. Кюрдите си ги присвоиха. Но да посегнат и на старите, преуморени кранти, нямаха

желание. Те си останаха следователно неоспорвано притежание на падишаха. Ние вдигнахме Марах Дуримех на моя кон, който бе поведен грижливо от двама хамаванди, и се заспускахме по хълма. На идване аз се бях надявал, че делото ми ще успее, но че ще може да стане толкова бързо и толкова лесно, наистина не си го бях мислил.

Долу свихме в гората и после в късото дере. Тъй като исках да спестя на Марах Дуримех трудното изкачване по баира, спрях на мястото, където се намираще гъсто обраслият някогашен отток на езерото. Там я свалихме от коня. Аз исках да се насладя на гледката на една голяма, радостна изненада и ето защо помолих моите придружители да чакат на това място, докато дойда да ги взема. После се запровирах между скалите и през папратите към нашето скривалище.

Когато видях пред себе си откритото пространство, ме напуши сърдечен смях. Каква шетня и движение имаше само тук! Всички, като изключим капитана, който бе вързан за едно дърво, мъкнеха с пот по лицата камъни, за да ги нареждат един до и върху друг по плана на хаджията. Беше очертан един такъв огромен четириъгълник, сякаш в него трябваше да бъде напъхано цяло кюрдско племе. Характеристиката „с пот на лицата“ трябва да се приеме съвсем буквално. Най-развеселяващо въздействаше дълбоката тишина и мълчание, при които се трепеха хората. Дори Халеф не изричаше нито дума; той се разпореждаше с жестове, които бяха, наистина, повече от изразителни. Скачаше от едно място на друго и влагаше толкова въодушевление в работата, сякаш от това зависеше спасението на душата му. Ето, че чу смеха ми, и се обърна. Като ме съгледа, пусна големия камък, който тъкмо се канеше да замъкне на мястото на неговото предназначение, и ми викна:

— Ти си отново тук, сихди? Смееш се, и то така високо? Не ни ли заповяда да се държим тихо?

— Вече можете да говорите високо, да, дори да викате — отвърнах. — Аз съм убеден, че давидийехите няма да ви чуят.

— Да кажем тогава хвала и слава на Аллах! При толкоз тежка работа да не бива да обелиш дума е прекалено много да се иска все пак от човек, който не е ням. Виж творението ми! Не се ли прехласваш? Не е ли всеки отделен камък свидетел на моите духовни дарования, на моя разсъдък в цялата негова широта? Може ли дълготата на твоя нявга да изобрети такъв ми ти един строеж? Моля те, отговори ми на въпроса!

— Мда-а, аз едвам сега те опознавам в цялото ти величие, драги Халеф. Ти непременно е трябвало да станеш майстор дюлгерин!

— Благодаря ти! Като шейх на хаддехите се чувствам по-добре. Мъкненето на тежки камъни нарушава ритъма на сърцето и безпокои убеждението за добро здравословно състояние. Достатъчно е, че признаваш

всичките ми различни дарби. Ами как стоят нещата при теб? Ти се канеше да вървиш към куллука. Беше ли горе?

— Да.

— И вече си долу? Ония не са искали, види се, да те приемат като капитан. Ти искаш всичко сам да правиш. Ако ме беше взел със себе си, моите думи и камшикът ми щяха да ти създадат почитание. Ама така ти ни развали възможността за успех!

— Не съвсем!

— Тъй ли? Не съвсем? Значи тя все още е налице?

— Да.

— Може ли и аз да се включа?

— Естествено.

— Хубаво! Какво трябва да свърша?

— Най-напред да идеш с няколко мъже до мястото, от което сега влязох, и с помощта на ножовете да отстраните гъсталака, та да се освободи входът. Но веднага! Спешно е!

— Добре. Елате, храбри мъже на хамавандите! Оставете засега камъните да си лежат, трябва да се направи път, по който да вкараме пленените давидийехи в кауша!

Той подкара усърдно хамавандите пред себе си. Те му се подчиниха и само Адзи остана, за да ме попита угрижено:

— Ефенди, можа ли нещо да узнаеш за брат ми Шевин и неговото момче Худир?

— Мъж на име Шевин хората там горе не познават — отговорих.

— Значи людете, които търсим, не се намират в кулата! Ние трябва да продължим издирването.

— Как може човек да има успех при издирването на хора, за които не е научил истината?

— Не е научил истината? Какво искаш да речеш с тези думи?

— Брат ти наистина ли се казва Шевин?

— Не.

— Той наистина ли ти е брат?

— Не.

— И твоето име е Адзи?

— Да.

— В такъв случай съжалявам, не мога да ти помогна. Пленници имаше в куллука, вярно, но това не са хората, които търсиш. Това беше един прочут кюрдски герой със своя малък син и неколцина воители.

— Аллах! Известно ли ти е името му? — попита тя бързо и с голямо напрежение.

— То е Ямир.

— Ямир... Ямир! Той е бил в куллука? Значи сега вече не е? Къде е сега? Каж ми бързо!

— Потърси го сама! Щом имаш толкова малко доверие в Кара бен Немзи, че да искаш неговата помощ, наистина, но да криеш от него истинското си положение и име, то не бива да се учудваш, ако той отдръпне ръка от теб. За толкова слаби ли считаш очите ми, че да не мога да отлича жената? Ще те помоля отсега нататък да правиш каквото ти харесва, но аз повече нямам никаква работа с Шевин!

Аз я оставих в нейната обърканост и отидох при Ингджа, която стоеше с Мада на при усърдно работещите мъже и ги наблюдаваше.

— Имам една молба — казах й. — Мога ли да се надявам, че ще я изпълниш?

— С удоволствие, ефенди, стига да съм в състояние! — отговори тя.

— В състояние си. Промуши се покрай тези мъже и помежду скалите. Отвън те очаква една радостна изненада.

Сега закрачих към намиращото се зад камъни и храсти място, където бях оставил дрехите си, и отново се преоблякох. Още не бях съвсем готов и чух високо радостно ликуване — мигът на срещата беше настъпил. Не побързах, защото на сърцето принадлежи първото, висше право. Но само след късо време Халеф довтаса с такъв гръм и трясък в храстите, че едва не ме събори, и закрепя, силно зачервен от възбуда:

— Мискин, ей това си ти, сихди! Такъв шамар не съм очаквал от теб!

— Какъв шамар?

— Без думица да кажеш, ми измъкна цялата слава изпод носа!

— Нима я имаше вече под носа?

— Да! Или куллукът не се намираще под носа ми също както под твоя? Налагаше ли се да освобождаваш тези хора, без да ме вземеш със себе си?

— Униформата добре ли ти беше?

— Не. Но това все пак не е причина да извършиш делото в мое отсъствие. Ти трябваше непременно да дойдеш да ме вземеш!

— И да не използвам възможността? Тогава клетите хора можеха до смъртта си да останат в кулата. Халеф, ама що за... мискин си!

— Аз?

— Да. Ти нарече така мен, но самият си такъв. Който заради осъдително самохвалство иска да остави в несрета ближните си, които могат да бъдат спасени веднага, но на него му изнася да им помогне по-късно, той е един себичен човек, един... мискин! Тъй, сега знаеш кой заслужава тази характеристика, ти или аз!

Оставих го да стърчи на мястото си и се отдалечих. Та нали знаех, че много скоро ще бъде пак радушно разположен към мен.

Когато излязох от „гардеробната“ си, Ингджа се завтече със сияещи очи към мен и ми стисна ръката:

— Това беше една голяма, една безкрайна радост, ефенди! Чрез твоята доброта аз първа имах възможността да поздравя Марах Дуримех и другите спасени. Благодаря ти!

Мадана, прелестната Магданозка, беше също тук. Нейното заплениение беше толкова голямо, че не бе в състояние да го овладее. Тя поиска разрешение да ме прегърне и понеже магданозът е една много полезна подправка, аз ѝ позволих.

После към мен се втурна устремно Адзи, която няма да окачествявам вече с мъжкото „той“ и ми направи признание:

— Ефенди, аз постъпих много несправедливо спрямо теб! Съзнавам, че държането ми трябва да те е оскърбило. Ти ми желаше доброто и рискува всичко, за да спасиш моя мъж и детето ми. Благодаря ти от все сърце, като те моля за прошка!

Казах ѝ, че не съм се почувствал оскърбен и че урокът, който преди малко отправих към нея, трябва да бъде приет в съвсем друг смисъл. Всички се заблъскаха към мен. Аз тръгнах, така да се каже, от ръка на ръка. Хората искаха да знаят как съм подхванал нещата, та за толкова кратко време съм постигнал успех. Разказах им с пестеливи думи. Отделните детайли от събитията се бяха съчетали толкова благоприятно, че бе необходимо само едно протягане на ръка, за да се оберат плодовете. С това те обаче не искаха да се съгласят. Ямир призна грешката, която аз бях поправил, и ме увери в своето непреходно приятелство и благодарност. Най-речовит беше Халеф. Той беше дошъл след мен, чул доклада ми и сега се възползва от първата пауза да викне с надалеч отекващ глас:

— Чуйте, вие непобедими мъже и вие прелестни жени, какво имам да ви известя! Лъвът на враждата излезе с гладен рев и завлече голяма плячка в своето леговище. Голям плач се надигна по планините и силни жалби в

долините на Кюрдистан, защото хората диреха изчезналите, без да могат да ги открият. Потеглиха да ги намерят, ала неколцина не тръгнаха по правия път, пък други лежаха в близост до бърлогата на лъва, без да могат да добият достъп. Тогаз дойдоха двамина мъже, които не се побояват пред никой лъв, пред никоя пантера, изобщо пред никое животно и също пред никой човек, а именно несравнимите Кара бен Немзи ефенди и несломимият хаджи Халеф Омар, който е върховен шейх на хаддехихните от голямото племе шаммар. Тези двама герои чуха прегрешенията, които този Лъв на враждата беше извършил, и се приготвиха да го накажат и му изтръгнат плячката. Кара бен Немзи тръгна, съпроводен от напътствията на своя хаджи Халеф, към бърлогата на лъва, обърна го с хитрост в бяг и измъкна жертвите от вътрешността на леговището. А хаджи Халеф Омар, на чиито вдъхновения се дължеше този голям успех, строеше един мощен каменен затвор, който още не е напълно готов и стои празен, наистина, но въпреки това представлява един великолепен паметник на велики дела! Хвала на двамата мъже, които извършиха всичко това! Тяхната слава ще прелети през всички страни и още внуците на вашите праправнуци ще се прехласват с благоговейно удивление, когато пребивават тук, на дуварите, свидетелстващи за моята необозрима изобретателска дарба и прилежната работа на вашите ръце! Аз казах и сега давидийех кюрдите са уредени!

След като бе дал по този начин воля на сърцето си, той се обърна и закрачи към гората с гордата стойка на испански гранд.

Сега трябваше да бъдат удовлетворени потребностите на мига. Не беше добре да оставаме дълго още тук, толкова повече че Ямир трябваше да опита да стигне час по-скоро до „Мястото на гущерите“, където го чакаха неговите триста хамаванди. Раисът на Шурд вече не бе задържан от нищо и ме помоли да придружа него и Марах Дуримех до родния им край. С какво удоволствие щях да го сторя, но засега трябваше да откажа. Дадох обаче дума в края на нашето персийско пътешествие, което по всяка вероятност щеше да ни доведе пак в Кюрдистан, да го навестим. Сега възнамерявахме да изменим част от обратния път заедно с хамавандите и вечерта да потърсим някое сигурно място за бивакуване, за да отложим раздялата до заранта.

Капитанът беше развързан и можеше отново да облече мундира си. При това не каза нито дума — може би отчасти от гняв и отчасти от срам. Когато му върнах после оръжията, аз го посъветвах:

— Сега ти опозна „разбойника“. Само че не го разказвай на никого, защото ще бъдеш осмян. Мисля, че ще яздиш към куллука. Изкачи там в кулата две стълбища, отвори вратата и пусни заключените войници, та да се запознаят с истинския собственик на твоя мундир! Това ще бъде единственото геройство, за което после ще можеш да докладваш. А ако

дръзнеш днес да се върнеш тук, ще получиш куршум. Сега свърших с теб. Дано Аллах даде на главата ти това, което досега май напълно ѝ е липсвало!

Въпреки оскърблението той не изрече дума. Когато потегли, аз го наблюдавах и видях, че действително насочи коня си към куллука. Сетне потеглихме и ние. Раисът беше довел за Марах Дуримех едно муле с плавен ход. Не всички хамаванди можеха да яздят, понеже нямаха достатъчно коне. Те възнамеряваха по-късно да си присвоят животните на дванайсетимата давидийехски съгледвачи, които бяха минали край нас и вероятно бяха заловени. Когато попитах сега какво ще става между двете племена, Амир рече, че тъй като не била пролята кръв, в крайна сметка двете страни ще си поемат мирно към дома. Вярно, той съжaliaваше, че напразно е предприел тази езда за изцелението на момчето си.

И тогава майката се сети за лечебното средство, за което ѝ бях говорил. Аз съобщих на двамата по какъв начин да смесят и приложат билките сукатан, дабахх и курат и предписанието даде желанния резултат. Който отиде по онези краища и поразпита, ще узнае в какъв як момък се е превърнало момчето Худир.

За Ямир, неговия баща, трябва със съжаление да отбележа, че благословията на Марах Дуримех се оказа напразна. Неговата съдба е всеизвестна и ето защо искам само накратко да спомена, че посред изпълненото си със слава поприще — думата слава се има предвид в кюрдския смисъл — той беше вероломно убит в шатрата на персийския принц Силл и Султан, а после неговата жена застана начело на хамаванди кюрдите и отмъсти за него. Но на тези неща тук не им е мястото.

Ние яздихме донякъде по същия път, но който бяхме дошли, взехме си сбогом после с Ямир и хората му и се насочихме на север. Малко преди свечеряване се установихме на бивак на една разположена нависоко горска поляна.

Вечерта и почти цялата нощ бяха посветени на разговора с Марах Дуримех. Тя ми позволи да надникна в нейното сърце и живота ѝ по-дълбоко отколкото по-рано. Издигна ме със себе си високо нагоре до зъберите на своята вяра; насочи очите ми още по-високо нагоре до целта на своя душевен стремеж. Това бяха важни, да, това бяха свещени часове, които никога през живота си няма да забравя. Само едно нещо премълча, а аз бих дал мило и драго да науча. Защо я бяха арестували и отвели в куллука? Защо трябваше сега да бъде откарана още по-нататък, „в една далечина, където има смърт и не живот“? Аз не исках да ѝ се натрапвам и затова не питах направо, но колкото пъти намекнех желанието си, макар и отдалеч, тя ме прекъсваше по начин, който ясно ми казваше, че за това не иска да говори. Но накрая, когато

бе станало толкова късно, че звездите започнаха да избледняват, тя посочи нагоре.

— Така както изчезват те там горе, ще изчезне и нашият живот, ала само за да възлезе в Отвъдното. Аз скоро ще се спомина, но не още сега, защото преди да се разделя с битието, трябва да съм постигнала целта на моето съществуване. Ти ще я опознаеш, когато дойдеш отново при мен. Днес не си вземам с теб сбогом за цял живот както навремето, защото ти трябва и ще се върнеш при мен, защото ти си мой син, мой ученик, който ме разбира и после ще ме видиш да умирам. Аз много добре знам какво жадуваш да научиш, но трябва да се помириш, че няма да чуеш нищо по този въпрос, защото не е в твой интерес да го узнаеш още сега. Но после, когато си отново при мен, ще ти стане ясно онова, което днес остава скрито за теб... А сега още едно! Аз вече ти подарих веднъж един талисман. Той съдържаше чисто земно благо. Днес бих желала да ти дам пак един такъв закрилящ спомен, но от друго естество и още по-полезен от първия. Ти тръгваш към Персия, отиваш към опасност. Дай ми бележника си. Искам да ти запиша в него няколко реда. Когато изпаднеш в беда, покажи ги на твоите гнетители! Словата ще ти помогнат, защото съдържат тайната на моя живот и дело... А сега ти казвам „лека нощ“! Умората настъпи и аз трябва да ѝ се подчинявам, додето още странствам в този свят, ала отвъдният не познава нито умора, нито сън!...

Сбогуването ни беше кратко.

Слънцето вече стоеше високо, когато се сбогувахме. Сетне те потеглиха на север. Нашата посока беше противоположната — опасна и трудна, защото трябваше да избираме усамотени местности, за да не налетим на давидийехите. Въпреки всичко стигнахме благополучно целта си.

Свалено от www.readbg.com

Издание: Издателство „Калпазанов“, Габрово, 1996